

ΠΕΙΡΑΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τριμηνιαία Φιλολογική Έκδοση του Πειραιϊκού Συνδέσμου

Έτος 19ο - Τεύχος 77

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Τεκ. Γραφείο
ΠΕΙΡΑΙΑ
Αριθμός Χρυσός
505

ΕΛΤΑ
Hellenic Post

Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015

Πειραιϊκά Γράμματα

Τριμηνιαίο Φιλολογικό Περιοδικό
Έκδοση του Πειραιϊκού Συνδέσμου
Οδός Καραϊσκού 104 - Πειραιϊάς 185 35 - Τηλ.: 210 - 4178159 - 4119064, Fax: 210-41 30 521

ΚΩΔΙΚΟΣ: 034953

ΕΤΟΣ 18ο • ΤΕΥΧΟΣ 77 • Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΠΕΙΡΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΤΕΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: **ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΣΙΜΟΣ - ΘΟΔΩΡΟΣ Ν. ΚΑΤΣΙΚΑΡΟΣ**
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΣΤΙΚΟΣ**

Στα Μέλη του Π.Σ. διανέμεται δωρεάν - Τιμή τεύχους 5 Ευρώ
Συνδρομές: Ιδιώτες 20 Ευρώ - Οργανισμοί - Εταιρείες: 30 Ευρώ - Εξωτερικού: \$ 50

Γραφικές Τέχνες: Γεωργία Μουρούσια - Μαρία Ελένη Μουρούσια Ο.Ε.
Κολοκοτρώνη 144 - Πειραιϊάς, Τηλ.: 210-41 82 591, Fax: 210-45 32 911

Πίνακας εξωφύλλου: Κωνσταντίνου Παρθένη
«Ο Επιτάφιος θρήνος» (Αποκαθήλωση, 1917)

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΕΙΡΑΪΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ευάγγελος Ν. Αθηναίος

Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Αναστάσιος Βέργος

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Χαράλαμπος Λιβιεράτος

Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Παντελής Καλογεράκος

ΤΑΜΙΑΣ

Νικόλαος Κορεντίνης

ΕΙΔΙΚΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ

Αριστείδης Μαραλέτος

Μιχαήλ Υδραίος

ΕΦΟΡΟΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

ΣΧΟΛΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΝΕΩΝ

Καλλιόπη Καλούδη

ΣΧΟΛΩΝ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Θεμελίνα Χαραλαμποπούλου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ

Δρούζας Γεώργιος

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

Αγγελίνα Δικαϊάκου

ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Δημήτρης Καρελάς

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

Ευάγγελος Αλ. Καρλάφτης

ΠΕΙΡΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Βικτωρία Πέκκα - Οικονόμου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΝΝΗ Β. ΣΙΜΟΥ: Προλεγόμενα	3
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΟΥΚΑΜΙΣΑ: Ο Διπλωμάτης Ιωάννης Καποδίστριας	4
ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΙΣΤΙΚΟΥ: Το παράπονο του Οδυσσέα (ποίημα)	13
ΤΑΣΙΑΣ Δ. ΒΟΤΣΗ: Μονοπάτι (ποίημα)	14
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ: Πάσχα Ρωμείο	15
ΣΩΤΗΡΗ Π. ΠΕΡΑΚΗ: Εσύ φταις.	18
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΠΟΛΥΚΡΑΤΗ: Αδήριτη ανάγκη (ποίημα).	19
ΣΑΡΑΝΤΟΥ Ι. ΚΑΡΓΑΚΟΥ: Μάνη.	20
ΚΩΣΤΑ ΜΙΧ. ΣΤΑΜΑΤΗ: Δύο ποιήματα.	23
ΣΕΡΕΝΕ: Ταφή (ποίημα)	24
ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ: Το κυνήγι της μαγκιάς (ποίημα)	24
ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΙΣΤΙΚΟΥ: Χατζόπουλος και Μαλακάσης (δοκίμιο).	25
ΦΛΟΙΣΒΗΣ ΑΛΘΕΑΣ: Τότε και τώρα (ποίημα)	31
ΔΙΟΝΥΣΗ ΚΟΥΛΕΝΤΙΑΝΟΥ: Γράφω (ποίημα).	32
ΣΩΚΡΑΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΑΤΟΥ: Δύο ποιήματα	33
ΝΙΚΟΥ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΥ: Οι σκιές των παλιών ταχυδρομείων	34
ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Δύο ποιήματα	35
ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ: Γκύντερ Γκρας: Η ντροπή της Ευρώπης	36
Μιγκέλ Οσκαρ Μενάσσα: Ποιητική τέχνη	37
Γκιουζέπε Φιλίππνε: Θάνατος	38
ΜΟΥΣΙΚΗ: Δημήτρη Αθανασιάδη: «Οι χαιρετισμοί τής Χίου» τής Ελένης Γκαΐτατζή σε ποίηση Δημήτρη Πιστικού	39
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Η. ΓΕΩΡΓΕΛΕ: Για το ψέμα (ποίημα).	40
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ: George Le Nonce: «Αχ» τής Γλυκερίας Βασδέκη	41
2015, ΕΤΟΣ ΜΑΝΩΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ	43
ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑΣ ΔΙΑΒΑΤΗ: Μνήμη Γιώργου Ιωάννου.	45
ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ - ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ (Γράφουν οι: Γιάννης Σίμος, Φρίξος Δήμου, Δημήτρης Πιστικός)	46
ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	48
ΠΕΙΡΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	51
ΕΛΕΝΗΣ ΕΜΜ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ: Αποχαιρετισμός στην καθηγήτρια Φιφή Μάτου.	54
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ	56

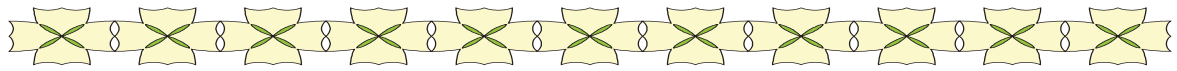

Προλεγόμενα

Το πρώτο τεύχος των *Πειραιϊκών Γραμμάτων* για το 2015 βρίσκει τον Πειραιϊκό Σύνδεσμο σε νέα εποχή, υπό την προεδρία του δρ. Ευάγγελου Αθηναίου. Αλλαγή συντελέστηκε και στην Εφορεία Φιλολογικού, μετά την παραίτηση του Θεόδωρου Ν. Κατσιάρου, γεγονός που οδήγησε στο να αναλάβω τις ευθύνες της Εφορείας. Ειδικός Σύμβουλος αδιάλειπτα από το 2000, είχα την τύχη να συνεργαστώ με τρεις σημαντικούς ανθρώπους που υπηρέτησαν ως Έφοροι αυτό το χρονικό διάστημα: τον αείμνηστο Νικόλαο Σκαράκη, την κ. Τούλα Μπούτου και τον κ. Θεόδωρο Κατσιάρο. Η συμβολή του τελευταίου στην ομαλή συνέχιση των δραστηριοτήτων της Εφορείας, όπως άλλωστε και στην ολοκλήρωση του παρόντος τεύχους υπήρξε πολύτιμη και θέλω να πιστεύω ότι θα συνεχιστεί. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται επίσης στον άοκνο συμπαραστάτη των *Πειραιϊκών Γραμμάτων*, τον επιμελητή του περιοδικού μας κ. Δημήτρη Πιστικό.

Στο παρόν τεύχος των *Πειραιϊκών Γραμμάτων*, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των 100 χρόνων από την έναρξη λειτουργίας της Δραματικής Σχολής του Πειραιϊκού Συνδέσμου, φιλοξενούμε ένα μικρό αφιέρωμα στις δραστηριότητες της Εφορείας Καλλιτεχνικού. Μία άλλη επέτειος, αυτή των δέκα χρόνων από τον θάνατο του Μ. Αναγνωστάκη τιμάται από τις σελίδες μας, ενώ για την επίσης πολύ σημαντική διπλή επέτειο (120 χρόνια από τη γέννηση και 50 χρόνια από τον θάνατο) του Φώτη Κόντογλου ετοιμάζεται ένα αφιέρωμα στο επόμενο τεύχος του περιοδικού μας.

Γιάννης Β. Σίμος

Ο διπλωμάτης Ιωάννης Καποδίστριας Η σχέση του με τη Φιλική Εταιρεία

Του Γεωργίου Πουκαμισά*

Συμπληρώνονται εφέτος 200 χρόνια από την ίδρυση της Φιλικής Εταιρίας, οι ιεροφάντες της οποίας εμπνεύστηκαν, σχεδίασαν και οργάνωσαν τον Αγώνα της εθνικής απελευθέρωσης από τους Οθωμανούς. Για τον λόγο αυτό έκρινα όπως η αναφορά μου στον Ιωάννη Καποδίστρια συσχετισθεί, με την ευγενέστερη, ίσως ανιδιοτελέστερη και αποτελεσματικότερη, συλλογική δράση του Νέου Ελληνισμού, της οποίας πανεπόπτης, υπό την ιδιότητα του αξιώματος του Υπουργού Εξωτερικών της Ρωσικής Αυτοκρατορίας ήταν ο Κερκυραίος πολιτικός άνδρας.

Δεν θα αναφερθώ εκτενώς στα βιογραφικά στοιχεία του Καποδίστρια. Μόνο ότι γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1776, γιος του διακεκριμένου πολιτικού τον Επτανήσων Αντώνιο-Μαρία Καποδίστρια και της Διαμαντίνας Γονέμη, οικογενειακής καταγωγής από την Κύπρο. Οι Καποδίστριας, όπως πολλοί από τους ευγενείς της Επτανήσου, είχαν ρίζες βενετικές όταν η Βενετία ήταν ακόμη η πολύτιμη θυγατέρα του Βυζαντίου, προς τη Δύση. Είχαν όμως ήδη από παλαιά ασπασθεί την ορθόδοξη ομολογία, στην οποία ο Ιωάννης ήταν ιδιαίτερος αφοσιωμένος. Τα πρώτα εξωτερικά δείγματα του ελληνικού πατριωτισμού του, ο σπουδαγμένος στο πανεπιστήμιο της Πάδοβα γιατρός, Ιωάννης Καποδίστριας, τα φανέρωσε ενώ υπηρετούσε την Επτανήσων Πολιτεία (1800-1807), ημιαυτόνομη τότε υπό την επικυριαρχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και την προστασία της τσαρικής Ρωσίας. Περιήφημο είναι, το περιστατικό της περίπου συνωμοτικής συνέλευσης και συνε-

στίασης των οπλαρχηγών της Ρούμελης (Στερεάς, Θεσσαλίας, Ηπείρου) στη Λευκάδα, κάπως υπό την προεδρία του, ως νεότατου τότε Υπουργού της Ιόνιας Πολιτείας, τον Ιούλιο 1807.

Η συνάθροιση των κλεφταρματολών, υπό την αιγίδα του Καποδίστρια, ως έκτακτου Επιτρόπου της Κυβέρνησης της Επτανήσου, γίνεται με αντικειμενικό σκοπό την προετοιμασία της άμυνας του νησιού από τους Τούρκους, καθώς η οθωμανο-ρωσική συναίνεση ήταν πια παρελθόν και οι Ρώσοι απειλούσαν να διαβούν τον Δούναβη και να κατηφορίσουν στην Κωνσταντινούπολη.

Ο Καποδίστριας αποβιβάζεται στη Λευκάδα στις 27 Μαΐου 1807, πλαισιωμένος από ένα Γάλλο μηχανικό οχυρωματικών έργων και τον δραστήριο μητροπολίτη Άρτας Ιγνάτιο. Τότε ξεδίπλωσε τις πανελλήνιες πεποιθήσεις του, καλώντας σε βοήθεια για την άμυνα της Λευκάδας, τους πιο ξακουστούς οπλαρχηγούς. Ποιοί ήταν αυτοί; Πρώτος και καλύτερος ο Κατσαντώνης. Ακόμη όμως ο Βλαχάβας, ο Λάμπρος Τζαβέλλας, ο Κίτσος Μπότσαρης, ο Νικοτσάρας, ο Περαιβός, ο Αναγνωσταράς, ο Μπουκουβάλας, ίσως και ο Κολοκοτρώνης. Οι οπλαρχηγοί αντάλλαξαν προπόσεις, διαβεβαιώσεις ομόνοιας και όρκους αφοσίωσης στο όραμα της έναρξης κοινού αγώνα των Ελλήνων για απελευθέρωση. Το μέγα κατόρθωμα που προέκυψε από τη συγκέντρωση αυτή, ήταν ο αδελφικός σύνδεσμος (έκτοτε) μεταξύ των οπλαρχηγών: αυτή τη συνάντηση ανακαλούσαν αργότερα οι επιζώντες από τους καπεταναίους, όταν προσέβλεπαν

τον Ιωάννη Καποδίστρια ως τον καταλληλότερο να διαφεντέψει τις τύχες του επαναστατημένου έθνους.

Με την εκ νέου κατάληψη των Επτανήσων από τη Γαλλία, ο Ιωάννης Καποδίστριας προσκαλείται να ενταχθεί στην διπλωματική υπηρεσία του Τσάρου, προσφορά που αποδέχεται (1809). Ζητεί και τοποθετείται στη Βιέννη, το 1811. Εκεί έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με τον κύκλο των Ελλήνων της αυστριακής πρωτεύουσας. Συχνάζει, μεταξύ άλλων, στο σπίτι του Γιαννιώτη μεγαλεμπόρου Ιωάννη Σταύρου, και γνωρίζεται με το γιο του Γεώργιο, τον κατόπιν ιδρυτή της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος¹. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας παρά τον ιταλικά χρωματισμένο κοσμοπολιτισμό του, επεδίωκε τη συναναστροφή με τους ανοιχτών οριζόντων Ρωμιούς της Διασποράς. Παρακολουθεί από τη θέση του στην ρωσική πρεσβεία, τα πράγματα της Βαλκανικής και παρακολουθείται με επαγγελματική συνέπεια από την ασφάλεια της αυστριακής αυτοκρατορίας.

Οι αναφορές των πρακτόρων του Υπ. Εξωτερικών Μέττερνιχ είναι διαφωτιστικές για το φιλόπατρι του χαρακτήρα του ανδρός.

Το Μάιο/ Ιούνιο του 1812, μόλις έχει υπογραφεί η φερώνυμη ρωσο-τουρκική συνθήκη, τοποθετείται στο Βουκουρέστι, που σφύζει τον καιρό εκείνο από τη δραστηριότητα των Ελλήνων. Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος, τώρα Ουγγροβλαχίας, ο ηγεμών Ιωάννης Καρατζάς, οι έμποροι-χρηματοδότες του περιοδικού «Λόγιος Ερμής», οι καθηγητές της ηγεμονικής Ακαδημίας του Αγίου Σάββα και διαφωτιστές όπως ο Λάμπρος Φωτιάδης, ο Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, ο Νεόφυτος Δούκας, ο Γρηγόριος Κωσταντάς, ο Βενιαμίν ο Λέσβιος, ο Γεώργιος Γεννάδιος. Από την έπαλξη του Βουκουρεστίου, ως Διπλωματικός Σύμβουλος του αρχηγού της Στρατιάς του Δουνάβεως, θα συγκροτή-

σει τα ρωσικά και προσωπικά δίκτυά του στη Βαλκανική και θα παρακολουθήσει στενά τα σερβικά πράγματα.

Θα βρεθεί πίσω στη Βιέννη τον Οκτώβριο του 1814, μόλις έχουν αρχίσει οι εργασίες του Συνεδρίου της Βιέννης, ως μέλος της τσαρικής αντιπροσωπείας, μαζί με τους Ραζουμόφσκι, Νεσελρόντε, Στάκελμπεργκ. Θα μείνει στην πόλη αυτή που τόσο καλά γνώριζε, μέχρι το πέρας των εργασιών του συνεδρίου, τον Ιούνιο του 1815.

Ο Καποδίστριας φτάνει στη Βιέννη ένα μήνα μετά την συνάντηση Σκουφά - Ξάνθου - Τσακάλωφ, στα μέσα Σεπτεμβρίου του 1814 στην Οδησό, που θεωρείται ως η ιδρυτική πράξη της Εταιρείας των Φιλικών. Έκτοτε, και καθώς ανέρχεται στα πλέον υψηλά κλιμάκια της τσαρικής διοίκησης, αποκτά, ασφαλώς, τη δυνατότητα να παρακολουθεί στενά τη δραστηριότητα των μελών της Εταιρείας και την πρόοδό της. Έστω και αν διαφωνούσε με τις αισιόδοξες εκτιμήσεις της, έστω και αν κρυβόταν πίσω από την ιδιότητα του Υπουργού Εξωτερικών του Τσάρου.

Ο ελληνικός κύκλος του Καποδίστρια στη Βιέννη κατά τη διάρκεια του ομώνυμου συνεδρίου ήταν βέβαια, και πάνω απ' όλα, η οικογένεια του Ιωάννη Σταύρου και του γιου του Γεωργίου, αλλά επίσης και οι κορυφαίοι της τότε Ελληνικής Διασποράς, ο πρώην μητροπολίτης Άρτας και πρώην πλέον Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιος, ο Ιωάννης Καρατζάς, ηγεμών ακόμη της Βλαχίας (1812-1818) που πηγαινοέρχεται μεταξύ Βουκουρεστίου και Βιέννης, όπως επίσης ο Έλληνας επιτετραμμένος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Βιέννη Ιωάννης Μαυρογένης, συναγωνιστής του Ρήγα στην πρώτη νεότητά του.

Το χειμώνα του 1814/1815, ο Καποδίστριας αξιοποιεί το υψηλό κύρος του μεταξύ των συνέδρων, για να αναλάβει, την επιτυχή πρωτοβουλία σύστασης στη Βιέννη «Φιλομούσου Εταιρείας» με σκοπό την

1. Πολυχρόνη Ενεπεκίδη, "Ρήγας-Υψηλάντης-Καποδίστριας", Αθήνα, εκδ. Εστία: 1965, σελ. 179

υποστήριξη της ελάχιστα παλαιότερης, ομώνυμης εταιρείας των Αθηνών. Πολλά έχουν γραφεί για την Φιλόμουσο της Βιέννης, τη σχέση της με τη Φιλική και την εμπλοκή του ίδιου του Καποδίστρια και στις δύο². Ο Ιωάννης Καποδίστριας προχώρησε σε συλλογή εράνων μεταξύ των εξεχόντων προσώπων του Συνεδρίου, προς ενίσχυση της παιδείας στην Ελλάδα. Αποκόμισε, έτσι, επίσης, πολιτικό όφελος υπέρ των Ελλήνων, εφόσον γινόταν υπενθύμιση της ύπαρξης και της κατάστασης του Ελληνικού Έθνους. Όλα αυτά, γνωστά στον οικοδεσπότη Μέττερνιχ, τον έκαναν να δηλώνει «ο κόμης Καποδίστριας ήτο ο εκπρόσωπος μιας σχολής παραδόξου· προσωπικώς δεν είχε προ οφθαλμών παρά μόνο το ελληνικό ζήτημα... αυτός ο υπουργός ο περισσότερο Έλληνας παρά Ρώσος»³.

Ο Καποδίστριας υποστήριξε με πάθος την δράση της Εταιρείας των Φιλομούσων. Εκμυστηρεύεται, και οι μυστικοί πράκτορες της αυστριακής αστυνομίας καταγράφουν: «**Η Εταιρεία θα εξαπλωθεί και σιγά - σιγά θα μπορέσει η Ελλάδα να εγερθεί. Το Έθνος είναι πάντοτε το ίδιο, δεν αναπνέει παρά την ελευθερία, Έλληνες σκλάβοι δεν υπάρχουν. Εκτός από εκείνους των Πριγκηπονήσων, απέναντι της Κωνσταντινουπόλεως (δηλαδή οι Φαναριώτες)... οι άλλοι Έλληνες, των βουνών, είναι ένα άλλο είδος ανθρώπου. Και ακριβώς σ' αυτούς στηρίζεται και σ' αυτούς απευθύνεται το εν Αθήναις Λύκειον της Εταιρείας των Φιλομούσων**»³. Ανέθεσε τα καθήκοντα του ταμιά των Φιλομούσων στον άνθρωπο της εμπιστοσύνης του, τον Ιωάννη Σταύρου, το πρόσωπο κλειδί που τόσο αποτελεσματικά χάρις στα εμπορικά δίκτυά του, εκινείτο, ως συνδετικός κρίκος μεταξύ Βιέννης, Βουκουρεστίου, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων,

Κωνσταντινουπόλεως και Πίζας, όπου αργότερα εγκαταστάθηκαν ο Ιγνάτιος, ο Καρατζάς και ο ανεψιός και συνεργάτης του, ο οποίος δεν ήταν άλλος από τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο.

Η Φιλόμουσος Εταιρεία των Αθηνών, είχε ιδρυθεί τον Σεπτέμβριο του 1813, είχε 101 ιδρυτικά μέλη, μεταξύ των οποίων και οι δημογέροντες της εποχής, αλλά και 40 περίπου (!) Βρετανοί πολίτες, ήτοι Έλληνες από τα Ιόνια Νησιά, αλλά και Άγγλοι των Αθηνών, της Σμύρνης, κ.α. Ο καρπός της ερανικής δραστηριότητας υπέρ της Φιλομούσου ήταν αποδοτικός. Το μισό του προϊόντος του εράνου, διοχετεύτηκε στο Λύκειο των Αθηνών και το άλλο μισό στα σχολεία του Πηλίου. Άλλωστε ο ιδρυτής Ιωάννης Καποδίστριας την έθεσε υπό την προστασία του Τσάρου της Ρωσίας, Αλέξανδρου Α', ο οποίος έτσι εγνώριζε ευθύς εξ αρχής γι' αυτήν από τον ίδιο τον Έλληνα συνεργάτη του και ήταν χορηγός της. Η έμπνευση ωστόσο αποδίδεται στον Άνθιμο Γαζή, από το 1811 εκδότη του «Λόγιου Ερμή», ο οποίος αργότερα (1816) άφησε τη Βιέννη και μέσω Οδησού - όπου μυήθηκε στην Φιλική Εταιρεία από τον Νικ. Σκουφά - επέστρεψε στο Πήλιο.

Στο προσκήνιο, εισέρχεται ο Θεόδωρος Νέγρης, ο ικανός και ραδιούργος αυτός πολιτικός, φαναριώτικης καταγωγής, που πέθανε πριν ολοκληρωθεί ο αγώνας του 1821. Ο Νέγρης, που σταδιοδρομούσε στο Ιάσιο, ως στενός συνεργάτης του ηγεμόνα της Μολδαβίας, απευθύνει δύο επιστολές στον Καποδίστρια⁵. Στην πρώτη, τον βολιδοσκοπεί περί της Φιλικής Εταιρείας. Ο Ι. Καποδίστριας τον αποθάρρυνε. Δεν ήταν άλλωστε διατεθειμένος να ενισχύσει άλλους φιλόδοξους, που στη συνέχεια δεν θα μπορούσε να ελέγξει. Από την δεύτερη επιστολή του Νέγρη προκύ-

2. ένθα ανωτέρω, σελ. 185 επ.

3. St. Lascaris, "Capodistrias avant la Revolution grecque", 1918, σελ. 97

4. Πολυχρόνη Ενεπεκίδη, "Ρήγας-Υψηλάντης-Καποδίστριας", Αθήνα, εκδ. Εστία: 1965, σελ. 185

5. ένθα ανωτέρω, σελ. 202-207

ππει ότι ο πολυπράγμων αυτός επεδίωκε επίσης την σύσταση Εταιρείας που δεν συνέπιπτε ούτε με τη Φιλική, ούτε με τη Φιλόμουσο των Αθηνών. Πάντως, ό,τι και αν συνέβη, ο χαρακτηρισμός του Γερμανού ιστορικού Καρλ Μέντελσον-Μπαρτόλντι ότι «Η σχέση των Φιλικών προς τους Φιλόμουςους ήταν σχέση ξίφους προς πέννα»⁶, ή όπως λέγει ο Αμβρόσιος Φραντζής, ότι η Φιλόμουση ήταν «ζύμη» (μαγιά) της Φιλικής Εταιρείας, είναι ακριβής. Η άγωνα επιστολογραφία του Θ. Νέγρη, τον οποίο είχε κατηχήσει ο Νικόλαος Γαλάτης, πρέπει να διεξήχθη προ του τέλους του 1818.

Η Φιλική Εταιρεία

Χρόνια αργότερα (1826), γράφοντας ο Ιωάννης Καποδίστριας στον τσάρο Νικόλαο Α΄, στην περίφημη αναφορά του, γνωστή ως «αυτοβιογραφία», διατείνεται ότι άθελά του, με την πρωτοβουλία του να συστήσει τη Φιλόμουσο Εταιρεία της Βιέννης, έδωσε αφορμή στη γένεση της «Εταιρείας των Φιλικών». Ιδού τι γράφει: «Πείσθηκα, μόλις το 1824, ότι η γενομένη εν Βιέννη το 1815 (από τον ίδιο) συλλογή συνδρομητών υπήρξε μια των τυχαίων αφορμών του σχηματισμού της μυστικής οργανώσεως, η οποία εκκαλείτο «Εταιρεία». Οι αρχηγοί της προσείλκυνον πλήθος προσηλύτων, βεβαιούντες αυτούς ότι η συλλογή συνδρομών υπέρ των ιδρυμάτων δημόσιας εκπαιδεύσεως, σκοπόν είχε την απελευθέρωσιν της Ελλάδος μέσω μυστικής εταιρείας και ότι ο Αυτοκράτωρ της Ρωσίας ενέκρινε και ενεθάρρυνε το έργο τούτο»⁷.

Η διακριτικότητα του ανδρός, παρατηρώ, είναι καταπληκτική. Τα εγνώριζε όλα, και εν τούτοις, ακόμη και σε μια εμπιστευτική έκθεση προς τον Τσάρο, εμφανίζεται άψογα ανυποψίαστος. Ήταν η εποχή που φούντωναν οι ελληνικές επαναστατικές κινήσεις. Το «Ελληνόγλωσσο

Ξενοδοχείο» είχε προηγηθεί στο Παρίσι, το 1809, η Εταιρεία του Φοίνικος ακολούθησε στην Αγία Πετρούπολη, ενώ ο Κωνσταντίνος Υψηλάντης, πατέρας του Αλέξανδρου, και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος Φιραρής, είχαν ήδη κάνει λόγο μεταξύ τους, για μια Εταιρεία Φίλων. Κατά τον Αμβρόσιο Φραντζή, ο Αλέξανδρος Φιραρής εκοινολόγησε το πρόγραμμα της δικής του Φιλικής Εταιρείας στον Ιωάννη Καποδίστρια, μόλις αυτός είχε αναλάβει υπηρεσία στον Τσάρο, δηλαδή όχι πριν το 1809. Οι φήμες κυκλοφορούσαν. Το έδαφος ήταν γόνιμο, και μετά την ήττα του Ναπολέοντα, μόνο στα ρωσικά εδάφη θα ήταν δυνατό να αναπτυχθεί κάποια κίνηση με απελευθερωτικό σκοπό, χωρίς εκ των προτέρων να επισύρει τον πέλεκυ της κρατικής εξουσίας, όπως θα συνέβαινε, αντιθέτως, στην Αυστρία.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας εγνώριζε να αποθαρρύνει όταν το έκρινε σκόπιμο, εκκείνους που έσπευδαν να ζητήσουν την βοήθειά του, ή με το πρόσχημα αυτό, να βολιδοσκοπήσουν τις διαθέσεις του ή εκκείνες της Ρωσίας: όταν την άνοιξη του 1818, τριάμισι χρόνια μετά τη συνάντηση της Οδησού των Σκουφά, Τσακάλωφ και Ξάνθου, τον επισκέφτηκαν στο Κισνόβιο της Βεσσαραβίας όπου παρεπιδημούσε ο Τσάρος, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ήδη μνημένος στην Φιλική Εταιρεία, απεσταλμένος του θείου του Ιωάννη Καρατζά, και ο Πανατζόγλου από το Ιάσιο, τους σωφρονίζει: «**Ως Έλλην εκείνην την ελευθερίαν επιθυμώ, την οποίαν οι Έλληνες θα αποκτήσουν με τις δικές τους δυνάμεις και με την πρόοδο που προηγουμένως θα επιτύχουν στον αληθινό πολιτισμό**». Και κατέληξε με την περίφημη έκτοτε περικοπή, αναφερόμενος στις προόδους που είχε ήδη πραγματοποιήσει ο ελληνισμός στο εμπόριο, τη ναυτιλία, τα γράμματα: «**Αφήσατε να ενεργή-**

6. ένθα ανωτέρω, σελ. 207 επ, Ο Κ. Μ. - Bartholdy συνέγραψε διδακτορική διατριβή αφιερωμένη στον Ι Καποδίστρια, Χαϊδελβέργη, 1864

7. ένθα ανωτέρω, σελ. 179 επ

σουν οι ισχυρές αυτές κινητήριες δυνάμεις. Να έχετε εμπιστοσύνη στο χρόνο και να ελπίζετε μόνο στη Θεία Πρόνοια»⁸.

Αλλά ένα χρόνο νωρίτερα, αρχές του 1817, ο Ιωάννης Καποδίστριας έλαβε την πρώτη, κατά δήλωσή του τουλάχιστον, είδηση περί της υπάρξεως και του σχεδίου της Φιλικής Εταιρείας, από τον αδικοχάμενο Ιθακήσιο Νικόλαο Γαλάτη, τον λαμπρότερο μνητή και οργανωτή της Εταιρείας⁹. Ο Γαλάτης, σε συνάντηση που είχε με τον Ιωάννη Καποδίστρια, ως απεσταλμένος του Νικολάου Σκουφά, στην Αγία Πετρούπολη, στους χώρους του ρωσικού ΥΠΕΞ, του πρότεινε να γίνει αρχηγός της Εταιρείας και να διευθύνει αυτός την περαιτέρω δράση της. Προσφέρθηκε μάλιστα να του διαβάσει τις οδηγίες και τα έγγραφα που εκόμιζε. Σημειωτέον, ότι ο Τσάρος Αλέξανδρος γνώριζε από την πρώτη στιγμή τα πάντα περί Γαλάτη και ετηρείτο ενήμερος, μέχρι που ο Γαλάτης αποπεμφθείς στάλθηκε με μεγάλη συνοδεία στο Βουκουρέστι επιδεικτικά, για να ρίξουν στάχτη στα μάτια του πρέσβη της πάντοτε ακοίμητης Βρετανίας στην Πετρούπολη, Γουλιέλμου Shaw, υποκόμη Cathcart. Παρά τα γραφόμενα του Ιωάννη Καποδίστρια, η εσωτερική συντριβή του, όπως περιγράφει τα πράγματα στη λεγόμενη αυτοβιογραφία του, δεν δείχνει μόνο ανησυχία ότι οι φιλόδοξοι εθνεγέρτες οδηγούν το γένος τους στους κρημνούς, αλλά ακόμη την έγνοια του μήπως αποκαλυφθεί ο δικός του ρόλος που ήθελε πάντοτε να κρύψει: του μυστικού ταγού, του άγρυπνου φρουρού της ιερής υποθέσεως, αλλά και την ανησυχία μην «εκθέσει» τον τουλάχιστον υποψιασμένο Αλέξανδρο τον Α', στα μάτια των συμμάχων του της Ιερής Συμμαχίας. Ωστόσο, ο Γαλάτης ή-

ταν ιδιότυπος ανεπιθύμητος: εφοδιάζεται με ποσό οδοιπορικών εξόδων, και προπέμπεται, υπό την στενή προστασία των οργάνων της Ρωσίας.

Όμως, όλοι, εξακολούθησαν να ανεβαίνουν από το λιμάνι της Οδησού μέσω Κιέβου, προς Μόσχα και Αγία Πετρούπολη. Όλοι είχαν στο νου τους τον Ιωάννη Καποδίστρια, όχι μόνο ως τον Υπουργό μιας φίλιας, ομόδοξης Αυτοκρατορίας, αλλά επίσης, ως τον σύμβουλο, τον εμπνευστή, τον αποδεδειγμένα πατριώτη, από την εποχή της περίφημης συνάντησης της Λευκάδας το 1807, της θητείας του στη Βιέννη και το Βουκουρέστι, των συναστροφών και εξομολογήσεών του κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου στην αυστριακή πρωτεύουσα. Ασφαλώς, αρκετοί, και όχι μόνο ο Μέττερνιχ και ο Κάσλρεη, θα υπώπτευαν και λόγω του ρόλου που διαδραμάτισε με τον Άνθιμο Γαζή, στους ερθάνους υπέρ της Φιλομούσου Εταιρείας, ότι, και αν δεν ήταν ακόμα ο επιχειρησιακός επικεφαλής της Εταιρείας των Φίλων, ήταν ωστόσο, μυστικός καθοδηγητής και σύμβουλος αυτής.

Λίγο πριν ο Ν. Σκουφάς και οι άλλοι αποφασίσουν να μεταφέρουν την έδρα της Εταιρείας από την Οδησό στην ίδια την Κωνσταντινούπολη, (άνοιξη 1818), ανέβηκαν στην Μόσχα (τέλος 1817, αρχές 1818) και συναντήθηκαν με τον Καποδίστρια οι Μανιάτες Ηλ. Χρυσοσπάθης και Π. Δημητρόπουλος (ή Δημητρακόπουλος) και οι γνωστότεροί μας, και ήρωες κατόπιν, Αναγνωσταράς και Ιωάννης Φαρμάκης. Στην Οδησό κατηγήθησαν στη Φιλική από τον ίδιο το Σκουφά. Σε διερευνητική ερώτηση του Καποδίστρια, πιστοί στον όρκο τους, φάνηκαν τελείως ξένοι προς την Φιλική Εταιρεία, ο δε Ιωάννης Καποδίστριας, υποτίθεται καλή τη πίστει,

8. "Αυτοβιογραφία", σελ. 99-100

9. "Αυτοβιογραφία" Ιωάννου Καποδίστρια, σχόλια Μιχαήλ Λάσκαρη, 2η έκθεσις, εκδ.: ΓΑΛΑΞΙΑΣ, Αθήνα 1969, σελ. 82-87

10. "Αυτοβιογραφία", σελ. 92 επ. Σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες, παρών στην συνάντηση ήταν και ο ανέκαθεν συνωμοτικός, παλαιός οπαδός του Ρήγα, Χριστόφορος Περραιβός, μόλις μνηθείς και αυτός στην Φ.Ε.

δέχθηκε τις διαβεβαιώσεις τους¹⁰. Ωστόσο, τους εξόρκισε να μεταχειριστούν την επιρροή τους, για να μεταπείσουν όλους εκείνους «που είχαν την ατυχία να εγγραφούν ως μέλη της Εταιρείας». - Ο Αλέξανδρος ενημερώθηκε για όλα από τον Ιωάννη Καποδίστρια.

Ακολουθεί ο Κυριάκος Καμαρινός, έμπιστος του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. Ο Καποδίστριας, τον διαβεβαιώνει ότι δεν εμπλέκεται, ούτε αυτός, ούτε ο Τσάρος Αλέξανδρος στα επαναστατικά σχέδια των Φιλικών. Τον εφοδιάζει με σχετική επιστολή. Ο Καμαρινός, δολοφονείται κάπου στον Δούναβη, (καλοκαίρι 1820), ώστε να μην φτάσει η αλήθεια στη Μάνη, και σβήσει ο ενθουσιασμός για την επανάσταση. «Απέθανε θύμα της αληθείας των εξηγήσεων ας εκόμιζε», γράφει ο Ι. Καποδίστριας¹¹.

Και φτάνει η ώρα των μεγάλων επιλογών. Μέσα από την ίδια μακρά αναφορά του Ιωάννη Καποδίστρια που έγινε γνωστή ως «Αυτοβιογραφία», πληροφορούμεθα για την δική του εκδοχή της συνάντησης με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Πάλι περιγράφει τα πράγματα με αποστειρωμένο, υπηρεσιακό τρόπο: αποφεύγει να πει ότι γνώριζε καλά τον Υψηλάντη, ήδη από την εποχή του Συνεδρίου της Βιέννης, καλύπτει μάλιστα με πολιτικώς ορθή γλώσσα τις συναντήσεις τους, στις αρχές της άνοιξης του 1820. Α. Υψηλάντης και Ι. Καποδίστριας εκινούντο στο επίπεδο των προσχημάτων. Ο Α. Υψηλάντης επισκέφτηκε τέλος χειμώνα 1820, τον Ιωάννη Καποδίστρια στην Πετρούπολη. Μόλις είχε υποβάλει την παραίτησή του από την ενεργό υπηρεσία και είχε λάβει προκαταρκτική μακρά άδεια για το εξωτερικό. Ο διάλογος, όπως τον περιγράφει ο Ι. Καποδίστριας, είναι αποκαλυπτικός, και διεξήχθη κατά τη δεύτερη συνάντηση των δυο ανδρών.

Ιδού τι γράφει ο Ιωάννης Καποδίστριας, γνωρίζοντας τα πάντα και τηρώντας αποστάσεις: άλλωστε έπρεπε να συνεχίσει να είναι εκλόγιμος για το ανώτατο αξίωμα του κυοφορούμενου ελληνικού κράτους. Λέγει λοιπόν: «Εθεώρουν καθήκον μου να συστήσω εις τον Αλέξανδρο Υψηλάντη να προσέξει και να μην αφήσει να παρασυρθεί από ραδιούργους, οι οποίοι ενεφανίζοντο, χωρίς κανένα δικαίωμα, σαν να αντιπροσωπεύουν το ελληνικό έθνος». Ο Α. Υψηλάντης αντέτεινε ότι «υπάρχουν κάποιοι άνδρες καθ' όλα σεβαστοί»¹².

Ο Ι. Καποδίστριας συνεχίζει τις νοθεσίες του, στον κατά πολύ νεότερό του Αλέξανδρο. «...είναι ελεεινοί εμποροϋπάλληλοι καταστραφέντες λόγω της κακής διαγωγής τους που τώρα αφαιρούν το χρήμα των αφελών ψυχών στο όνομα μιας πατρίδας που αυτοί δεν έχουν. Θέλουν να σας έχουν στη συνομοσία τους για να εμπνεύσουν πίστη στα σχέδιά τους. Σας επαναλαμβάνω: προφυλαχθείτε από τέτοιους άνδρες».

Τελειώνει την συγκριτικά μακρά περικοπή του για την δεύτερη συνάντησή του με τον Α. Υψηλάντη, ο Ι. Καποδίστριας, ως εάν να ήθελε, χάριν του αμέσου και απωτέρου μέλλοντος, να αποσεισει τις διάχυτες σκέψεις περί εμπλοκής του στην Εταιρεία: «Με τις λέξεις αυτές αποχαιρέτησα τον πρίγκιπα, παρακαλώντας τον να μην λησμονήσει όσα του είχα πει. Διότι οι λόγοι του με έκαναν να υποψιάζομαι ότι τον περιστοίχιζαν άνδρες επικίνδυνοι και επιτηδειότεροί του... Δεν άκουσα πλέον περί αυτού (αν είναι δυνατόν!), μέχρις ότου έγινε τυφλό και παράτολμο όργανο της καταστροφής των παριστρίων ηγεμονιών». Ο Υψηλάντης κατόπιν ανεχώρησε για το Κίεβο, όπου κατοικούσε η χήρα μητέρα του, και αργότερα για το Κισνόβιο της Βεσσαραβίας.

Στην ίδια μακρά αναφορά του προς

11. ε.φ., σελ. 128-129

12. "Αυτοβιογραφία", σελ. 129-132 επ.

τον Νικόλαο Α΄ ο Ιωάννης Καποδίστριας αποφεύγει να πει το παραμικρό για τις δύο ακροάσεις που είχε παραχωρήσει εβδομάδες πριν στον Εμμανουήλ Ξάνθο, αποποιούμενος την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας και πιθανώς ο ίδιος υποδεικνύοντας, με έμμεσο τρόπο, τον Α. Υψηλάντη. - Περιορίζεται να κάμει σύντομη μνεία της επιστολής του Τσάρου Αλέξανδρου από το Λάϊμπαχ προς Α. Υψηλάντη μόλις έγινε γνωστή η κήρυξη της Επανάστασης στο Ιάσιο (την είχε συντάξει ο ίδιος), σχολιάζοντας ότι: «ο Αυτοκράτωρ δεν edίστασε να αποδοκιμάσει επισήμως το εγκληματικόν των Εταιριστών κίνημα ως και την διαγωγήν του πρίγκιπος Υψηλάντου, ο οποίος είχε την ατυχία να γίνει τυφλό όργανο της Εταιρείας».

Προς το τέλος του υπομνήματος προς το νέο τσάρο Νικόλαο Α΄, δίνει μια τελική διαβεβαίωση «**εγώ δε ουδέποτε εισήλθα εις οιανδήποτε μυστικήν εταιρείαν**». Πρόκειται για την με άλλη αφορμή¹³ πλέον κατηγορηματική διαβεβαίωση για τη μη συμμετοχή του στη Φιλική. Νομίζω, ότι πρέπει να πάρουμε τη διαβεβαίωση αυτή του Ι. Καποδίστριας τοις μετροητοίς. Μόνο όμως από την τυπική πλευρά, ότι δηλαδή ουδέποτε ο Ι. Καποδίστριας δεσμεύτηκε με τον όρκο των Φιλικών. Για το γεγονός ότι ε γνώριζε περίπου τα πάντα, και σε αρκετές περιπτώσεις εκ του αφανούς τηλεκατηύθηνε τα της Εταιρείας, ας επιτραπεί να μην διατηρούμε ιδιαίτερες αμφιβολίες.

Είδαμε τι μας λέγει ο Ι. Καποδίστριας για τις δυο συνομιλίες του με τον Α. Υψηλάντη. Ας δούμε τι λέγει και ο Υψηλάντης εξομολογούμενος στη Βιέννη, βαριά ασθενής, λίγο πριν πεθάνει (31 Ιανουαρίου 1828).

Η Λουλού Τυρχάμ, στα απομνημονεύματά της¹⁴ καταγράφει τις προθανάτιες διηγήσεις του Α. Υψηλάντη, περί της εντάξεώς του στη Φιλική Εταιρεία και

των συνεννοήσεών του με τον Ι. Καποδίστρια: εικόνα εντελώς διαφορετική. Τον χειμώνα 1819-1820, ενώ ο Α. Υψηλάντης είχε ανέβει στην Πετρούπολη, τον επισκέφτηκαν μερικά επίσημα πρόσωπα της Εταιρείας. Οι συνομιλητές του του ξύπνησαν ελπίδες για ένα αισιόδοξο μέλλον για την Ελλάδα. Του ανέθεσαν χωρίς πολλές διατυπώσεις και εν ονόματι των συμπατριωτών τους, την αρχηγία του τόσο ευγενούς όσο και επικίνδυνου εγχειρήματος. Του έδειξαν τους καταλόγους με τα ονόματα των μνημένων - ανάμεσά τους τα πιο επιφανή ονόματα. Ο Υψηλάντης τους παρακάλεσε να του δώσουν τρεις ημέρες να σκεφτεί και να διαβουλευθεί με τον Καποδίστρια. Ο στρατιωτικός συνάντησε δυο φορές τον διπλωμάτη και, βέβαια, δίνει εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο της συναντήσεως αυτής, από εκείνο που παραδέχεται ο Ι. Καποδίστριας στην αυτοβιογραφία-υπόμνημά του στο Νικόλαο Α΄.

Κατά την πρώτη συνάντηση, ο Καποδίστριας, πληροφορημένος για όλα, -πιο πρόσφατα διότι αυτόν πρώτα είχε προσεγγίσει ο Εμμ. Ξάνθος, ως απεσταλμένος της Εταιρείας-, επιδοκίμασε με ενθουσιώδη λόγια τον πατριωτικό ζήλο του φίλου του, προσθέτοντας αυτά που πάντα έλεγε στους συμπατριώτες του, δηλαδή, ότι η καρδιά του Τσάρου, ακόμα και αν αυτό δεν μπορεί να κηρυχθεί ανοιχτά, είναι πέρα για πέρα με το μέρος της Ελλάδας. Στην δεύτερη συνάντηση, ο Υψηλάντης, αφού είχε τελειώσει τη σύνταξη του σχεδίου των επιχειρήσεων, το έδειξε στον Καποδίστρια, που έμεινε τόσο ικανοποιημένος ώστε πήδηξε από τη χαρά του, αγκάλιασε τον Υψηλάντη και τον γέμισε εγκώμια. Ο Καποδίστριας όμως τον έπεισε να μην επιμείνει να μιλήσει και με τον Τσάρο, και ακόμα να μην του κάνει γνωστό ότι ανέλαβε αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας. Αυτά τα παραπάνω, πάντοτε

13. "Αυτοβιογραφία", σελ. 168 επ.

14. Π. Ενεπεκίδη, ε.α., σελ. 124 επ.

κατά την κόμισσα Τυρχάιμ.

Το σπουδαιότερο είναι ότι τις εξομολογήσεις αυτές, ο Αλ. Υψηλάντης κατέγραψε σε επιστολή του προς τον Τσάρο Νικόλαο Α', που έστειλε από τη Βιέννη, με ημερομηνία 2/14 Ιανουαρίου, 1828. Στην σωζόμενη αυτή επιστολή, ο Υψηλάντης διαβεβαιώνει ότι «την συμβουλή του κόμιτος Καποδίστρια λαβών, εδέχθη την ανωτάτην διεύθυνση της Εταιρείας». Και παρακάτω, «ο κόμης Καποδίστριας, ον συνεβουλεύθη, συνεφώνησε προς την γνώμην μου, εύρε τα σχέδια και τας παρασκευάς μου καλώς και καταλλήλους και μοι συνεβούλευσεν ίνα ενεργήσω και επιχειρήσω την έναρξη τούτων μη δεικνύων δισταγμόν τινά περί της επιτυχίας». Ήταν τόσο στενή η εμπλοκή του Καποδίστρια και η ανάγκη του Αλέξανδρου Υψηλάντη να τον συμβουλευέται, ώστε ο ίδιος ο πρίγκιπας γράφει «Η βραδύτης όπως ζητήσω την οριστικήν άδειάν μου, εις το κατεπείγον τούτο οφείλεται προ παντός δε, εις την σκέψιν του κόμιτος Καποδίστρια, ότι, εάν μή ήμην πλέον εις την ρωσικήν υπηρεσίαν τούτο εξησθένει επί του πνεύματος των Ελλήνων το ηθικόν αποτέλεσμα της επιχειρήσεώς μου»¹⁵.

Καποδίστριας και Εμμ. Ξάνθος

Τον Σεπτέμβριο του 1818 το ηγετικό κλιμάκιο της Φιλικής Εταιρείας στην Κωνσταντινούπολη, Ξάνθος, Αναγνωστόπουλος, Τσακάλωφ, Π. Σέκερης, επίσης Άνθιμος Γαζής από το Πήλιο, πήραν την απόφαση για ανάθεση της αρχηγίας της Εταιρείας στον Καποδίστρια, «σημαντικόν τότε και άξιον της εμπιστοσύνης του Ελληνικού Έθνους δια την μεγάλην πολιτικήν του εις την Ρωσίαν θέσιν», θα γρά-

ψει ο Ξάνθος στα απομνημονεύματά του¹⁶.

Στις 15 Ιανουαρίου 1820, ο Ξάνθος έφτασε στην Πετρούπολη¹⁷. Την επομένη έγινε δεκτός από τον Ιωάννη Καποδίστρια. Τα διαπιστευτήρια, τρόπον τινά, του Ξάνθου να προσεγγίσει τον Καποδίστρια ήταν μια επιστολή του Άνθιμου Γαζή, ήδη σημαντικού μέλους της Εταιρείας και στενού συνεργάτη του Ιωάννη Καποδίστρια στην πραγματοποίηση των εράνων υπέρ της Φιλόμουσης Εταιρείας, τον χειμώνα 1814/15 στη Βιέννη. Ο Α. Γαζής ήταν πίσω στο Πήλιο από το 1816.

Ο Καποδίστριας, όπως το είχε πράξει προ 4ετίας, με τον Νικόλαο Γαλάτη, αρνήθηκε να αναλάβει την ηγεσία της Φιλικής. Κατά τα φαινόμενα, ο Ξάνθος είχε τουλάχιστον άλλη μια συνάντηση με τον Ι. Καποδίστρια, τον Φεβρουάριο του 1820. Αμήχανος από την άρνηση του Κερκυραίου, πήρε την πρωτοβουλία να βολιδοσκοπήσει (τέλος Μαρτίου 1820) τον Α. Υψηλάντη, στρατηγό και υπασπιστή του Τσάρου, που επίσης την περίοδο εκείνη, παρεπιδημούσε στην Πετρούπολη. Ο Α. Υψηλάντης δέχτηκε την ιερή τιμή. Στις 12 Απριλίου 1820 υπέγραψε το σχετικό πρακτικό. Η υπηρεσία αυτή του Ξάνθου υπήρξε πολύτιμη και κατοχυρώνει τον ιστορικό ρόλο του στις απαρχές της Νέας Ελλάδος.

Και εγένετο επανάσταση. Ο αρχηγός Α. Υψηλάντης, «Γενικός Επίτροπος της Αρχής», άφησε παρακαταθήκη στην ελληνική Ιστορία, τις επαναστατικές προκηρύξεις του από το Ιάσιο, την ίδρυση του Ιερού Λόχου, την υιοθέτηση του μυθικού πτηνού φοίνικος, ως συμβόλου της αναστάσεως του έθνους, προ πάντων το παράδειγμα αυταπάρησης και προσφοράς

15. Πολυχρόνη Ενεπεκείδη, "Αλέξανδρος Υψηλάντης, Η αιχμαλωσία του εις Αυστρίαν 1821-1828", Αθήνα, 1969, Παπαζήσης, σελ. 177-179

16. Αλεξάνδρου Δεσποτόπουλου, "Μελέτες Πολιτικής Ιστορίας", Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1989, λήμμα περί Ιωάννου Καποδίστρια, σελ. 11. Επίσης Κωστή Παπαγιώργη, "Εμμανουήλ Ξάνθος, ο Φιλικός", Καστανιώτης, 2005, σελ. 172 επ.

17. Η υστέρηση ανάμεσα στην απόφαση (Σεπτ. 1818) και ανακοίνωση στον Καποδίστρια, οφειλόταν, στο γεγονός της μακράς απουσίας του τελευταίου, στην Κέρκυρα.

προς την πατρίδα, ενός εκπροσώπου της πλέον επίσημης τότε οικογένειας ανά τον Ελληνισμό.

Ο Ι. Καποδίστριας, συντηρητικός, παρά τα άγχη και τις επιφυλάξεις του, θέρμανε και επροφύλαξε το μυστικό κίνημα. Όταν η επανάσταση εξερράγη, πρόωρα κατά τον ίδιο, την υποστήριξε από την δική του έπαλξη και, ως μην υπάρχει αμφιβολία, αποφάσισε να πάρει τον δρόμο της αυτοεξορίας, το καλοκαίρι του 1822, όταν διαπίστωσε ότι οι εισηγήσεις του δεν γίνονταν δεκτές από τον Τσάρο.

Βαρύ, μεταϊστορικό μάλλον, προβάλλει ήδη το ερώτημα: τα πράγματα του ελληνικού έθνους, στα 200 σχεδόν χρόνια που έχουν κυλήσει από την Επανάσταση, δικαίωσαν άραγε τις τεράστιες θυσίες και τις προσδοκίες Ελλήνων και ξένων από την πολιτική ανάσταση του Γένους;

Ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, ίσως ο πιο προικισμένους από τους τρεις πρωτεργούς της Φιλικής, επηρεασμένος και από την πρόσφατη δολοφονία του Καποδίστρια και την πολιτική τότε και οικονομική δυσπραγία του Έθνους, είχε ήδη εκφράσει προς τον Ξάνθο, την απογοήτευσή του για το πενιχρό, όπως το θεωρούσε, αποτέλεσμα της Επαναστάσεως, δυσανά-

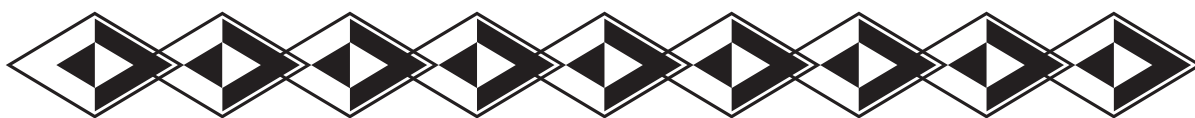
λογο προς τους σκοπούς της και προς τις θυσίες του Έθνους. Ήταν ο βασικός λόγος, που εγκατέλειψε την Ελλάδα, και εγκαταστάθηκε μέχρι τέλους της ζωής του στη Μόσχα.

Άλλη καταγράφεται η ζυμωμένη αντίληψη του Παναγιώτη Σέκερη. Γράφει, ηλικιωμένος πλέον: «Υπήρξε εποχή που σε νέα ηλικία ήμουν τόσο πλούσιος και απολάμβανα κάθε αγαθό του κόσμου... Όμως όλα αυτά τα θεωρούσα τόσο μάταια διότι έλειπε η ελευθερία της Πατρίδας. Για την απόκτηση της ελευθερίας περιφρόνησα τα αγαθά μου και από πλουσιότατος κατάντησα φτωχότατος και δεν ντρέπομαι να το ομολογήσω. Αλλά δεν μετανιώνω για της θυσίες μου».

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ταγμένος στην υπηρεσία του συμφέροντος της αναγεννημένης Ελλάδας, πορεύθηκε ακάματος, με αφοσίωση και βιοτή ασκητή. Ένας συνεχής προσανατολισμός και υποταγή των ενεργειών του στο χρέος. Οι καιροί είναι διαφορετικοί: ίσως εάν υπήρχε σήμερα ένας Καποδίστριας, δεν θα εδολοφονείτο: για τον λόγο, ότι πολύ δύσκολα μια σημερινή Εθνοσυνέλευση, θα εξέλεγε κάποιον σαν εκείνον, να αναλάβει τις τύχες των Ελλήνων.

* Ο κ. Γ. Πουκαμισάς είναι πρέσβης. Το παρόν κείμενο αποτέλεσε το θέμα της ομιλίας του στον Πειραιικό Σύνδεσμο στις 24 Μαρτίου 2014.

Το παράπονο του Οδυσσέα

Του Δημήτρη Πιστικού*

Οι σύντροφοι με κουράζουν·
σαν τα μικρά παιδιά που παίζουν, αστόχαστα, τους μεγάλους
δίχως να νοιάζονται ή να προβλέπουν
τα επακόλουθα.

Λένε τα λόγια τους μπερδεμένα κι αόριστα
για να προλάβουν επαλήθευση και διαψεύσεις
και κατατάσσονται εθελοντές στα τάγματα των απόντων
αφήνοντας έρημο το γερό καράβι
που σάλπαρε, κάποτε, από της Τροίας την ακτή.

Οι σύντροφοι με τρομάζουν
που ξέχασαν τα νιάτα τους και ρήμαξαν
στα ενδότερα
κερδίζοντας πάντοτε το Μεγαλόσταυρο
με φούμαρα και φυσαλίδες
κι ανδραγαθήματα που έχουν εξαντλήσει
σε πανηγυρικούς και θέσφατα.

Οι σύντροφοι με αηδιάζουν
όπως αφήνονται, έκθετοι, στον καιρό:
στις εποχές τής δόξας τύπτονται στα μετώπισθεν
προσμένοντας τους μανταποφόρους
για να αρπάξουν λάφυρα·
στις εποχές τής ήττας μεγαλουργούν στα πρόσω
με ιδέες κούφιας και πράξεις ατελέσφορες.
(Πότε κοιμούνται, πότε τρώνε, πότε ερωτεύονται
πότε προλαβαίνουν
πότε ζουν
κανείς δεν ξέρει).

Οι σύντροφοι ξέχασαν το ταξίδι
κι έγιναν Κίκονες, Λωτοφάγοι, Κύκλωπες, Λαιστρυγόνες
και αξιοπρεπείς κουρσάροι τής στεριάς
παίρνοντας μέρος στο μεγάλο φαγοπότι
μ' αχόρταγους συνδαιτυμόνες, βάρβαρους θεούς
και τέρατα.

(Δεν έφταιξε κανένας Ποσειδώνας·
μόνοι τους διάλεξαν·
κανείς δεν ήθελε να φτάσει στην Ιθάκη).

Οι σύντροφοι αυθαδιάζουν
και με φωνάζουν Σεβάχ Θαλασσινό
κι άλλοι, μιλούν για την ταξιδεμένη πονηριά μου
ξεχνώντας τις Σειρήνες, τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη
και τα βουβάλια που έσφαξαν του Ήλιου
κανείς δε νοιάζεται για τον καημό μου
να επιστρέψω στο νησί.

Οι σύντροφοι, μόνιμα επί σκηνής, επιμένουν
να παίζουν κάποιο ρόλο
μακριά από την εστία τους·
κι αν κάποτε παραιτούνται
είναι ωσάν αυτούς
που αναβάλλουν το απονενομημένο διάβημά τους
για μία βολικότερη εποχή
που θα 'χουν, κάτι ακόμα, να κερδίσουν
έστω απ' τον χαμό τους.

* Ο Δημήτρης Πιστικός είναι ποιητής και δοκιμογράφος

Μονοπάτι

Της Τασίας Δ. Βότση*

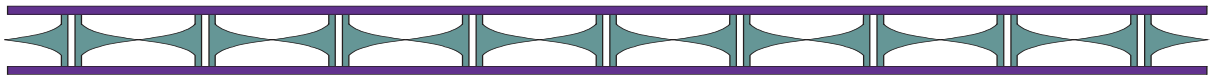
Γελαστό μονοπάτι, στα κλαριά από κάτω
βενετσιάνικια ο ήλιος κεντάει δαντέλλα,
αγρολούλουδα χίλια - είν' το δάσος γεμάτο
κι' ο ουρανός μεσ' το βάθος-γαλάζια κορδέλλα.

Κι' είναι τόση ευτυχία να βαδίζωμε πλάι
με τα χέρια πλεγμένα στο στενό μονοπάτι
στις δαντέλλες του ήλιου και στα μάγια του Μάη
μεσ' τ' αγέρι του δάσους τ' ατίθασο άτι.

Να! ασπρολούλουδα πλήθος και ξανθά αγριοκρίνα,
η ατμόσφαιρα-μύρο σ' ανοιγμένο κρυστάλλι-
ανεμώνες κρυφτείτε να σας βρούμε στα σκίνα
χλωμά λούλουδά σας να δρέψουμ' αγάλι

Αχ! για μάκρυνε λίγο μαγεμένο δρομάκι.
Τι ασύγκριτη ώρα! Τι ωραίο σεργιάνι!
Και σείς σπάνιες χαρές μου σταθείτε λιγάκι.
Ω! ας ήταν το τέρμα ποτέ να μην φτάνει!

*Η ποιήτρια Τασία Δ. Βότση γεννήθηκε στον Πειραιά το 1913 και πέθανε το 1991.

Πάσχα Ρωμέικο

Του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη*

Ο μπάριμπα-Πύπης, γηραιός φίλος μου, είχε επτά ή οκτώ καπέλα, διαφόρων χρωμάτων, σχημάτων και μεγεθών, όλα εκ παλαιού χρόνου και όλα κατακαίνουργα, τα οποία εφόρει εκ περιτροπής μετά του ευπρεπούς μαύρου ιματίου του κατά τας μεγάλας εορτάς του ενιαντού, οπότεν έκαμνε δύο ή τρεις περιπάτους από της μιας πλατείας εις την άλλην διά της οδού Σταδίου. Οσάκις εφόρει τον καθημερινόν κούκον του, με το σάλι του διπλωμένον εις οκτώ ή δεκαέξι δίπλας επί του ώμου, εσυνήθιζε να κάθηται επί τινος ώρας εις το γειτονικόν παντοπωλείον, υποπίνων συνήθως μετά των φίλων, και ήτο στωμύλος και διηγείτο πολλά κ' εμειδία προς αυτούς.

Όταν εμειδία ο μπάριμπα-Πύπης, δεν εμειδίων μόνον αι γωνίαι των χειλέων, αι παρειά και τα ούλα των οδόντων του, αλλ' εμειδίων οι ιλαροί και ήμεροι οφθαλμοί του, εμειδία στίλβουσα η σιμή και πεπλατυσμένη ρις του, ο μύσταξ του ο ευθυσμένος με λεβάνταν και ως διά κολλητού κηρού λελεπτυσμένος, και το υπογένειόν του το λευκόν και επιμελώς διατηρούμενον, και σχεδόν ο κούκος του ο στακτερός, ο λοξός κ' επικληνής προς τους, όλα παρ' αυτώ εμειδίων.

Είχε γνωρίσει πρόσωπα και πράγματα εν Κερκύρα· όλα τα περιέγραφε μετά χάριτος εις τους φίλους του. Δεν έπαυσε ποτέ να σεμνύνεται δια την προτίμησιν την οποίαν είχε δείξει αείποτε διά την Κέρκυραν ο βασιλεύς, και έζησεν αρκετά διά να υπερηφανευθή επί τη εκλογή, ην έκαμε της αυτής νήσου προς διατριβήν η **εφτακρατίσσις της Αούστριας**. Ενθυμείτο αμυδρώς τον Μουστοξύδιν, **μα δότο, δοτίσσιμο κε ταλέντο!** Είχε γνωρίσει καλώς τον Μάντζαρον, **μα γαλαντούμο!** τον Κερκύρας Αθανάσιον, **μα μπράβο!** τον **Σιορπιέρρο, κε γκραν φιλόζοφο!** Το τελευταίον όνομα

έδιδεν εις τον αοίδιμον Βράϊλαν, διά τον τίτλον ον του είχαν απονεμίει, φαίνεται οι Άγγλοι. (Sir Pierro = Sir Peter).

Είχε γνωρίσει επίσης τον **Σόλωμο (κε ποέτα!)**, του οποίου απεμνημόνευε και σίχους τινάς, απαγγέλων αυτούς κατά το ε-ξής υπόδειγμα:

Ωσάν τη σπίθα **κρουμμένη** στη σάχτη
πού εκρουβόταν για μας λευτεριά;

Εισέ πάσα μέρη πετιέται κι' ανάφτει
και σκορπιέται σε κάθε μεριά.

Ο μπάριμπα-Πύπης έλειπεν υπέρ τα είκοσιν έτη εκ του τόπου της γεννήσεώς του. Είχε γυρίσει κόσμον κ' έκαμεν εργασίας πολλάς. Έστειλέ ποτε και εις την Παγκόσμιον **έκτεσι**, διότι ήτο σχεδόν αρχιτέκτων, και είχε μάλιστα και μίαν **ινβεντσιόνε**. Εμίσει τους πονηρούς και τους ιδιοτελείς, ε-ξετίμα τον ανθρωπισμόν και την τιμιότητα. Απετροπιάζετο τους φαύλους.

«**Ιλ τραδιτόρε νον α κομπασιόν**» -ο απατεώνας δεν έχει λύπησι. Ενίστε πάλι ε-μαλάττετο κ' εδείκνυε συγκατάβασιν εις τας ανθρωπίνας ατελείας. «**Ουδ' η γης αναμάρτητος -άγκε λα τέρρα νον ε ιμπεκάμπιλε.**» Και ύστερον, αφ' ου η γη δεν είναι, πώς θα είναι ο Πάπας; Όταν του παρετήρει τις ότι ο Πάπας δεν εψηφίσθη ιμπεκάμπιλε, αλλά ινφαλίμπιλε, δεν ήθελε ν' αναγνωρίσει την διαφοράν.

Δεν ήτο άμοιρος και θρησκευτικών συναισθημάτων. Τας δύο ή τρεις προσευχάς, ας είξευρεν τας είξευρεν ελληνιστί. «Τα πατερμά του είξευρε ρωμέικα». Έλεγεν: «Άγιος, άγιος, άγιος κύριος Σαβαώθ... ως **ενάντιος** υψίστοις» Όταν με ερώτησε δις ή τρις τι σημαίνει τούτο, το ως **ενάντιος**, προσεπάθησα να διορθώσω και εξηγήσω το πράγμα. Αλλά μετά δύο ή τρεις ημέρας υποτροπιάζων πάλιν έλεγεν: «Άγιος, άγιος, άγιος... ως **ενάντιος** υψίστοις!»

Εν μόνον είχεν ελάττωμα, ότι εμίσει αδιαλλάκτως παν ό,τι εκ προκαταλήψεως εμίσει και χωρίς ν' ανέχεται αντίθετον γνώμην ή επιχείρημα. Πολιτικώς κατεφέρετο πολύ κατά των Άγγλων, θρησκευτικώς δε κατά των Δυτικών. Δεν ήθελε ν' ακούση το όνομα του Πάπα, και ήτο αμείλικτος κατήγορος του ρωμαϊκού κλήρου...

Την εσπέραν του Μεγάλου Σαββάτου του έτους 188... περί ώραν ενάτην, γερόντιόν τι ευπρεπώς ενδεδυμένον, καθόσον ηδύνατο να διακρίνη τις εις το σκότος, κατήρχετο την απ' Αθηνών εις Πειραιά άγουσαν, την αμαξιτήν. Δεν είχεν ανατείλει ακόμη η σελήνη, και ο οδοιπόρος εδίσταζε ν' αναβή υψηλότερον, ζητών δρόμον μεταξύ των χωραφίων. Εφαίνετο μη γνωρίζων καλώς τον τόπον. Ο γέρον θα ήτο ίσως πτωχός, δεν θα είχε 50 λεπτά δια να πληρώση το εισιτήριο του σιδηροδρόμου ή θα τα είχε κ' έκαμνεν οικονομίαν.

Άλλ' όχι δεν ήτο πτωχός, δεν ήτο ούτε πλούσιος, είχε διά να ζήση. Ήτο ευλαβής και είχε τάξιμο να καταβαίνει κατ' έτος το Πάσχα πεζός εις τον Πειραιά, ν' ακούη την Ανάστασιν εις τον Άγιον Σπυρίδωνα και όχι εις άλλην Εκκλησίαν, να λειτουργήται εκεί, και μετά την απόλυσιν ν' αναβαίνει πάλιν πεζός εις τας Αθήνας.

Ήτο ο μπάριμπα-Πύπης, ο γηραιός φίλος μου, και κατέβαινεν εις τον Πειραιά διά ν' ακούση το **Χριστός Ανέστη** εις τον ναόν του του ομωνύμου και προστάτου του, διά να κάμη Πάσχα ρωμείο κ' ευφρανθή η ψυχή του.

Και όμως ήτο... δυτικός!

Ο μπάριμπα-Πύπης, Ιταλοκερκυραίος, απλοϊκός, Ελληνίδος μητρός. Έλλην την καρδίαν, και υφίστατο άκων ίσως, ως και τόσοι άλλοι, το άπειρον μεγαλείον και την άφατον γλυκύτητα της εκκλησίας της Ελληνικής. Εκαυχάτο ότι ο πατήρ του, όστις ήτο στρατιώτης του Ναπολέοντος Α' «είχε μεταλάβει ρωμείο» όταν εκινδύνευσε ν' αποθάνη, εκβιάσας μάλιστα προς τούτο, διά τινων συστρατιωτών του, τον ιερέα τον αγαθόν. Και όμως όταν, κατόπιν τούτων, φυσικώς, του έλεγε τις: «Διατί δεν βαπτίζε-

σαι μπάριμπα-Πύπης;» η απάντησίς του ήτο ότι άπαξ εβαπτίσθη και ότι ευρέθη εκεί.

Φαίνεται ότι οι Πάπαι της Ρώμης με την συνήθη επιτηδείαν πολιτικήν των, είχαν αναγνωρίσει εις τους Ρωμαιοκαθολικούς των Ιονίων νήσων τινά των εις τους Ουνίτας απονεμομένων προνομίων, επιτρέψαντες αυτοίς να συνεορτάζωσι μετά των ορθοδόξων όλας τας εορτάς. Αρκεί να προσκυνήση τις την εβδομάδα του Ποντίφηκος· τα λοιπά είναι αδιάφορα.

Ο μπάριμπα-Πύπης έτρεφε μεγίστην ευλάβειαν προς τον πολιούχον Άγιον της πατρίδος του και προς το σεπτόν αυτού λείψανον. Επίστευεν εις το θαύμα το γεγόμενον κατά των Βενετών, τολμησάντων ποτέ να ιδρυσωσιν ίδιον θυσιαστήριον εν αυτώ τω ορθοδόξω ναώ, (il santo Spiridion ha fatto questo caso), ότε ο Άγιος επιφανείς νύκτωρ εν σχήματι μοναχού, κρατών δαυλόν αναμμένον, έκαυσεν ενώπιον των απολιθωθέντων εκ του τρόμου φρουρών το αρτιπαγές **αλτάρε**. Αφού ευρίσκετο μακράν της Κερκύρας, ο μπάριμπα-Πύπης ποτέ δεν θα έστεργε να εορτάση το Πάσχα **μαζί με τσου φράγκους**.

Την εσπέραν λοιπόν εκείνην του Μεγάλου Σαββάτου ότε κατέβαινεν εις Πειραιά πεζός, κρατών εις την χείρα τη λαμπάδα του, ην έμελλε ν' ανάψη κατά την Ανάστασιν, μικρόν πριν φθάση εις τα παραπήγματα της μέσης οδού, εκουράσθη και ηθέλησε να καθίση επ' ολίγον ν' αναπαυθή. Εύρεν υπήνεμον τόπον έξωθεν μιας μάνδρας, εχούσης και οικίσκον παρά την μεσημβρινήν γωνίαν, κ' εκεί εκάθησεν επί των χόρτων, αφού επέστρωσε το εις πολλάς δίπλας γυρισμένο σάλι του. Έβγαλεν από την τσέπην την σιγαροθήκην του, ήναψεν σιγαρέττον κ' εκάπνιζεν ηδονικώς.

Εκεί ακούει όπισθέν του ελαφρόν θρουν ως βημάτων επί παχειάς χλόης και, πριν προφθάση να στραφή να ίδη, ακούει δεύτερον κρότον ελαφρότερον. Ο δεύτερος ούτος κρότος του **κάστηκε** ότι ήτον ως ανυψουμένης σκανδάλης φονικού όπλου.

Εκείνην την στιγμήν είχε λαμπρυνθή προς ανατολάς ο ορίζων, και του Αιγάλε-

ω αι κορυφαί εφάνησαν προς μεσημβρίαν λευκάζουσαι. Η σελήνη, τετάρτην ημέραν άγουσα από της πανσελήνου, θ' ανέτελλε μετ' ολίγα λεπτά. Εκεί όπου έστρεψε την κεφαλήν προς τα δεξιά, εγγύς της βορειανατολικής γωνίας του αγροτικού περιβόλου, όπου εκάθητο, του **κάστηκε**, ως διηγείτο αργότερα ο ίδιος, ότι είδε ανθρωπινήν σκιάν, εις προβολήν τρόπον τινά ισταμένην και τείνουσαν εγκαρσίως μακρόν τι ως ρόπαλον ή κοντάριον προς το μέρος αυτού. Πρέπει δε να ήτο τουφέκιον.

Ο μπάριμπα-Πύπης ενόησεν αμέσως τον κίνδυνον. Χωρίς να κινηθή άλλως από την θέσιν του, έτεινε την χείρα προς τον άγνωστον κ' έκραξεν εναγωνίως.

-Φίλος! Καλός! μη ρίχνεις...

Ο άνθρωπος έκαμε μικρόν κίνημα οπισθοδρομήσεως, αλλά δεν επανέφερεν το όπλον εις ειρηνικήν θέσιν. ουδέ καταβίβασε την σκανδάλην.

-Φίλος! και τι θέλεις εδώ; ηρώτησε με απειλητικήν φωνήν.

-Τι θέλω; επανέναβεν ο μπάριμπα-Πύπης. Κάθουμαι να φουμάρο το τσιγάρο μου.

-Και δεν πας αλλού να το φουμάρης, ρε; απήντησεν αυθαδώς ο άγνωστος. Ηύρες τον τόπο, ρε, να φουμάρης το τσιγάρο σου!

-Και γιατί; επανέλαβεν ο μπάριμπα-Πύπης. Τι σας έβλαψα;

-Δεν ξέρω 'γω απ' αυτά, είπεν οργίλως ο αγρότης: εδώ είναι αποθήκη, έχει χόρτα, έχει κι' άλλα πράγματα μέσα. Μόνον κόττες δεν έχει, προσέθηκε μετά σκληρού σαρκασμού. Εγελάστηκες.

Ήτο πρόδηλον ότι είχαν εκλάβει τον γηραιόν φίλον μου ως ορنيθοκλόπον, και διά να τον εκδικηθή του έλεγεν ότι τάχα δεν είχαν όρνιας, ενώ κυρίως ο αγρονόμος διά τας όρνιας του θα εφοβήθη και ωπλίσθη με την καραβίναν του.

Ο μπάριμπα-Πύπης εγέλασε πικρώς προς τον υβριστικόν υπαινιγμόν.

-Συ εγελάστηκες, απήντησεν: εγώ κόττες δεν κλέφτω, ούτε λωποδύτης είμαι: εγώ πηγαίνω στον Πειραιά ν' ακούσω Α-

νάσταση στον Άγιο Σπυρίδωνα.

Ο χωρικός εκάγχασε.

-Στον Πειραιά; στον Αϊ-Σπυρίδωνα; κι' από πού έρχεσαι;

-Απ' την Αθήνα.

-Απ' την Αθήνα; και δεν έχει εκεί εκκλησίαις, ν' ακούσης Ανάσταση;

-Έχει εκκλησίαις, μα εγώ τώχω τάξιμο, απήντησεν ο μπάριμπα-Πύπης.

Ο χωρικός εισώπησε προς στιγμήν, είτα επανέλαβε.

-Να φχαριστάς, καϊμένε...

Και τότε μόνον κατεβίβασε την σκανδάλην και ώρθωσε το όπλον προς τον ώμον του.

-Να φχαριστάς καϊμένε, την ημέρα που ξημερώνει αύριον, ει δε μη, δεν τώχα για τίποτες να σε ξαπλώσω δω χάμου. Τράβα τώρα!

Ο γέρων Κερκυραίος είχαν εγερωθή και ητοιμάζετο να απέλθη, αλλά δεν ηδυνήθη να μη δώση τελευταίαν απάντησιν.

-Κάνεις άδικα και συχωρεμένος νάσαι που με προσβάλλεις, είπε. Σ' ευχαριστώ ως τόσο που δε μ' ετουφέκισες, αλλά **νον βα μπένε..**, δεν κάνεις καλά να με παίρνεις για κλέφτη. Εγώ είμαι διαβάτης, κ' επήγαινα, σου λέω στον Πειραιά.

-Έλα, σκόλα, σκόλα τώρα, ρε...

Και ο χωρικός στρέψας την ράχιν εισήλθεν ανατολικώς διά της θύρας του περιβολίου, κ' έγινεν άφαντος.

Ο γέρων φίλος μου εξηκολούθησε τον δρόμον του.

Το συμβεβηκός τούτο δεν ημπόδισε τον μπάριμπα-Πύπην να εξακολουθή κατ' έτος την ευσεβή του συνήθειαν, να καταβαίνει πεζός εις τον Πειραιά, να προσέρχεται εις τον Άγιον Σπυρίδωνα και να κάμει Πάσχα ρωμείο.

Εφέτος το μισοσαράκοστον μοι επρότεινεν, αν ήθελα να τον συνοδεύσω εις την προσκύνησιν του ταύτην. Θα προσεχώρουν δε εις την επιθυμίαν του, αν από πολλών ετών δεν είχα την συνήθειαν να εορτάζω εκτός του Άστεως το Άγιον Πάσχα.

*Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911) από τους σημαντικότερους Έλληνες πεζογράφους, γεννήθηκε και πέθανε στη Σκιάθο. Μικρό μέρος των μαθητικών του χρόνων τα έζησε στον Πειραιά.

Εσύ φταις...

Του Σωτήρη Π. Περάκη*

Εσύ φταις για όλα. Ναι, εσύ ... Όσο κι αν δεν το παραδέχεσαι. Μα πάνω από όλα, πρώτα από όλα εσύ φταις που σε αγάπησα.

Εσύ φταις που εκείνη τη μέρα γλίστηρες πίσω μου και τράβηξες την καρέκλα μου ξαπλώνοντάς την.

Εσύ φταις που όταν σ' αντίκρισα στιγμιαία ήσουν τόσο όμορφη, το αγγελικό σου πρόσωπο γελούσε ολόκληρο, ώστε σ' ερωτεύτηκα αμέσως.

Εσύ φταις, μωρό μου, που εξακολούθω να σε ερωτεύομαι κάθε μέρα που σε βλέπω.

Εσύ φταις που κάθε βράδυ η μορφή σου μονοπωλεί τα όνειρά μου.

Εσύ φταις που χτες βράδυ ο Μορφέας αρνήθηκε να με πάρει στην αγκαλιά του και να με νανουρίσει γλυκά. Και πώς σ' αλήθεια, αγάπη μου, να συγκριθεί με σένα, με την μορφή σου, την ψυχή σου, ολόκληρη την υπόστασή σου.

Μου 'φτανε να σε δω χτες βράδυ για ένα μοναχά λεπτό, ένα πολύτιμο λεπτό που στάθηκε αιώνες, όπου ο χρόνος στάθηκε κι αυτός για να υποκλιθεί στην μαγεία σου, την γοητεία σου, την ομορφιά σου. Μου 'φτανε να σε δω ένα λεπτό για να ονειρεύομαι όλο το βράδυ εσένα. Και να αρνούμαι πεισματικά να κοιμηθώ, μήπως τυχόν εκεί, στα δαιδαλώδη μονοπάτια του ύπνου, χάσω τη μορφή σου.

Σ' αυτό το λεπτό, την απειροελάχιστη αυτή στιγμή μπροστά στο μεγαλείο της αιωνιότητας, δεν ανταλλάξαμε παρά δυο λόγια. Και δεν μπορούσα, μάτια μου, ν' αποφασίσω τι ήταν καλύτερο να κάνω. Ν'

αρχίσω ατελείωτα να σου μιλώ για να προλάβω τον χρόνο, να νικήσω το λεπτό και να σου πω το πόσο σ' αγαπώ. Να σου εκφράσω όλα τα συναισθήματα που πριν σε γνωρίσω φώλιαζαν άβουλα κι ανενεργά στην ανυπαρξία της καρδιάς μου και που τώρα πυροδοτούνται ανεξέλεγκτα και πλημμυρίζουν την ψυχή μου; Ή μήπως να μείνω βουβός κι αμίλητος να σε κοιτώ, να προλάβω να χορτάσω την εικόνα που ξέρω πως σ' ένα λεπτό θ' αρχίσει ν' απομακρύνεται ώσπου να γίνει μια μαύρη θολή κουκκίδα στο χιονισμένο τοπίο. Να προλάβω να την κρατήσω αυτούσια, να μην μου ξεθωριάσει μέχρι να σε ξαναδώ;

Και τελικά τι έκανα από τα δυο; Τίποτα. Αναλώθηκα σε σαχλές κουβέντες, βιτρίνα για να κρύψω την αμηχανία μου, το κοκκίνισμα στα μάγουλά μου που δεν οφειλόταν στον χιονιά, τον φόβο μου μην σε κοιτάξω μες τα μάτια και χαθώ για πάντα στην κρυστάλλινη φυλακή τους.

Κι όταν πια έφυγες και σε κατάπие η νύχτα, ένιωσα μέσα μου κενό και μοναξιά και θλίψη. Ένα φύλλο ξερό, κιτρινωμένο που ο άνεμος το σήκωσε και το ταξίδεψε μακριά στην έρημο για να μην μπορέσει να βρει ποτέ του την αγάπη. Ευθύς το κρύο που πάγωσε την ψυχή μου, μ' άφησε νεκρό να ψάχνω λίγη ζεστασιά, να ψάχνω λίγη αγάπη.

Γιατί και πάλι δεν σου μίλησα, δεν σου 'πα σ' αγαπώ, τον χρόνο δεν ξεγέλασα και στάθηκα δειλός.

Και σ' αυτό αγάπη μου γλυκιά φταίω μόνον εγώ!

23/01/2004

Στη μονάδα Τ(εχνητού) Ν(εφρού) Λαϊκού Νοσοκομείου

*Ο Σωτήρης Π. Περάκης, απόφοιτος του Τμήματος Γαλλικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, υπήρξε βραβευμένος λογοτέχνης, μεταφραστής και αρθρογράφος. Είχε συνεργαστεί με εκδοτικούς οίκους και περιοδικά, ενώ συμμετείχε ενεργά στη θεατρική ομάδα του Τμήματος Γαλλικών Σπουδών του ΕΚΠΑ. Έργα του κυκλοφόρησαν από τις εκδόσεις Περίπλους. Γεννήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 1974, έφυγε πρόωρα χτυπημένος από τη νεφρική ανεπάρκεια στις 27 Ιουνίου 2005, στο ίδιο κρεβάτι όπου ένα χρόνο πριν έγραφε αυτές τις γραμμές. Φέτος συμπληρώνονται δέκα χρόνια από την πρόωρη αναχώρησή του.

Αδήριτη ανάγκη

Του Γεωργίου Δ. Πολυκράτη*

Μια σκοτεινιά ξημέρωσε στα πέταλα του ρόδου
κι' ήταν η αυγή γλυκιά, τόσο γλυκιά
που θάρρευες πως είναι η τελευταία!
Μέσα στο επερχόμενο το μέγα φως
όλο αφέλεια η ζωή
δίνει στον θάνατο το χέρι.
Κι' οι δυό τους τόσο απόλυτα ανόμοιοι
έτσι πορεύονται παρέα μεσ' στον καιρό.
Είναι ο φόβος μονάχα που χαλάει
αυτό το τέλειο προξενιό
που απ' την αρχή της δημιουργίας ορίστηκε
σαν η πιο μέγιστη ανάγκη μεσ' στο Σύμπαν!

* Ο Γεώργιος Δ. Πολυκράτης είναι ιατρός και ποιητής. Το ποίημα «Αδήριτη ανάγκη» προέρχεται από την ποιητική συλλογή «Ο αγώνας της νόησης».

Μάνη*

Του Σαράντου Ι. Καργάκου*

Γη της πέτρας και της ελιάς, γη του πετρωμένου πόνου και της ματωμένης καρδιάς. Γη των όπλων και του μοιρολογιού. Γη του ισόβιου πένθους και του βροτολογιού «δικιωμού». Πουθενά ο θάνατος δεν ήταν τόσο παρών, ως τα μέσα του περασμένου αιώνα, όσο στη Μάνη. Και πουθενά αλλού οι νεκροί δεν καθόριζαν τη μοίρα των ζωντανών όσο σ' αυτή τη στενόμακρη γλώσσα γης που σαν νύχι δράκοντα μπήγεται στην υδάτινη σάρκα της Μεσογείου. Σ' αυτή την άκρα του Μοριά οι πρόγονοί μας είχαν τοποθετήσει την είσοδο του Άδη. Και δεν είχαν άδικο.

Όλη η έκταση γης που σε απροσδιόριστη εποχή ονομάστηκε Μαΐνη - Μάνη είχε το άρωμα του Άδη. Κάθε σπίτι μύριζε θάνατο. Κάθε γενιά δεν εγαλουχείτο πνευματικά-αισθητικά με το τραγούδι· η πνευματική τροφοληψία της ήταν το μοιρολόι.

Έτσι με του καιρού το γύρισμα στη γη της πέτρας πέτρωσε μια σκληρή «ράτσα» ανθρώπων που για αιώνες ίσχυσε το ποιητικό: «Καρφιά να κάνεις από τέτοιους ανθρώπους δεν θα 'βρεις στον κόσμο καρφιά πιο γερά». Προτού ο Γάλλος επαναστάτης Σαιν Ζυστ πει το περίφημο «είμαστε ένα με το θάνατο», το είχαν κάνει ισόβια πρακτική οι Μανιάτες. Η ζωή τους μετριόταν με θάνατο.

Αυτών των ανθρώπων απόγονοι είμαστε εμείς οι τωρινοί που οι νέες συνθήκες ζωής και η εγκατάλειψη της πατρώας γης μας έχει μετασηματίσει σε μια μαλακή και συχνά ευαίσθητη ζύμη. Αυτό δεν σημαίνει ότι απέλιπε από την ψυχή μας το μανιάτικο φρόνημα, αυτό το αγέρωχο ήθος, που όταν ξεσπά και στους παρόντες καιρούς, ξυπνά μέσα μας παλληκαριάς

καημούς. Δεν υπάρχει πολεμικό γεγονός που να μη βάφτηκε με μανιάτικο αίμα. Ας θυμηθούμε το έσχατο: την ασχήμια της Ύμιας. Όπου θάνατος κι ένας Μανιάτης παρών.

Σήμερα, όπως διαπιστώσατε βλέποντας το ντοκυμαντέρ, το φυσικό και το ανθρώπινο τοπίο της Μάνης έχει αλλάξει. Παρά τις οικοδομικές κακοπραγίες και τις νεοπλουτικές ματαιοδοξίες, ο χώρος έχει γίνει πιο γλυκός, πιο δροσερός και οι άνθρωποι περισσότερο γελαστοί. Δεν είναι το μαύρο πια το επίσημο χρώμα της Μάνης. Ο επισκέπτης μπορεί άνετα να τη διασχίσει και «ιδίους όμμασι» να διαπιστώσει ότι πολλά φοβερά που έχουν γραφτεί έχουν έναν τόνο υπερβολής· συχνά και κακοήθειας. Ακόμη και στους πιο άσχημους καιρούς στη Μάνη άνθιζε ένας τοπικός πολιτισμός, όπως δείχνουν τα λείψανα αρχαίων ναών και πολυπληθών μεταγενέστερων χριστιανικών ναϊκών κτισμάτων με μια ιδιόρρυθμη ζωγραφική διακόσμηση. Αφήνω το πολυύμνητο μεγαλείο των πύργων που δεν έχουν να ζηλέψουν τίποτε από τα πολυφημισμένα εξεδέλφια τους του Σαν Τζιμινιάνο.

Σήμερα είναι Παπαδιαμαντικό «όνειρο στο κύμα» να ταξιδεύεις, να παραμένεις και να ζεις με όλες σου τις αισθήσεις τα χρώματα, τα αρώματα, τα σχήματα της Μάνης. Υπάρχουν μαγευτικές στιγμές, όπου ο ήλιος λούζει τα πάντα με ένα εξωπραγματικό χρώμα. Η περιβρέχουσα με αλισάχνη τα πάντα θάλασσα είναι χρωματισμένη μ' ένα απέραντο αλλού βαθύ και αλλού απαλό γαλάζιο. Τα κύματα που φθάνουν στις ακτές, κουρασμένα από μακρύ ταξίδι, χαϊδεύουν τους, με χρώμα λάβας, απόκρημνους βράχους. Γύρω από

παράκτια χωριά ανθοβολούν οι ιερές ελιές με τις εναλλασσόμενες χρωματικές αποχρώσεις. Στις πλαγιές ή στις κορυφές γυμνών βουνών πύργοι και πυργόσπιτα στο χρώμα της φλεγόμενης άμμου φαίνονται να πιτσιλίζουν τον φλεγόμενο αυτό κόσμο, δημιουργώντας μια αντίθεση προς τις νέες κατασκευές που διαταράσσουν την αιώνια αρμονία του τοπίου. Στο σπινθηροβόλημα της πέτρας απαντά το σπινθηροβόλημα των φυλλωμάτων της ελιάς, που λικνίζονται αργά αργά από ένα ελαφρό αεράκι.

Ο αέρας της Μάνης στις καλές του στιγμές είναι απαλός σαν μητρικό χάδι. Στις κακές του στιγμές είναι άγρια ορμητικός σαν το μανιάτικο γιουρούσι στα χρόνια που οι λοιποί Έλληνες δίψαγαν για λευτεριά. Τούτος ο αέρας έχει φτερά και φτερώνει το νου και την ψυχή όσων κατοίκησαν σ' αυτή την αιματοποτισμένη γη. Γι' αυτό και η Μάνη, εκτός από μεγάλους μαχητές, έβγαλε και μεγάλους ποιητές. Ας μην ξεχνάμε πως οι μανάδες του Σολωμού και του Ρίτσου ήταν Μανιάτισσες. Ας μην αναφερθώ στους πέρα για πέρα Μανιάτες Κούλη Αλέπη, τον κατ' εξοχήν Μανιάτη ποιητή, τον Νικηφόρο Βρεττάκο, τον Σαράντο Παυλέα, τον Κώστα Κουλουφάκο και στον αδικοθάνατο Σπήλιο Πασσαγιάννη, τον Φτέρη και τον πρώτο της Μάνης στιχουργό Νικήτα Νηφάκη.

Αλλ' ας ξανάρθουμε στο φυσικό τοπίο. Υπάρχουν στη Μάνη ακόμη ακτές που διατηρούν όλη τη φρόνηση της αρχαιότητας, κρυφοί γιαλοί που δεν τους έχει βεβηλώσει κανένα ίχνος από μαγικό, βράχια που μοιάζουν με παγανιστικά σύμβολα και που νανουρίζονται με το φλοίσβο του κύματος και κοιμούνται στον ήσκιο των γλάρων που γεμίζουν με περισπωμένες τον ουρανό. Η θάλασσα μεγαλόψυχη ανοίγει χαραματιές σαν το βουνό που σχίζεται από σεισμό, και δημιουργεί κρυψώνες στους οποίους κρύβονταν σε χρόνια παλαικά οι πειρατικές φελούκες των προγόνων μας. Αλλού οι χαραματιές αυτές κλείνουν και τότε σχηματίζονται μι-

κρές λιμνοθάλασσες σαν γαλανά σεντόνια.

Θυμάμαι κάποια νυχτιά, που νέος διέσχιζα τα αρχαία ερείπια στην άκρη του Ταινάρου, κάτω από ξάστερο ουρανό γεμάτο φεγγάρι, να βγαίνει μέσα από τις θαλασσινές σπηλιές μια απόκοσμη φωνή που υπαγόρευε τις ελκτικές βουλήσεις της στο θαλάσσιο στοιχείο. Εκεί πρωτάκουσα σε αυθεντική έκφραση τη φωνή των προγόνων μας. Έφυγα, όταν το φεγγάρι πλανεμένο από άλλη ομορφιά αποσύρθηκε πέφτοντας σαν λαιμητόμος στην κορφή της απέναντι μεσσηνιακής ακτής.

Κάποτε όλα στη γη της Μάνης, λόγω πολεμικών συνθηκών, εξωτερικών και εσωτερικών, είχαν το σπέρμα της βίας, που, όπως η λάβα ενός ηφαιστείου, όμοια κι αυτή βρισκόταν στο βάθος της ζωής και μεταφυτευόταν στα έγκατα κάθε μανιάτικης ψυχής. Παρά τη φαινομενική ακινησία, όλα ωθούσαν σε μια παρορμητική και συχνά ζωτική βία. Μπορεί οι πανύψηλοι πύργοι να συνομιλούσαν το βράδυ με τον ουρανό, ο ουρανός όμως δεν έφθανε στον πυθμένα των ψυχικών βυθών. Και τότε το πάθος για σκοτωμό δεν γινόταν ανάμνηση από το παρελθόν· ήταν πάντοτε ένα φρικτό παρόν.

Σαν, όμως, ήλθε η ευλογημένη ώρα η χώρα αυτή να «ξαναειπωθεί Ελλάς» κατά τη φράση του Μακρυγιάννη, τότε η Μάνη πρωτοπόρα σαν χθες διοχέτευσε όλο αυτό το εκρηκτικό μείγμα οργής στον πόλεμο κατά των Τούρκων. Και στα μετέπειτα χρόνια όχι μόνο κατ' αυτών. Επιπόλοι ιστορικοί, παλαιότεροι και νεώτεροι, έγραψαν ότι οι Μανιάτες πολεμούσαν μόνο για τον τόπο τους και για τον εαυτό τους. Ψευδέστατο. Κατά την Επανάσταση κανένα ελληνικό σώμα δεν έφθασε τόσο ψηλά όσο η ένοπλη μονάδα Μανιατών υπό τον Κυριακούλη Μαυρομιχάλη που βρήκε ηρωικό θάνατο πολεμώντας στις εκβολές του Αχέροντα. Οι Μανιάτες τότε και μετά πολέμησαν ως τακτικοί ή ως εθελοντές πολεμιστές σε όλη την έκταση του ελληνικού χώρου από την Κρήτη ως τη

Μακεδονία και ως τα βάθη της Μικράς Ασίας και ως τη μεγαλόνησο Κύπρο. Οι Μανιάτες πολέμησαν για όλους και έγραψαν για όλους. Όλοι όμως δεν έπραξαν το ίδιο για μας. Πολλοί έγραψαν πράγματα φρικτά. Μεγέθυναν τα ελαττώματά μας, αγνόησαν τα προτερήματά μας.

Ίσως σ' αυτό να έχουμε μεράδι ευθύνης κι εμείς. Συχνά δίνουμε λαβή για εύκολες επικρίσεις. Και τούτο είναι βολικό. Γιατί ο όρος Μανιάτης είναι ισοδύναμο του Σπαρτιάτης. Ό,τι κάνει ένας βραβαίνει σε όλους. Κάτι που δεν ισχύει για τους λοιπούς Έλληνες. Γι' αυτό πρέπει να διαπαιδαγωγήσουμε τη νέα γενιά με το παλαιό μανιάτικο ήθος. Αν κάποιος έκανε κάτι ποταπό, δεν ντροπιάζε μόνο τον εαυτό του, ντροπιάζε όλη τη «σειριά» του. Σήμερα πρέπει να δώσουμε μια διευρυμένη διάσταση: κάθε πράξη ποταπή από Μανιάτη δεν ντροπιάζει τον ίδιο και τη φαμελιά του, ντροπιάζει όλη τη Μάνη. Για να δει η γενέτειρά μας καλύτερες ημέρες, πρέπει στο παρόν και στο μέλλον να μείνει ακηλίδωτη. Γι' αυτό στη διχόνοια του χθες, πρέπει να αντιτάξουμε την ομόνοια του σήμερα. Πρέπει να γίνουμε πάλι γροθιά. Η Ελλάδα απειλείται εσωτερικά και εξωτερικά. Οι Μανιάτες πρέπει να μεί-

νουν μαγιά ελπίδας. Την ώρα που οι άλλοι σε επίσημους λόγους διακηρύσσουν ότι είναι «Ελληνόφωνοι ορθόδοξοι Έλληνες», εμείς οι Μανιάτες πρέπει να διακηρύσσουμε ότι παραμένουμε «Ελληνόψυχοι» και ότι δεν χύσαμε το αίμα μας για ελληνόφωνες αλλά για ελληνικές περιοχές. Σήμερα με την εκδήλωση αυτή ο Πειραιάς, που υπήρξε πάντα για τη Μάνη μια θερμή αγκαλιά, προσφέρει στη γενέτειρά μας ένα μικρό δείγμα αγάπης και σεβασμού σ' αυτό το μεγαλειώδες κτίσμα που ανακαινισμένο ξαναγίνεται εστία πολιτισμού.

Εύχομαι κάθε χρονιά τα μανιάτικα σωματεία στο χώρο αυτό να τιμούν τους πνευματικούς ανθρώπους που γέννησε η Μάνη και η Λακωνία γενικά και συνάμα να προβάλλουν τα άγνωστα αξιοθέατα της Μάνης. Το να προβάλλεις τη Μάνη δεν είναι τοπικισμός. Η Μάνη υπήρξε στους νεώτερους καιρούς η ακατάλυτη ψυχή του Λεωνίδα. Για να προκόψουμε στο μέλλον ως έθνος, πρέπει να καλλιεργήσουμε στις νέες γενιές λεωνίδειον ήθος. Και τότε η χώρα μας δεν έχει να φοβάται τίποτε ούτε στο παρόν ούτε στο μέλλον.

Κείμενο ομιλίας του Σαράντου Ι. Καργάκου για τη Μάνη στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά στις 18 Μαρτίου 2014, ύστερα από τιμητική πρόσκληση την οποία του απηύθυναν μανιάτικα σωματεία.

* Ο Σαράντος Ι. Καργάκος είναι ιστορικός - συγγραφέας.

Δυο ποιήματα

Του Κώστα Μιχ. Σταμάτη*

Σπερδίας και Βουλίς

Από τη Σπάρτη «γην και ύδωρ» ζήτησαν
κήρυκες του βασιλιά Δαρείου
και οι Σπαρτιάτες σε βαθύ τούς πέταξαν πηγάδι.
Κι αμέσως μετανόησαν και είπαν:
«Ποιος θέλει να θυσιαστεί από σας
το βασιλιά Δαρείο να ημερώσει!»
Τότε όλο το στράτευμα εφώναξε:
«Όλοι μαζί θα πάμε!»
Μα οι έφοροι δυο μόνο διάλεξαν:
το Βούλι και τον Σπερθία...
Κι είπαν στον Πέρση βασιλιά, σαν φτάσανε οι δύο:
«Μεγάλε βασιλιά,
μας έστειλε αντίδωρο σε σένα η πατρίδα
για το χαμό των δυο κηρύκων σου στη Σπάρτη».
Ο βασιλιάς ξαφνιάστηκε:
«Δε θέλω τη θυσία σας, Σπαρτιάτες...

Θέλω να με βοηθήσετε
ενάντια στην πατρίδα σας κι η αμοιβή
σας
βαρύ ως το μπόι σας το χρυσάφι».
Είπε κι αυτοί του απάντησαν:
«Μεγάλε βασιλιά, ήρθαμε στην Περσία,
στη μνήμη των κηρύκων σου θυσία.
Δεν έχουμε άλλη επιλογή!»
«Μες στο στρατό μου αν είχα
έναν στρατιώτη σαν και σας,
θα ήμουν περήφανος. Μα επειδή δεν
έχω,
δε σας χωράει η χώρα μου.
Γυρίστε στην πατρίδα σας,
εκεί, που όλοι με σας μοιάζουν!»

Έξοδος

Λαοί του κόσμου, σταματήστε τις πορείες σας
στον διαιώνιο δρόμο της ζωής σας.
Μεσοποτάμιοι, Βαβυλώνιοι, Έλληνες και
Κινέζοι,
Φρύγες, Εβραίοι, Ασσύριοι και Χετταίοι,
Άβαραι, Ροι, Λατίνοι, Σλάβοι, Τούρκοι,
Οστρογόθιοι, Γότθοι,
σταματήστε...

Άσπροι, κίτρινοι και μαύροι,
τσιγγάνοι, γύφτοι, πειρατές και οδοιπόροι,
θαλασσοπόροι, ναυτικοί και Βεδουΐνοι,
σταματήστε...

Λαοί της Άπω Ανατολής, της Μέκκας, της Ασίας,
της Αυστραλίας, της Αφρικής και της Αμερικής
και της Ευρώπης,
σταματήστε...

Άγνωστοι ταξιδιώτες, Σταυροφόροι
και καραβάνια της ερήμου κουρασμένα,
σταματήστε...

Ο δρόμος μες στο χρόνο και στο χώρο
ως τώρα δε σας χώρεσε.
Χωρίς νερό, χωρίς ψωμί,
με μια μονάχα ελπίδα στην ψυχή,
με τη ματιά στον ουρανό στραμμένη
και σε μιαν όαση στην άκρη της ερήμου.
Σταθείτε,
άνθρωποι Δύσης και Ανατολής,
λαοί της Οικουμένης,
τελείωσαν μπροστά σας
όλα τα σύνορα του κόσμου.
Τελείωσε το κούρσεμα κι η αρπαγή
του καρβελιού των συνανθρώπων μας.
Αντίκρυ τώρα πλέον στην ψυχή σας
στέκει βουνό
το Χάος, το Άπειρο κι η Άβυσσος....
Το τέλος!

*Ο Κώστας Μιχ. Σταμάτης είναι υποναύαρχος
Λ.Σ. ε.α., συγγραφέας και ποιητής

Ταφή

Στο Δημήτρη Μποσινάκη μνήμης ένεκεν

Του Σερενέ*

Σταματημένες οι ώρες,
το μακρόσυρτο μοιρολόι βάθαινε μέσα μας,
η ξένη χροιά του θανάτου απλώνεται στο
πρόσωπο
εκεί που κελαηδούσαν άλλοτε τα όνειρα,
τα μάτια κλειστά άφησαν τον άνεμο στα
ταξίδια μόνο του,
μια ανάσα πιο κάτω τα χείλη βουβά(,)
οι πρώτες του έρωτα λέξεις παρελθόν,
δεν θα ανθίσουν πάλι ποτέ,
μια στάλα του γέλιου από μακρινά χρόνια
φερμένη
μόλις ακούγονταν,
θύμιζε στιγμές που ξεχάστηκαν,

στην ακινησία εξοστρακισμένη η κίνηση,
χορούς το παγωμένο άκαμπτο σώμα δεν
γνωρίζει,
νεκρό, παρατημένο στον ξεχασμό,
των περιλειπόμενων λίγες τελευταίες σκέψεις
τις πήρε μαζί του στον τάφο
το χώμα που έριξε η παλάμη.
Φτυαριές γης στο φέρετρο,
απαίσιος ήχος, κτύπος αλλόκοτος,
κούφιος, άδειος, κενό,
κλείνει η αυλαία,
το χώμα θάβει το χώμα.

* Ο (Αλέξανδρος) Σερενές είναι ποιητής

Το κυνήγι τής μαγκιάς

Του Δημήτρη Σταθόπουλου*

Λουφάζει η πόλη, στον αχό της διακονιάς
ριγμένη άκομψα, μεσ' το φτερό του ονείρου
εκεί, που πάνω στις ορδές της αγοράς
μας ρίχνει φως, στο γκρίζο λίκνο του απείρου.

Όλο το χρόνο οι μέρες μας σκληρά βαρειές
κι' οι κομητείες της δουλειάς μας μεσ' το χώμα
ηχούν θολά οι σπαραγμοί στις αγκαλιές
κι' ο ιδρώτας πλένει υποσχέσεις στο χειμώνα.

Η χώρα κλαίει, στην ιστορίας τα σχοινιά
κι' έχει στο μέτωπο το στίγμα του χαμένου
χρόνια πορεύτηκε στον αφέντη τα προικιά
όπου της γης, στο πλάνο κάλεσμα του ανέμου.

Τρέχει ο νους μας να κλειδώσει τη μαγκιά
του ανυπάκουου, ρακένδυτου αγύρτη,
εκεί που πάει να του φιμώσει τη λαλιά,
η περισπούδαστη ενοχή του νεολεχρίτη!

*Ο Δημήτρης Σταθόπουλος είναι επίτιμος δικαστής και ποιητής

Χατζόπουλος και Μαλακάσης βίοι παράλληλοι και κάδετοι

Του Δημήτρη Πιστικού*

Η ενασχόληση με το θέμα που επέλεξα ήταν για μένα μιας πρώτης τάξης ευκαιρία να διαπιστώσω ξανά πως ο καλούμενος «πνευματικός» και λογοτεχνικός κόσμος δεν ήταν ποτέ διαφορετικός απ' ό,τι ήταν πάντα, από την εποχή του «ανθόμηνου» Ηράκλειτου και του ομηρομάστιγος Ζωίλου και πως όσα συνέβησαν στο απώτερο παρελθόν, συνέβαιναν και τότε, συνέβαιναν κι αργότερα, συμβαίνουν και σήμερα και θα συμβαίνουν ασφαλώς και στο μέλλον.

Παρακολούθησα, λοιπόν, την πορεία δύο συνομηλίκων λογοτεχνών, που ενώ, προέρχονταν από τον ίδιο τόπο και την ίδια παράδοση, ήταν εύποροι, απόγονοι αγωνιστών του Εικοσιένα, (αλλά και ποιος Έλληνας δεν είναι απόγονος αγωνιστών;), συμμαθητές στο ίδιο επαρχιακό Γυμνάσιο Μεσολογγίου κάποια περίοδο, ποιητές, δημοτικιστές, φίλοι, συνεργάτες και ομοϊδεάτες κάποτε (π.χ. βενιζελικοί), ψυχραμένοι κατά περιόδους, ταξιδεμένοι στο εξωτερικό, μεταφραστές, με τις μεγάλες ή μικρές διαφορές τους, εντούτοις δεν ανέπτυξαν μια μεγάλη και διαρκή φιλία κι αυτή που ανέπτυξαν δεν τη διατήρησαν αλλά απεναντίας την οδήγησαν στην έχθρα. Οι λόγοι; Άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου. Κάποιοι από αυτούς συνήθεις στο λογοτεχνικό χώρο: κατάκτηση ζωτικού χώρου, φθόνος, υπεροψία, διαφορετικές αισθητικές, προσεγγίσεις και κοσμοθεωρίες, εγωισμοί, εμπάθειες, φιλυποψίες, παρεξηγήσεις, ανάρμοστες συμπεριφορές, καλώς ή κακώς εννοούμενα συμφέροντα, διαφορά αντοχών στην κριτική, ανασφάλεια, φυγοκεντρισμοί, ιδιαίτεροι ψυχισμοί, υποσυνείδητες φοβίες, απωθημένα κι ένα σωρό άλλοι.

Θα ήθελα, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες αυτής μου της εργασίας, (που αποτελεί μέρος ευρύτερης), να συνοψίσω εν προοιμίο το πόρισμά της, χωρίς να θέλω και να δεσμεύσω τη σκέψη σας. Λογαριάζοντας και σταθμίζοντας με αντικειμενικότητα τα δούναι και λαβείν των δύο ποιητών μας και επιχειρώντας έναν πρόχειρο ισολογισμό, άγομαι στο συμπέρασμα ότι από τη σχέση τους περισσότερο δοτικός, γενναιόδωρος και ευθύς στάθηκε ο Χατζόπουλος και πιο φειδωλός, πλάγιος και ανανταποδοτικός, αν και ωφελημένος, ο Μαλακάσης. Και ενώ θα περίμενα πιο απρόβλεπτο τον Χατζόπουλο (για τον οποίο είχα σχηματίσει, από μαρτυρίες, τη γνώμη του κυκλοθυμικού) τελικά ο πιο απρόβλεπτος αποδείχθηκε ο Μαλακάσης. Περαιτέρω βεβαιώθηκα ότι η συμπόρευση και η συναντίληψη είναι μια κατάκτηση σ' ένα αγώνισμα, ανθρώπων που αφήνουν πίσω τους μέρος του «εγώ» τους, προς χάρη του «εμείς» κι αυτό δε συνέβη με τους δύο ποιητές μας.

Εξετάζοντας, όσο μπορούσα, την πορεία και τις συμπεριφορές τους κατέληξα στο συμπέρασμα ότι οι χαρακτηρισμοί: ευγενής, αριστοκράτης και αρχοντικός που αποδόθηκαν κατά κόρον στον Μαλακάση, στη συγκεκριμένη περίπτωση (δηλ. απέναντι στον Χατζόπουλο) αλλά και σε πολλές άλλες (π.χ. απέναντι στον Παλαμά), ήταν ένας μύθος που τον καλλιέργησε ο ίδιος ενώ κουβαλούσε μέσα του τον επαρχιώτη που δεν μπόρεσε τελικά, παρά τις ευαισθησίες και την ποιητική αξία του, τις κοινωνικές του σχέσεις, τον Μορεάς και τα «Παρίσια» να ξεκολλήσει από το μικρόκοσμο της επαρχίας που τον δημιούργησε. Διεπίστω-

σα, επίσης, ότι η ευρεία μόρφωση του Χατζόπουλου, οι σοσιαλιστικές του αναζητήσεις, τα ταξίδια και οι ευαισθησίες του δεν τον έκαναν απλούστερο, ζεστότερο και ανθρωπινότερο στους συγκεκριμένους φίλους, συμπατριώτες, ομότεχνους και συναθλητές. Τέλος, με αρκετή μελαγχολία, αναλογίστηκα ότι οι ποιητές μπορούν να κάνουν καλύτερο τον κόσμο, να συγκινήσουν κάποιους αναγνώστες, μπορούν, αν θέλετε, ακόμα και να γκρεμίσουν καθεστώτα, εκείνο όμως που δε θέλουν και δεν μπορούν να κατορθώσουν είναι να αλλάξουν τον εαυτό τους, γιατί απλούστατα ποτέ δε θα πάψουν να τον θεωρούν τέλειο (παρά τις εκφρασμένες υποκριτικά μετριοφροσύνες) και συνεπώς υπέρτατο κριτή των άλλων.

Οι συμπατριώτες Αιτωλοί ποιητές Κωσταντίνος Χατζόπουλος και Μιλτιάδης Μαλακάσης, ήταν σχεδόν συνομήλικοι, αφού γεννήθηκαν με διαφορά μερικών μηνών (γεννήσεις 11-5-1868 και 3-3-1869 αντίστοιχα). Επιθυμώ να τονίσω ότι και οι δύο ποιητές είναι από εκείνους τους σημαντικούς μεταπαλαμικούς που με συγκίνησαν και με συγκινούν καθένας με το δικό του ξεχωριστό τρόπο και που συνδιαμόρφωσαν, μαζί με πολλούς άλλους, από τα παιδικά και εφηβικά μου χρόνια, την ποιητική μου. Οφείλω προκαταρκτικά, επίσης, να διευκρινίσω ότι με τον όρο «βίοι», τού τίτλου αυτής της εργασίας, προσανατολίζομαι πρωτίστως προς τη χρονολογική και βιογραφική παρακολούθηση της πορείας των ανωτέρω ποιητών, με τον όρο «παράλληλοι» εννοώ τη σχετικά ομαλή λογοτεχνική συνοδοιπορία τους και με τον όρο «κάθετοι» εννοώ αφενός τη διαπάραξη, σύγκρουση και τη διαρκή έκτοτε ψυχρότητά τους και αφετέρου τις αποκλίσεις τους.

Η «σκοτεινή» εν ζωή συνοδοιπορία τους χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη αρχίζει στα 1881 στο Μεσολόγγι, όταν είναι και οι δυο μαθητές τού Γυμνασίου. Ο Χατζόπουλος που είχε εγγραφεί το 1878, βρίσκεται χωρίς καθυστέρηση στην τετάρτη τάξη και ο Μαλακάσης, πολύ καθυστερημένα, καταφέρνει μόλις τον Οκτώβριο

τού 1881 να εγγραφεί στην πρώτη. Η «φιλία» τους σφυρηλατείται σιγά-σιγά, αργότερα, στην Αθήνα ως το έτος 1897, ανθίζει στα 1898 με αφιέρωση στον «Μιλτιάδη Μαλακάση» του ήδη δημοσιευμένου (εφ. Εστία 5-11-1896) ποιήματος του Χατζόπουλου με τίτλο «Φλογέρα», το οποίο με ελάχιστες διορθώσεις εντάσσει αργότερα (1898) στην ποιητική συλλογή του «Τραγούδια τής Ερημιάς» και κορυφώνεται με την έκδοση του σημαντικότερου περιοδικού «Η Τέχνη». Ο Χατζόπουλος καλεί τον Μαλακάση να συνεργαστεί στο περιοδικό του και δημοσιεύει: στίχους του, επιστολή και δυο κείμενα ποιητικής πρόζας. Η «Τέχνη» εκδίδει και την πρώτη ποιητική συλλογή τού Μαλακάση. Η σχέση τους ατονεί και πάλι εν συνεχεία, εκτραχύνεται το 1900 με σκληρή και απρόκλητη επίθεση του Μαλακάση εναντίον ομοτέχνων του (Παλαμά, Χατζόπουλου κ.λπ) μέσω του «Περιοδικού μας», εξομαλύνεται και συνεχίζεται στο 1904 με τη σύσταση της «Εθνικής Γλώσσας» (Χατζόπουλος, Μαλακάσης, Παλαμάς, Δραγούμης, Πορφύρας, Μαβίλης κ.ά.) και φτάνει αγκομαχώντας ως τα 1909, έτος δημοσίευσης στο «Νουμά» μιας δυσμενούς κριτικής τού Χατζόπουλου για την ποιητική συλλογή τού Μαλακάση «Πεπρωμένα» (έκδοση 1909) οπότε και διακόπτεται οριστικά. Παρά τις επιμέρους επιφυλάξεις μου, η κριτική αυτή δεν υπερβαίνει τα κριτικά όρια και δεν υπεισέρχεται σε μειωτικές προσωπικές κρίσεις όπως πράττει αργότερα ο Μαλακάσης. Στα παραπάνω δεν έχουμε κάποια δημόσια αντίδραση του Μαλακάση ούτε στην αρνητική κριτική. Η σκιαγράφηση αυτής της πρώτης πορείας είναι οπωσδήποτε αυθαίρετη και συμβατική, δεδομένου ότι υπάρχουν πάντα μεταξύ τους κενά, φανερές, εικαζόμενες και κρυφές επιθέσεις, εντάσεις, αρρυθμίες, ασυμφωνίες κ.λπ.

Η δεύτερη περίοδος αρχίζει το 1909 οπότε θα προκύψουν «κάθετες» ψυχικές συγκρούσεις και αποκλίσεις οι οποίες (φαίνεται πως) θα διαρκέσουν ως τον Αύγουστο του έτους 1920. Υπενθυμίζω ότι στις 2

Αυγούστου αυτού του έτους πεθαίνει αιφνίδια ο Κώστας Χατζόπουλος εν πλω προς Πρίντεζι. Η περίοδος αυτή (φαίνεται, επίσης, πως) τελειώνει με τη δημοσίευση στις 8 Αυγούστου τετράστιχου ποιήματος του Μαλακάση με τίτλο «Στη μνήμη τού Κώστα Χατζόπουλου» [«Άπαντα» Μαλακάση, «αναστύλωσε και έκρινε» ο Γ. Βαλέτας το 1964, σε δύο τόμους, εκδόσεις ALVIN REDMAN (HELLAS)]. Στη δεύτερη αυτή περίοδο σημειώνεται η παντελής αποξένωση, ψυχρότητα και ίσως η εχθρότητα των δύο ποιητών όπως προκύπτει από το τετράστιχο που αναφέρθηκε αλλά και από όσα θα επακολουθήσουν.

Μεσολαβεί έτσι στα 1920 ένα ελάχιστο στάσιμο, μερικών και συγκεκριμένα έξι ημερών, ικανό όμως να δώσει στο Μαλακάση την ευκαιρία να συνθέσει το τετράστιχο κι έτσι να εξιλεωθεί στα μάτια τής λογοτεχνικής συντεχνίας και να «συμφιλιωθεί» με τον εκλιπόντα Χατζόπουλο, γράφοντας τον επίλογο μιας φωτεινής και αργότερα σκοτεινής πορείας. Το τετράστιχο αυτό, το οποίο περιλαμβάνεται στο επίμετρο των «Απάντων» τού Μαλακάση μπορούσε και όφειλε να εξομαλύνει, έστω εκ των υστέρων, τα πράγματα, σύμφωνα και με το παροπαράδοτο ελληνικό «ο αποθανών δεδικαίωται». Άλλωστε, μετά το θάνατο του Χατζόπουλου πολλοί φίλοι και γνωστοί λογοτέχνες (όπως ο Παλαμάς) είπαν και έγραψαν επαινετικά για τον Χατζόπουλο και το έργο του, ως είθισται σε ανάλογες περιπτώσεις. Υπενθυμίζω μερικούς: Ξενόπουλος, Νιρβάνας, Ταγκόπουλος, Γληνός, Πορφύρας κ.ά. Ο Μαλακάσης παρασυρόμενος και ακολουθώντας τους άλλους, έγραψε και δημοσίευσε στο τεύχος 696 του «Νουμά», στις 8 Αυγούστου 1920 το εν λόγω τετράστιχο με τίτλο «Στη μνήμη τού Κώστα Χατζόπουλου» που δεν περιλαμβάνεται σε καμιά από τις συλλογές του αλλά στα «Σκόρπια και ακαταχώρητα ποιήματα» που σύναξε ο Γ. Βαλέτας στην έκδοση των Απάντων τού Μαλακάση (ό.π. Α' τόμος, σελ. 349). Το παραθέτω:

«Γύρω από κάποιο πράσινο κλωνί, που

θα σε στέψει

*-μ' όλο που σε πολυκαιρινή ψυχρότη αποξενέψαμε-
σου πλέκω με βαριά καρδιά και πικραμένη σκέψη
τα ρόδα μιας τριανταφυλλιάς, που νέοι
μαζί φυτέψαμε.»*

Όπως μπορεί και θέλει τραγουδάει κανείς. Και απ' ότι ξέρουμε ο Μαλακάσης ήταν έμπειρος τεχνίτης και εύκολος στιχουργός, άρα, το τετράστιχο δεν είναι αυτό που μπορούσε αλλά αυτό που ήθελε να γράψει και να δημοσιεύσει. Το επίκαιρο του γεγονότος, φαίνεται ότι σπρώχνει τον Μαλακάση να γράψει «εν θερμώ» το παραπάνω τετράστιχο από σκοπιμότητα για τη φιλοτέχνηση της καλής του εικόνας. Την άποψη αυτή συνεπικουρούν: η επικήδεια λογοτεχνική συνήθεια, το γενικό κλίμα τής λογοτεχνικής συντεχνίας, το πρόσφατο πένθος, οι αναμνήσεις των παλιών καλών ημερών, ίσως κάποια τύψη, τέλος ο αυθορμητισμός, η αυτοκριτική και η ιερότητα του ασυνήθιστου και πρόωρου θανάτου ενός παλιού συνοδοιπόρου και φίλου. Το ολιγόστιχο του ποιήματος, η αναφορά στην «πολυκαιρινή ψυχρότη» και ιδίως ο τρίτος στίχος «σου πλέκω με βαριά καρδιά και πικραμένη σκέψη» λιγοστεύουν τον αυθορμητισμό, προδίδουν το βεβιασμένο και αποκαλύπτουν τη μέριμνα του Μαλακάση να διατηρήσει τη θρυλούμενη κατά κόρον από τους προχειρολογούντες κριτικούς «αρχοντική και αριστοκρατική του εικόνα.» Εάν βασιστούμε στη ρήση τού Παλαμά ότι «ποίηση είναι ο λόγος που πάει να γίνει τραγούδι» και δίπλα λογαριάσουμε την ιδιότητα και τις στιχουργικές δυνατότητες του ποιητή τού «Μπαταριά» θα διαπιστώσουμε ότι το αποτέλεσμα είναι κατώτερο των περιστάσεων. Εδώ έχουμε να κάνουμε με κάτι βαθύτερο, δαιδαλώδες και ανεξήγητο. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η πρώτη και η τελική εντύπωση είναι πως ο Μαλακάσης ξεχνά αυτή την ψυχρότητα και την πετάει στον κάλαθο των αχρήστων τού παρελθόντος. Εντύπωση που πολύ αργότερα διαψεύδεται

από τα πράγματα και ξεσκεπάζει τις ενδόμυχες διαθέσεις του απέναντι στον Χατζόπουλο.

Θα περίμενε κανείς ύστερα από το θάνατο του Χατζόπουλου και μετά από την (έστω βεβιασμένη, διαφορούμενη και σκοπούμενη, όπως πιστεύω) ανθρώπινη χειρονομία του Μαλακάση ότι εδώ λήγει οριστικά και αμετάκλητα η καθετοποίηση και πως θα αρχίσει μια άλλη φιλική, πνευματική συνοδοιπορία τού ενθάδε και του επέκεινα. Δε συνέβη όμως. Η «πολυκαιρινή ψυχρότη» των δύο ποιητών (όπως σημαίνει τη σχέση τους στο παραπάνω τετράστιχο ο Μαλακάσης) που άρχισε σε χρόνο άγνωστο και που δεν μπορούμε άκριτα να τον προσδιορίσουμε στο 1909, θα συνεχιστεί ακόμα για μακρύ χρονικό διάστημα. Ο Ανδρέας Μοθωνιός αφηγείται ότι οι δύο ποιητές «αδελφικοί φίλοι στα νεανικά τους χρόνια, είχανε τόσο ψυχρανθεί αργότερα, ώστε δεν ανταλλάσανε ούτε μια καλημέρα.» (βλ. Έλλης Αλεξίου, Άπαντα, «Υπό Εχεμύθειαν», εκδόσεις Κατανιώτη, σελ 207). Επιμένω ότι η σχέση τους θα «φτάσει αγκομαχώντας» ως το 1909, διότι δεν είναι δυνατό ο Χατζόπουλος (που από το 1905 βρίσκεται στη Γερμανία), να καθίσει και να γράψει, στα καλά καθούμενα και να στείλει στο «Νουμά» την αρνητική κριτική του, χωρίς να έχει, μέχρι τότε, μεσολαβήσει κάτι μεταξύ τους. Η αυλαία θα πέσει πάνω τους οριστικά το έτος 1940, οπότε ο γέροντας ήδη Μαλακάσης θα ξαναθυμηθεί τη διατηρούμενη (προ του 1909) και μονομερή πλέον από το 1920 «πολυκαιρινή ψυχρότη», δίχως καμιά αναγκαία αιτία και θα δημοσιεύσει σε δύο συνέχειες ένα θλιβερά αρνητικό άρθρο του για τον Χατζόπουλο, ακυρώνοντας την όποια ειλικρίνεια του τετραστίχου του, οριστικοποιώντας την καθετοποίηση και ανοίγοντας ξανά ένα αιώνιο χάσμα ανάμεσά τους.

Στις 18 και 25 Αυγούστου 1940 ο Μαλακάσης δημοσιεύει στην εφημερίδα «Ελεύθερο Βήμα» σε δύο συνέχειες ένα άρθρο με τίτλο «Ο Κώστας Χατζόπουλος». Το άρθρο που υπερβαίνει πολλών χρόνων δι-

σταγμούς και καταπιέσεις· καταγίνεται σε μια ουσιαστική κατεδάφιση του Χατζόπουλου, δίνει ανακριβείς πληροφορίες, αντιφάσκει προς τη λογική, περιέχει αρνητικές απόψεις, διατυπώνει άδικες κρίσεις και αντικατοπτρίζει την εχθρική διάθεση του συντάκτη του. Από τη μελέτη του, αναδύεται μια εικόνα τού Μαλακάση διαφορετική από αυτήν που φιλοτεχνούν οι θαυμαστές και μελετητές του: του αριστοκράτη τής «Αθηναϊκής Λέσχης» και του ευγενούς ανθρώπου των σαλονιών.

Το άρθρο αυτό είναι όψιμη απάντηση στην αρνητική κριτική τού Χατζόπουλου και «οριστικό ξεκαθάρισμα λογαριασμών». Σε γενικές γραμμές η εισαγωγή πιέζεται να βγάλει στους αναγνώστες μια αγαθή διάθεση του υπογράφοντα το κείμενο, χωρίς να τα καταφέρνει απολύτως, τουλάχιστον στους πιο υποψιασμένους. Έτσι, παρατηρείται μια αποστασιοποίηση με την ανακριβή δήλωση ότι δεν είχαν συναντηθεί ποθενά. Η πρώτη δηλητηριώδης μομφή πέφτει με τη σκόπιμη επίκληση του ονόματος του Καρκαβίτσα («θα ήτανε και ο μόνος με τον οποίο δεν θα ψυχράθηκε ίσως ποτέ του.») γεγονός που ελέγχεται ως αναληθές αν λογαριάσει κανείς τον Κ. Θεοτόκη που σαν πραγματικός φίλος και συνοδοιπόρος τού Χατζόπουλου, εγκαθίσταται στο σπίτι του και φροντίζει, μετά το θάνατό του, την τακτοποίηση των χαρτιών του (μαρτυρία τής γυναίκας του). Θα αναφέρω, επιπλέον, και τη χειρονομία τού Χατζόπουλου (αφιέρωση των «Απλών Τρόπων» στον Κ. Παλαμά το 1920 δείγμα τής διαρκούς αγάπης του στον μεγάλο δάσκαλο και ποιητή καθώς και το φιλικό και εγκωμιαστικό άρθρο τού Παλαμά για τον Χατζόπουλο. Ο ίδιος ο Παλαμάς διαφεύδει τον Μαλακάση όταν μετά το θάνατο του Χατζόπουλου σπεύδει πρόθυμα να προλογίσει το βιβλίο του «Η Αννιώ και άλλα διηγήματα».

Το γεγονός ότι ο Χατζόπουλος είχε αποκτήσει εχθρούς (όπως και φίλους) είναι βέβαιο, καίτοι ο Μαλακάσης σκοπίμως παραλείπει να αναφέρει σε ποιο στρατόπεδο κατατάσσει ο ίδιος και τον εαυτό του. Σκο-

πίμως, επίσης αποφεύγει να κατονομάσει συγκεκριμένους εχθρούς ή να εκθέσει τις αιτίες που τους δημιούργησαν. Η ύπαρξη εχθρών δεν αμφισβητείται και θεωρείται πράγμα φυσιολογικό για το συνάφι των λογοτεχνών, την ντομπροσύνη τού Χατζόπουλου, τις αμφιθυμίες του, την ιδιότητά του ως εκδότη περιοδικού και κριτικού και τις μαχητικές του ιδέες. Οφείλονται, επίσης, στην ακεραιότητα του χαρακτήρα του και στην περιφρόνησή του προς τις ευπρέπειες και τις δημόσιες σχέσεις με τις οποίες πορευόταν ο Μαλακάσης, οι οποίες κάλυπταν την υπεροψία του και τις οποίες διέκρινε ο κατά τον Ανδρέα Καραντώνη «πικρόχολος μα δίκαιος Καρυωτάκης» στο πολύκροτο σατιρικό ποίημά του με τίτλο «Μικρή ασυμφωνία εις Α μείζον», αντιστικτική συνομιλία με τη «Ρυθμική Ασυμφωνία», ένα ασήμαντο ποίημα των «Αντιφώνων», (1931). (Βλ. Ανδρέας Καραντώνης «Μιλτιάδης Μαλακάσης ο ποιητής τού Μπαταριά», στο βιβλίο του «Από τον Σολωμό στον Μυριβήλη», έκδοση του Βιβλιοπωλείου τής Εστίας (1970), σελ. 249).

Θα αναφέρω εδώ ένα παράδειγμα για να δείξω πόσο εύκολα αποκτά κανείς «εχθρούς» όταν (όπως ο Χατζόπουλος) πορεύεται με αξίες και πιστεύει σε «τρία μεγάλα ηθικά ιδανικά...στην ατομική αξιοπρέπεια και στον αυτοσεβασμό, στο δημοτικισμό και στο σοσιαλισμό. Με τίποτε στη ζωή του, καμιά στιγμή δεν τα επρόδωκε» (Δ. Γληνός, «Η ομορφιά μιας ηθικής αξίας», «Ο Νουμάς» αρ. 696/8-8-1920, σελ. 86). Το 1920, παραχωρεί συνέντευξη στην εφημερίδα «Ελλάς» όπου με παρηρησία μεταξύ άλλων αναφέρει ότι ο Νουμάς (Ταγκόπουλος) τον έθιξε διότι «απεμάκρυνα τον διευθυντήν του από το Γραφείον τής Λογοκρισίας όπου ήθελε ν' αργομισθεί και δια να μη συμβεί εις την υπηρεσίαν την οποία διηύθυνα ό,τι συνέβη κατόπιν με αυτόν εις την Προληπτικήν Λογοκρισίαν.» (βλ. ολόκληρη τη συνέντευξη στο Βιβλίο τού Τάκη Καρβέλη «Κωσταντίνος Χατζόπουλος, ο Πρωτοπόρος» εκδόσεις Σοκόλη 1998, σελ.351), με την παρατήρησή μου ότι

το κείμενο είναι γραμμένο στη γλώσσα τού συντάκτη δημοσιογράφου και όχι στη γλώσσα τού Χατζόπουλου.

Ο Μαλακάσης, στο άρθρο του, κατηγορεί τον Χατζόπουλο για «ακαταμέτρητη φιλολογομανία» ότι «Δε συγχωρούσε στους άλλους να μην είναι μεγαλοφυείς» ότι είχε «περιέργη νοοτροπία» «πως ζήλευε μερικούς συναδέλφους του» χωρίς να τους ονομάζει, ότι η κατάστασή του ήταν «παθολογική» και ότι η μανία τής φάρσας «έφτασε στο σημείο να του γίνει...μια λογικευμένη φρεναπάτη» ότι το έργο του «Ο πύργος τού Ακροποτάμου» είναι «έργο αυτοπαθητικό...Ο Νίτσε του στάθηκε κάκιστος δάσκαλος. Μήπως του αποκάλυψε ένα μέρος τού εαυτού του, κι από ένα σαδισμό αυτοτιμωρίας αφέθηκε σ' αυτές τις ανατομικές ψυχαναλύσεις;» Κι αμέσως προσθέτει, γνωρίζοντας το ολίσθημά του αλλά και μη διαθέτοντας το θάρρος να επανορθώσει: «Δεν θέλω να τα πιστέψω αυτά και πιστεύω περισσότερο ό,τι είπα πιο παραπάνω. Η αρρώστια τού στομάχου του τον έκανε κακότροπο και η φιλολογομανία του.» Όσο για τη γνωστή μανία τού Χατζόπουλου να κάνει φάρσες, ο Μαλακάσης, δε μας αναφέρει κάποια σχετική και κυρίως ορισμένη που να έγινε σε βάρος του, ώστε να έχουμε κάποιο μίτο που θα μας οδηγούσε σωρευτικά στην αντιπάθειά του. Τον κατηγορεί, ακόμα, ότι «Και παρουσίασε έργα σε όλα τα είδη τού γραπτού λόγου και επιπλέον σε όλες τις σχολές, στην αγκαλιά των οποίων έπεφτε μόλις τις ανακάλυπτε, με κλειστά μάτια σαν σ' ένα περιφλεγλή έρωτα.» Για να δείξει και κάποια επαινετική διάθεση, τονίζει (μειώνοντας έτσι την ποιητική και πεζογραφική του αξία) ότι οι μεταφράσεις του είναι «το πλιο σημαντικόν κληροδότημα στους πνευματικούς κληρονόμους του» εξαίροντας το γούστο του στην εκλογή των έργων που «υπερέβαινε κάθε έπαινο». Και παρακάτω: «...η γλώσσα του, η ορθόδοξη δημοτική, πολύ προσεκτικά γραμμένη και χωρίς καμιά τολμηρή υπερβασία, εβάνιζε σημειωτά. Το ελάττωμα και το προτέρημά της. Το ύφος του, το στρωτό και αφεγάδια-

στο, δεν είναι δυνατό να χρησιμεύσει για υπόδειγμα. Είναι το αντίθετο δείγμα απολμίας και αβεβαιότητας, προωρισμένο να μην ενθαρρύνει τους γενναίους αγώνες. Ωστόσο και έτσι ακόμα η δημοτική του γλώσσα και συμπαθητική είναι και ευκολοδιάβαστη.»

Εδώ, ο Μαλακάσης αφήνεται σ' ένα άκρικο παραλήρημα που ένας αντικειμενικός αναγνώστης αδυνατεί να παρακολουθήσει ή και όταν το παρακολουθεί χάνεται στον παραλογισμό του. Μέσα στο παραλήρημα αυτό, ο καλόπιστος αναγνώστης μπορεί να διακρίνει και τις κραυγαλέες σιωπές και παρασιωπήσεις: ενώ ο λαλίστατος Μαλακάσης θυμάται ακόμη και τις φάρσες τού Χατζόπουλου «ξεχνά» τις προς αυτόν ευεργεσίες του, τη συμμετοχή του στην «Εθνική Γλώσσα», τις θυσίες του για το στήσιμο και την επιβίωση του περιοδικού, τον αγώνα του για τα σοσιαλιστικά ιδεώδη τα οποία ενστερνίζεται και ο Παλαμάς της ακμής όπως είχα την ευκαιρία να σημειώσω σε δοκίμιό μου για τον Παλαμά, αποσιωπά τη μετάφραση του «Κοινωνικού Μανιφέστου» των Μαρξ-Ενγκελς, τη συμμετοχή του σε σωματεία και κινήσεις φιλεργατικές που είναι έτσι κι αλλιώς αδιάσπαστα συνδεδεμένες με την όλη προσφορά του. Και ερωτάται: δεν ενθάρρυνε τους γενναίους αγώνες η όλη ριψοκίνδυνη στάση τού Χατζόπουλου, που έβαζε το χέρι του στη φωτιά και την ενθάρρυνε ο Μαλακάσης, ο άνθρωπος του Παρισιού, των σαλονιών, των δημοσίων σχέσεων και της «Αθηναϊκής Λέσχης»;

Και οι δύο ως πρωτοπόροι δημοτικιστές ποιητές, δεν υπήρξαν ιδιαίτερα παραγωγικοί και παρότι σημαντικοί στον καιρό τους,

παραμένουν σήμερα στο στάδιο του ελάσσονα, επειδή ως εκεί προσπάθησαν ή ως εκεί έφταναν οι δυνατότητές τους και όχι μόνο γιατί σκιάζονταν από τον ίσκιο τού μεγάλου Παλαμά. Παρόλαυτα, αποτελούν ευδιάκριτες και ευαναγνώστες λυρικές παρουσίες. Ο Χατζόπουλος νομίζω πως είχε συναίσθηση αυτής της πραγματικότητας γι' αυτό στράφηκε στην κριτική, στην πεζογραφία και σε άλλους τομείς των λογοτεχνικών, πνευματικών και πολιτικών αγώνων οι οποίοι τον κρατούν ψηλότερα. Κατά τη γνώμη μου, αυτή η πλευρά τού έργου του (και επικουρικά η ποίησή του) θα είναι εκείνη που θα ερευνάται και στο μέλλον από όσους θα αναζητούν τις απαρχές των πνευματικών μας ζητημάτων.

Θα ήθελα να τελειώσω με ένα τρίστιχο του Μαλακάση, δημοσιευμένο στα 1916, όπως το βρήκα ενταγμένο από τον Βαλέτα στο επίμετρο των απάντων του (σελ. 348). Ανήκει σ' ένα επιτύμβιο ποίημα όπου ο ποιητής απευθύνεται ως νεκρός προς τον επισκέπτη τού τάφου του, παρακινώντας τον να τον αναζητήσει «στους θείους ρυθμούς τής πλάσης». Το παραθέτω:

*«Μιαν αγκαλίδα μάζεψα λουλούδια τής
αυγής εγώ*

και πήρα ανεμόποδη ξωπίσω και σε κυνηγώ.

*Και μες στο δάσος νύχτωσα του τόπου
κι ούτε που θα βγω.»*

Σ' αυτό το δάσος, όπου νύχτωσε ο Μαλακάσης, περιπλανήθηκα κι εγώ με τούτη την μικρή εργασία μου και ειλικρινά δεν ξέρω πού βγήκα ή πού θα βγουν όσοι είχαν τη διάθεση και την υπομονή να με διαβάσουν.

Σημείωση: Το παραπάνω κείμενο αποτελεί μέρος εισήγησης σε συνέδριο για το Μαλακάση που έλαβε χώρα στο Μεσολόγγι στις 10 Ιουνίου 2011. Το πλήρες κείμενο έχει δημοσιευθεί στα Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας για τον Μιλτιάδη Μαλακάση που εξέδωσε η Αιτωλική Πολιτιστική Εταιρεία (ΑΙ.ΠΟ.Ε.) στην Αθήνα το 2011.

*Ο Δημήτρης Πιστικός είναι ποιητής και δοκιμογράφος

Τότε και Τώρα

Της Φλοίσβης Αλδέας*

Τότε! Αυτό το Τότε, έχει χρόνο, έχει απόσταση, έχει όνειρο, έχει προσδοκία.

Μέσα σε κείνη την Ανατολή, που δεν άφηνε σκιά καμμία, ξεκίνησα και ήλπισα πολύ, πως σε όλο το δρόμο, που είχα να διανύσω, θα έβλεπα που θα πατούσα.

Είδα καθαρά που ήθελα να φτάσω κάτι μου 'δινε θάρρος και πίστη, ότι θα τα κατάφερα.

Αυτή η παρότρυνση έγινε σκοπός για μένα για να τον εκπληρώσω και να δικαιώσω όλους εκείνους που πίστεψαν σε μένα και δε θα τον αθετούσα ποτέ.

Κάτι έγινε ξαφνικά και αναπάντεχα και ο ήλιος που με συντρόφευε στο δρόμο μου χάθηκε, κι' εγώ βαδίζοντας προσεχτικά, απλώνοντας τα χέρια μου μπροστά για να βρίσκω το δρόμο, σαν τους τυφλούς, που ξέρουν όμως που πάνε.

Βρέθηκαν εμπόδια στο δρόμο μου, εγώ όμως επέμενα, γιατί πίστευα, ότι αυτό το φως θα ξαναρχόταν και εγώ δεν ήθελα να έχω χάσει το στόχο μου.

Πέρασα από δαιδαλώδεις δρόμους και μάτωσα στις πέτρες και γδάρθηκα στα καλντερίμια, τα τραχειά και λασπωμένα.

Και ξαφνικά αυτό το φως άναψε πάλι μέσα μου, δείχνοντάς μου τον δρόμο και το τέρας.

Ήταν τόσο δυνατό το φως που είχα δει τότε και αναπάντεχα η λάμψη του φώτισε και έφτασε στο Τώρα. Το Τότε συνάντησε το Τώρα και το διάστημα το μεγάλο που χρειάστηκε να συναντηθούνε, ήταν ένα μόνο ΚΑΙ.

Αλίμονο να έμενε το Τότε στη προσμονή και να μην έφτανε στο Τώρα.

Αλίμονο να μη μου έδειχνε το δρόμο για να φτάσω στο τέρας.

Αυτό το Τώρα, το μυστηριώδες και ανέλπιστο, ήρθε σαν επίλογος μιας ωραίας αρχής και της προσδοκίας που έζησε ανάμεσά τους.

Έκλεισε ο κύκλος και ζωντάνεψε η ιστορία και ολοκληρώθηκε.

Πόσα πράγματα συγκίνησαν το είναι μου και μ' έκαναν να πιστέψω ότι, η ζωή έχει νόημα, αξία, και σκοπό.

Όλες αυτές οι ιδέες, όταν παρουσιάζονται μπροστά σου και τις κοιτάξεις με την απαιτούμενη προσοχή και σεβασμό, βγάζεις ασφαλώς αναμφισβήτητα συμπεράσματα.

Είναι αλήθεια, ότι αυτό το φως, ήταν πολύ δυνατό, μεγάλο και μοναδικό, τόσο που μ' έκανε ν' αντέξω το χρόνο, τον πόνο και την προσμονή.

Ήρθε το Τότε στο Τώρα ρίχνοντας το φως του στα σκοτάδια, παραμερίζοντας τα εμπόδια και τελικά νίκησε η προσδοκία.

Αξιζε ο δρόμος, άξιζε ο κόπος, άξιζε το τέρμα!

* Η Φλοίσβη Αλθέα είναι λογοτέχνης.

Γράφω

Του Διονύση Κουλεντιανού*

Γράφω με την πιθανότητα
κάποιος να με διαβάσει.
Καμμιά βεβαιότητα ή σιγουριά.
Όλος μας ο βίος μια δοκιμή
πάνω στις ευαίσθησιες
των ανθρώπων.
Για να μην πει μετά ο άγγελος
ότι δεν προσπάθησα, ότι αδράνησα
να κυνηγήσω το κάτι.
Όλα δηλαδή για το θεαθήναι.

Όταν σταματήσω να γράφω
ψυχή δεν θ' αναρρωτηθεί το γιατί.
Μέσα στον μεγάλο κατατρεγμό
οι σιωπές αγκαλιάζουν άλλες σιωπές
και λακίζουν σωπαίνοντας.
Να χαιρεστε, λοιπόν, κύριοι
χειροκροτητές μου. Όπου να' ναι
θα πέσει κι η αυλαία...

* Ο Διονύσης Κουλεντιανός είναι ποιητής

Δύο ποιήματα

του Σωκράτη Μελισσαράτου*

Το Νόημα

Έρημος τόπος.. Κρανίου τόπος
Δυο γυπαετοί ραμφίζουν τον αγέρα
Κι αυτός τους κυκλώνει
Κάθεται στις μεγάλες τους φτερούγες
Εγώ και Συ με χείλη σκασμένα
Πόδια πληγιασμένα
Δίχως καμιά Λέξη και Σκέψη
Προσπαθούμε στον απατηλών καιρών
Να φτάσουμε το τέρμα
Πρόσκαιρες φιγούρες
Με άδεια κεφάλια
Βαδίζουμε στο λυκόφως της Ύπαρξής μας
Ήρθαμε είδαμε διαβήκαμε..
Η Σκέψη μας ρηχή ν' αποστηθίσουμε
Το Νόημα...!
Ποιος θυμάται τους πρότερους χρόνους
Ποιος γνωρίζει τους μελλούμενους
Τειρεσίες δεν υπάρχουν πια.
Μόνο απ' των γυπαετών πάνω τα φτερά
Ξαμολιέται ο άνεμος φορτωμένος θύμησης
Κι εμείς..
Θα 'μαστε Ανάμνηση;
Θα 'μαστε Λέξη;
Ίσως είμαστε Βήματα στους δρόμους
Του Κόσμου
Και Άνεμος του Χρόνου τη ροή

Πάνω σ' αυτή τη Γη
Και κάτω απ' αυτό τον Ουρανό ζήσαμε
Κάτω απ' αυτή τη Γη θα τραγουδήσουμε..

Από την Ποιητική συλλογή «συρματοπλέγματα»

Ιριδισμοί στο δειλί

Κι όταν από στράτες αντίθετες φτάσεις
Στο δικό μου απανέμι
Έλα να ζωγραφίσουμε νέους ορίζοντες
Σ' ανέσπερες αυγές και δειλινά
Στο κύμα ρότα να χαράξουμε
Για θάλασσες που δε διαβήκαμε ποτέ
Που 'χουν τα βάθη τους τα άμετρα
Στου Κόσμου τα ριζά

Κι αν απ' τ' αγέρι που 'ρχεται απ' το βουβό
Το κύμα
Ακούσεις
«Άργησες πολύ να φτάσεις στ' απανέμι»
Πες του
«Εσύ όταν αγρίεψες μου 'σκισες τα πανιά
Κι έγινε το Ταξίδι μου Οδύσσεια Ζωής...

Κι όσο για την Ιθάκη μου
Την έχω ζωγραφίσει με χρώματα της Ίριδας
Εκεί.. μπροστά στο δειλί»!

Από την Ποιητική Συλλογή «Γεννήτορας»

*Ο Σωκράτης Μελισσαράτος είναι ποιητής

ΟΙ ΣΚΙΕΣ ΤΩΝ ΠΑΛΙΩΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΩΝ

Του Νίκου Βατόπουλου*

Είχε ένα ωραίο ταχυδρομείο ο Πειραιάς, όπως και η Αθήνα. Το 1973 αποφασίστηκε η μεταφορά τους σε νεόδμητα, τότε, κτίρια και έκτοτε οι δύο ενωμένες πόλεις έχουν εξαιρεθεί από την κατηγορία των πόλεων εκείνων που διαθέτουν ταχυδρομικά μέγαρα στεγασμένα σε συμβολικής αρχιτεκτονικής, περήφανα κτίρια του 19ου αιώνα. Αυτή η εξαίρεση δεν είναι άνευ σημασίας και έχει εν πολλοίς να κάνει με την αμφίσημη και χαλαρή σχέση των ελληνικών πόλεων με τους θεσμούς και τις υπηρεσίες, όπως τις αποκρυστάλλωσε αρχιτεκτονικά ο δυτικός κανόνας.

Στην Αθήνα, το παλιό ταχυδρομείο στεγαζόταν στο λαμπρό Μέγαρο Μελά, στην πλατεία Κοτζιά, ένα από τα ωραιότερα κτίρια της πόλης, που έκτοτε έχει αποκατασταθεί υποδειγματικά. Στον Πειραιά, στο παλιό ταχυδρομείο, στην οδό Φίλωνος 29, στεγάζεται πλέον η Δημοτική Πινακοθήκη. Είχα επισκεφθεί πρόσφατα το ωραίο αυτό κτίριο, χτισμένο το 1899, για να παρακολουθήσω μία εκδήλωση, και πολλές σκέψεις γεννήθηκαν στο μυαλό μου καθώς το ένιωσα χωρίς χυμούς, χωρίς στόχο, χωρίς κοινό, όπως θα του άξιζε.

Είχα περπατήσει από τον σταθμό του Ηλεκτρικού μέχρι τη Δημοτική Πινακοθήκη και ο αστικός περίγυρος είχε μια μελαγχολία και μια αίσθηση παρακμής, που δυσκόλευε τη συνειρμική διασύνδεση με τον Πειραιά του αστικού παρελθόντος. Ωστόσο, η θέαση του κτιρίου του παλιού ταχυδρομείου, όπως ακόμη το αποκαλούν πολλοί Πειραιώτες, είχε την ισχύ της οπτασίας καθώς οι τελευταίες ακτίνες του ηλίου χρύσιζαν την όχρα και θέρμαιναν την τερακώτα της πρόσοψης. Πόσα τέτοια κτίρια έχει ο Πειραιάς, και πόσο κρίμα είναι, παρά τις όποιες συλλογές έχει αποκτήσει η Δημοτι-

κή Πινακοθήκη, να είναι επί της ουσίας ένα κτίριο παροπλισμένο, βυθισμένο σε επαρχιακό λήθαργο, χωρίς διασύνδεση με την Αθήνα, τους νέους δημιουργούς, την τέχνη που γεννιέται. Λοξοδρομώντας μέσα στο κτίριο πρόσεξα το εξαιρετο κλιμακοστάσιο, αλλά δυστυχώς οι χώροι του ισόγειου είναι ανέμπνευστοι, λευκές αίθουσες, με αέρα κορνιζάδικου. Αυτή είναι η αλήθεια και, δυστυχώς, ισχύει όχι μόνο για το σύνολο σχεδόν του Πειραιά (συμπεριλαμβανομένου του Δημοτικού Θεάτρου, που ακόμη δεν έχει δείξει ότι μπορεί να γεννήσει πράγματα) αλλά και για πολλούς χώρους της Αθήνας, τουλάχιστον για τους περισσότερους που ανήκουν στον Δήμο Αθηναίων.

Γραφειοκρατία, απόσταση από την κοινωνία, άγνοια για το τι κάνει η νέα γενιά. Ολα όμως μπορούν να γυρίσουν. Η παρακμή δεν είναι ισόβια συνθήκη. Διαβάζω συχνά το πειραϊκό μπλογκ <http://mlp-blogspot.blogspot.gr>, που θεωρώ υπόδειγμα αστικής αυτογνωσίας, έρευνας υλικού και παρουσίασης της ιστορίας του Πειραιά. Εκεί βρήκα όμορφα στοιχεία και για το παλιό ταχυδρομείο και πληροφορήθηκα ότι «οικοδομήθηκε σε σχέδια του δημοτικού μηχανικού Εμμανουήλ Παπακωνσταντίνου εντός μόλις δύο χρόνων και με συνολικό κόστος 242.480 δρχ.» (για το οποίο υπήρξαν αντιδράσεις, όπως συνέβαινε και συμβαίνει, σχεδόν πάντα). Σκεφτόμουν, πόσο καλύτερα ξέρουν και νοιάζονται την αστική ιστορία κάποιοι ιδιώτες, ιστοριοδίφες, φωτογράφοι, πολλοί από τους οποίους είναι νέα παιδιά με δίψα προσφοράς. Εχω συναντήσει πολλούς τέτοιους νέους, που είναι όλοι, ή σχεδόν, εκτός «παραγωγής». Δεν είναι τυχαίο που μια μυρωδιά θλίψης υπάρχει στα δημοτικά μέγαρα.

*Ο Νίκος Βατόπουλος είναι γνωστός δημοσιογράφος και συγγραφέας, ιδρυτής της διαδικτυακής ομάδας «Κάθε Σάββατο στην Αθήνα». Το παρόν κείμενο δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Καθημερινή*, στο φύλλο της 19-10-2014, στην στήλη «Πτυχές».

Δυο ποιήματα

Του Δημήτρη Α. Δημητριάδη*

Πάνω σου γαντζώνω την ψυχή μου

Έξαλλη νύχτα
ανεξιχνίαστη
στοιχειωμένα από αρματωμένα
φαντάσματα
κι αιματηρές κληρονομίες
φορτωμένα ερωτευμένα ξωτικά
ματωμένα φεγγάρια
και σελώματα

ανικανοποίητη νύχτα
η ανάσα μου δίχως αντοχή
δίχως αιχμή
λυγίζει
ξεριζώνεται
δεν υπάρχει πια φόβος
ένας τρόμος μονάχα ορμά
με πιάνει απ' τα μαλλιά
με σέρνει
παιανίζει τα εμβατήριά του
διατυμπανίζει τη νίκη του
διατυμπανίζει την ήττα μου

νύχτα μου
με τον ακοίμητο καημό
και το σαράκι
ανένδοτη νύχτα μου
που αλωνίζεις με άλογα φτερωτά
οργανώσεις τις άμυνες
και βγαίνεις στην κόντρα επίθεση

πάνω σου γαντζώνω την ψυχή μου.

Αυτός ο πόλεμος δεν έχει τέλος

Δεν είναι πια ο ουρανός
το χόμα
το νερό
μα το νεκρό χρυσάφι
δεν είναι το ψωμί
ο ιδρώτας
η φλόγα στα μάτια
μα ένας αριθμός
μια υπογραφή
ο κήρυκας που παρελαύνει αλλάζοντας δέρμα

φίλε τι να σου γράψω
πως να ταρακουνήσω το τεράστιο μαύρο
τίποτα
τι να σου πω για τα πισώπλατα χτυπήματα
τα ξεπουλήματα
γι' αυτούς που δεν ακούνε
ούτε βλέπουν.

Αυτός ο πόλεμος δεν έχει τέλος

* Ο Δημήτρης Α. Δημητριάδης είναι λογοτέχνης

ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Η ντροπή της Ευρώπης

Του Γκύντερ Γκρας*

Είσαι πολύ κοντά στο χάος, γιατί δε συμορφώθηκες πλήρως στην αγορά
κι απομακρύνεσαι απ' τη χώρα, που ήτανε κάποτε λίκνο για σένα.

Ό,τι με την ψυχή ζητούσες και νόμιζες πως είχες βρει
τώρα σαν κάτι περιττό αποβάλλεις και το πετάς μες στα σκουπίδια.

Ολόγυμνη σαν οφειλέτης διαπομπεύεται, υποφέρει η χώρα εκείνη
που έλεγες πως της χρωστάς ευγνωμοσύνη.

Στη φτώχεια καταδικασμένος τόπος, τόπος που ο πλούτος του
τώρα στολίζει τα μουσεία: λάφυρα που έχεις τη φροντίδα Εσύ.

Κείνοι που χίμηξαν με την ορμή των όπλων στη χώρα την ευλογημένη με νησιά
στολή φορούσαν και κρατούσαν τον Χέλντερλιν μες στο γυλιό τους.

Καμιά ανοχή πλέον δε δείχνεις στη χώρα που οι συνταγματάρχες υπήρξαν σύμμαχοι
ανεκτικοί.

Χώρα που ζει δίχως το δίκιο, μα με εξουσία που επιμένει πως έχοντας αυτή το δίκιο
ολοένα σφίγγει κι άλλο το ζωνάρι.

Σε πείσμα σου η Αντιγόνη μαυροφορεί - σ' όλη τη χώρα
πενθοφορεί και ο λαός της που κάποτε σ' είχε φιλοξενήσει.

Μα οι ακόλουθοι του Κροίσου έχουν στοιβάξει έξω απ' τη χώρα,
στα θησαυροφυλάκιά σου, ό,τι σαν μάλαμα αστράφτει.

Πιες, επιτέλους, πιες κραυγάζουν επίτροποι σαν μαζορέττες
μα ο Σωκράτης σου επιστρέφει γεμάτο πίσω το ποτήρι.

Σύσσωμοι, ό,τι σου ανήκει, βαριά θα ρίξουν την κατάρα
θεοί, αφού η θέλησή σου ζητά ξεπούλημα του Ολύμπου.

Χωρίς του πνεύματος τροφή, τότε κι εσύ θα καταρρεύσεις
δίχως τη χώρα που ο νους της, Ευρώπη, εσένα έχει πλάσει.

Απόδοση στα ελληνικά: Γιάννης Ευθυμιάδης - Σοφία Γεωργαλλίδη

Το ποίημα μελοποιήθηκε από το μουσικό σχήμα Arpeggiosmp από τη Θεσσαλονίκη, τον Ιούνιο του 2012.

Από τον ιστότοπο του Πειραιώτη ποιητή, Γιάννη Ευθυμιάδη:

<http://www.efthymiades.blogspot.com/2012/05/gunter-grass-suddeutsche-zeitung-25-5.html>

* Ο **Γκύντερ Γκρας** (1927-) είναι ένας από τους σημαντικότερους μεταπολεμικούς Γερμανούς συγγραφείς ο οποίος βραβεύτηκε το 1999 με το Νόμπελ Λογοτεχνίας. Εκτός από τα μυθιστορήματα με τα οποία έγινε γνωστός σε ολόκληρο τον κόσμο, έγραψε θεατρικά έργα και ασχολήθηκε με την ποίηση. Συγχρόνως είχε έντονη ανάμειξη στην πολιτική ζωή της Γερμανίας.

Ποιητική τέχνη

Του **Miguel Oscar Menassa***

(Ισπανία)

Ποίηση σε γνωρίζω, καθώς σου γράφω
σταματώ να ζω. Φροντίζω μόνο
τον εαυτό μου γλυκά, τις ψευδαισθήσεις
μου, τις φτωχές προλεταριακές μου
αμαρτίες, τ' αστικά μου κρίματα.
Κι ακόμη, πριν να κουρσέψω το σώμα σου
-ενέργεια της αγάπης-
σταματώ της ζωής μου τον ρυθμό
με τις μιζέριες και τις τρέλες,
τα βαθιά μαύρα πάθη με τον τρόπο ύπαρξης.
Άδειος απ' όλα και με τη σημαία υψωμένη
κανενός, θα με διαπερνά η μοναξιά,
αόρατος και ανοιχτός κι ευάλωτος
στα μυστήρια της φωνής σου προσπαθώ
να μπω μέσα στο δέρμα σου, στο δέρμα
του θανάτου, σε κάθε πράγματος το δέρμα.
Η ποίηση πάνω στο σώμα σου είναι
δονήσεις ήχων, αχτίνες πάθους
που χαράζουν τ' όνομά μου.

(Από το βιβλίο του: «LA PATRIA DEL POETA»)

Μετάφραση: Διονύσης Κουλεντιανός

Σημείωση του μεταφραστή: Ο ποιητής γεννήθηκε στο Μπουένος Άιρες το 1940 και από το 1976 ζει στη Μαδρίτη της Ισπανίας. Είναι γιαιτρός, ψυχαναλυτής, λογοτέχνης, ζωγράφος, εκδότης, διευθυντής κινηματογράφου και ηθοποιός. Έχει ιδρύσει το φιλολογικό Κέντρο GRUPO ZERO, ενώ από το 2005 ξεκίνησε την καριέρα του στο σινεμά με πιο πρόσφατη την ταινία «MY ONLY FAMILY».

Θάνατος / Death

Του Giuseppe Filippone*
(Ιταλία)

Τ' αδύνατο είμαι φως ενός αστεριού,
μια μέρα λαμπερό, την άλλη
κρύο και θολό.

Εύθραυστος στο σώμα, στο μυαλό,
τα κουρασμένα άκρα μου αργά
μιαν αίσθηση κρύβουν λησμοσύνης.

Και καρτερώ. Το θάνατο που καρτερώ
να φτάσει δίχως καθυστέρηση
γαλήνιος και γλυκός.

Μετάφραση: Διονύσης Κουλεντιανός

* **Σημείωση του μεταφραστή:** Ο GIUSEPPE FILIPPONE είναι καλλιτέχνης, τραγουδιστής και μεταφραστής. Γεννήθηκε στο Παλέρμο της Ιταλίας το 1946, όπου και η διαμονή του μέχρι σήμερα. Κοσμογυρισμένος, έχει ζήσει αρκετά χρόνια και στην Αυστραλία. Διευθύνει ένα ξενοδοχείο στο Παλέρμο και είναι μέλος της «Διεθνούς Εταιρείας Συγγραφέων & Καλλιτεχνών» (IWA), έχοντας τιμηθεί με το βραβείο του «Καλύτερου Μεταφραστή για το έτος 2003».

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΝΤΑΤΑ

«Οι χαιρετισμοί της Χίου»
της Ελένης Γκαϊτατζή
σε ποίηση Δημήτρη Πιστικού

Του Δημήτρη Αθανασιάδη*

Όταν βρίσκομαι στη θέση να αναφερθώ στους μαθητές μου και το έργο τους αναλογίζομαι πάντα τους στίχους από την Οδύσσεια του Καζαντζάκη, στους οποίους ο πατέρας προκαλεί το γιο του να τον ξεπεράσει στο νου και το κοντάρι για να μη χαθεί η γενιά τους;

*«τώρα και συ ξεπέρνα με, αν μπορείς,
στο νου και στο κοντάρι·
σα δύσκολο πολύ, μα αν δεν μπορείς,
ξοφλήθηκε η γενιά μας
κι ήρθε η σειρά στο κουρνομάζωμα να
μας διακυβερνήσει.»*

Γιατί η μεγαλύτερη στιγμή της ευτυχίας ενός δασκάλου είναι η επιτυχία των μαθητών του.

Η Ελένη μαθήτευσε μαζί μου στα χρόνια της μουσικής αθωότητας, όπως χαρακτηρίζω τη δεκαετία του ογδόντα για τη χώρα μας, τότε που η διδασκαλία της μουσικής έβρισκε πρόσφορο και παρθένο έδαφος να ευδοκιμήσουν οι τεχνοτροπίες της μουσικής πρωτοπορίας, αφού δεν είχαν ακόμη περάσει στο συντηρητισμό του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Αξέχαστα χρόνια, στα οποία ως δάσκαλος προσπαθούσα να διαψεύσω τον Camus, που έλεγε πως «το σχολείο μας προετοιμάζει για τη ζωή σε ένα κόσμο που δεν υπάρχει» και να προσπεράσω το λόγο του Σεφέρη γι' αυτό τον τόπο που όλοι είμαστε τραγικά αυτοδίδακτοί, ενώ οι μαθητές μου πίστευαν με πάθος τα λόγια του Σοφοκλή «όστις νέος ων Μουσών αμελεί,

τον τε παρελθόντα απόλωλε χρόνον και τον μέλλοντα τέθηκε».

Έτσι, η Ελένη είχε την ευκαιρία να γνωρίσει στην τάξη μου την επαναστατική στροφή από την τονικότητα στην απονικότητα, τις μεταβατικές τεχνοτροπίες του όψιμου ρομαντισμού και του εμπρεσιονισμού, το δωδεκαφθογγισμό και τον ολοκληρωτικό σειραϊσμό, τον αλεατορισμό και τις μαθηματικές αναλογίες στη μουσική, τον ηλεκτρονικό και το συγκεκριμένο ήχο, το Γερμανικό ομοιοχρωματισμό και τη Γαλλική πολυχρωμία της ενορχήστρωσης.

Τα αναφέρω όλα αυρα, γιατί μέσα σ' ένα περιβάλλον αυστηρού μουσικού λογισματισμού, ας μου επιτραπεί η έκφραση, και προκλητικής πρωτοπορίας, η Ελένη είχε το θάρρος να επιλέξει την απλότητα και την καθαρότητα της μουσικής γραφής, σε μια ισορροπία λιτότητας ανάμεσα στην τονικότητα και την τροπικότητα που κατά κάποιο τρόπο συμβολίζει τη σύνδεση με την ελληνική και βυζαντινή παράδοση.

Ακολούθησε, δηλαδή, έναν εκφραστικό δρόμο μουσικού ρεαλισμού για να εξυπηρετήσει την αναγκαιότητα του μεταδοτού της τέχνης, έναντι της αυστηρής τεχνικής πρωτοπορίας, που έχει ως πρωταρχικό σκοπό την αποθέωση της τεχνικής έναντι της αναγκαιότητας της επικοινωνίας.

Όταν πήρα στα χέρια μου το έργο της «Οι χαιρετισμοί της Χίου» σε ποίηση του

Δημήτρη Πιστικού δεν αφνιδιάστηκα, γιατί γνώριζα και τα προηγούμενα έργα της.

Λιτές και απλές μελωδίες και αρμονίες, σε μια απόλυτα διατονική μορφή, με μεγάλη οικονομία στη χρήση των μετατροπιών σε ένα περιβάλλον τονικότητας και τροπικότητας, με τη διακριτική παρουσία της χορδίας να επισημαίνει σημαντικές λέξεις και φράσεις του ποιητικού κειμένου, είναι τα μέσα που χρησιμοποιεί για να περάσει στην αντίληψη και την αισθητική του κοινού ένα ποιητικό κείμενο έμφορτο εκφραστικών μέσων εννοιών και συμβολισμών.

Τελικό αποτέλεσμα, κατά τη γνώμη μου, είναι να μεταφέρει μια ποιητική παν-

δαισία με απλό και φυσικό τρόπο στο κοινό, που μετά το τέλος της ακρόασης θα είναι σε θέση να συγκρατήσει και να τραγουδήσει τον ποιητικό λόγο.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να επισημάνω πως σε μια εποχή που η τέχνη ενδοσκοπεί με εσωστρέφεια, αδυνατώντας να αντισταθεί παραδομένη πίσω στο οικονομικό, ηθικό και εθνικό κουφάρι του Ελληνισμού, που άφησε πίσω του ο ευρωπαϊκός πολιτικός μεγαλοϊδεατισμός, η Ελένη είναι από τους λίγους, που συνεχίζει να δημιουργεί και να παρουσιάζει το έργο της, γεγονός που έχω πει και στην ίδια στην τελευταία μας συνάντηση, πριν δύο, περίπου, μήνες στη Θεσσαλονίκη.

* Ο Δημήτρης Αθανασιάδης είναι Μουσικός - Συγγραφέας και ζει στη Θεσσαλονίκη.

Για το Ψέμα

Του Παναγιώτη Η. Γεωργελέ*

Είναι ο ψεύτικος
αντικατοπτρισμός
της αλήθειας.

Μοιάζει με τον διψασμένο
στην έρημο,
που ολοένα και περισσότερο
βλέπει παντού τριγύρω του
πηγές, ποτάμια, νερό... νερό..
να πιει, να πιει,
να δροσιστεί, να δροσιστεί.

Έτσι και το ψέμα,
ψάχνει να βρει
την ψεύτικη όασή του,
που ποτέ δεν βρίσκει
και χάνεται πελαγωμένο
σε μετακινούμενη άμμο
αύτανδρο.

6/03/2015

* Ο Παναγιώτης Η. Γεωργελές είναι ποιητής

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Αχ

Της Γλυκερία Μπασδέκη «Αχ» σε σκηνοθεσία: Γιάννη Σκουρλέτη
Ηθοποιοί: Λένα Δροσάκη, Κατερίνα Μισιχρόνη, Τάσος Καραχάλιος, στο Ίδρυμα
«Μιχάλης Κακογιάννης» (Πειραιώς 206, Ταύρος)

Του **George Le Nonce***

«Θα σας πω μιαν ιστορία απλή και λυπητερή - γιατί απλή και λυπητερή είναι η ζωή»: Έτσι ξεκινάει η *Κερένια Κούκλα* του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου. Η ιστορία φαίνεται πράγματι απλή: ένας νεαρός άνδρας, ο Νίκος, παρακολουθεί την άρρωστη γυναίκα του Βεργινία να πεθαίνει, ενώ συγχρόνως ερωτεύεται την έφηβη Λιόλια στην οποία είχε ανατεθεί η φροντίδα της. Η πορεία της Βεργινίας προς

τον θάνατο περιγράφεται παράλληλα με την πορεία του Νίκου και της Λιόλιας προς την κορύφωση του έρωτά τους - ο έρωτάς τους γεννιέται από τον επικείμενο θάνατο της Βεργινίας και συγχρόνως προξενεί τον θάνατο αυτόν. Λίγες μέρες μετά την κηδεία, ο Νίκος και η Λιόλια παντρεύονται και γεννούν ένα παιδί ασθενικό, που όλοι λένε πως μοιάζει της πεθαμένης, ίδιο με κερένια κούκλα. Η Λιόλια παραφρονεί, ανάβει κερί στην πεθαμένη, πιστεύοντας πως εκείνη διεκδικεί τη ζωή του ασαράντιστου βρέφους, ζητεί τη συγχώρεσή της αλλά χωρίς αποτέλεσμα: επιστρέφει από το νεκροταφείο και βρίσκει το παιδί ετοιμοθάνατο. Το παιδί πεθαίνει, ο Νίκος δολοφονείται σε μια συμπλοκή και η Λιόλια μένει μόνη, καταραμένη. Στην αναμέτρηση του έρωτα και του θανάτου, ο θάνατος έχει νικήσει.

Η Γλυκερία Μπασδέκη εμπνέεται από το μυθιστόρημα του Χρηστομάνου για να

δημιουργήσει ένα δυνατό ποιητικό δράμα με τίτλο έναν αναστεναγμό: *αχ!* Η Κερένια Κούκλα συναντά τον Σολωμό και τις παραλογές και το πλέγμα έρωτα και θανάτου γίνεται ακόμη πιο σύνθετο. Η νεκρή κόρη, η Κερένια Κούκλα, βρίσκεται εξοχής επί σκηνης, διηγείται, εξηγεί, σχολιάζει και σαν μάντισσα οραματίζεται ένα ουτοπικό μέλλον. Η Βεργινία, στο μεταίχμιο μεταξύ ζωής και θανάτου, τραυματίζεται από έναν έρωτα που πεθαίνει και με κάθε τρόπο προσπαθεί να τον κρατήσει ζωντανό. Η Λιόλια δεν είναι ακριβώς το αθώο κορίτσι του Χρηστομάνου, αλλά μια ερωτευμένη γυναίκα που παλεύει για τον έρωτά της. Στα μάγια με τα οποία καρφώνει τον Νίκο η Βεργινία, αντιπαραθέτει τα δικά της μάγια, χωρίς καρφιά, με λούλουδα και δροσοσταλίτσες. Ο ίδιος ο Νίκος, άβουλος, ανύπαρκτος σχεδόν, ένα άθυρμα του έρωτα των δύο γυναικών, δεν δίνει τελικά σε καμιά την ε-

ρωτική ευτυχία που υπόσχεται: τη μια την εγκαταλείπει για έναν άλλο έρωτα, την άλλη την εγκαταλείπει με τον θάνατό του. Αλλά ο καρπός του έρωτα της Λιόλιας και του Νίκου, η νεκρή Κερένια Κούκλα, αναγγέλλει την ανάσταση του έρωτα, τη νίκη επί του θανάτου, και το οξύμωρο μιας τέτοιας αναγγελίας από μίαν ήδη νεκρή Σίβυλλα τονίζει την τραγικότητα της μάταιης αυτής ελπίδας.

Η ομάδα Bijoux de Kant δίνει την πιο εσωτερική, την πιο υποβλητική της παράσταση και δικαιώνει απόλυτα το όραμα της Μπασδέκη. Σε έναν σχεδόν άδειο χώρο, με τα ελάχιστα μόνο χρειώδη, και με κυρίαρχο το χρώμα της ώχρας, ο Γιάννης Σκουρλέτης τοποθετεί την Κερένια Κούκλα της Κατερίνας Μισιχρόνη στο βάθος, καθισμένη, ιερατική, να απαγγέλλει και να χρησιμοδοτεί, ενώ η Βεργινία και ο Νί-

κος κείτονται στο κέντρο της σκηνής σε χρώματα μνήματος, σαν ήδη θαμμένοι. Ο άψογα υποτονικός Νίκος του Τάσου Καραχάλιου σέρνεται, άγεται και φέρεται, υποκύπτει, χάνεται, ενώ η Βεργινία της Αγνής Παπαδέλη-Ροσσέτου καταφέρνει με νόσο και με θάνατο να αποτυπώσει τον μανικό και εκδικητικό της έρωτα. Η εξαιρετική Λένα Δροσάκη ενσαρκώνει με μαεστρία, σωματικά, φωνητικά και κινησιολογικά, μια Λιόλια συνώνυμη του έρωτα, ταυτόσημη με τη ζωή, μια Λιόλια που χορεύει, τρέχει, φωνάζει με την επίγνωση απώλειας που την ορίζει αποτυπωμένη εξαρχής στο πρόσωπό της. Και εν τέλει, η ιστορία που μας αποκαλύπτουν η Μπασδέκη και η bijoux de kant είναι λυπητερή, αλλά καθόλου απλή - είναι η ιστορία του έρωτα, και του θανάτου.

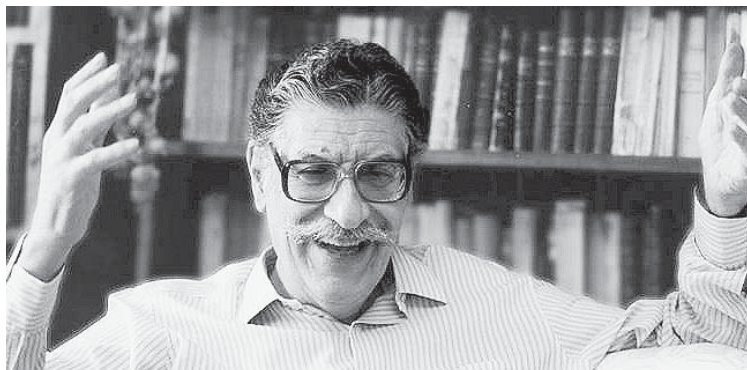
*Ο George Le Nonce είναι ποιητής, φιλόλογος

Η Αυγή, 24 Δεκεμβρίου 2014

2015, έτος Μανόλη Αναγνωστάκη

*Για τους ερωτευμένους
που παντρεύτηκαν
Για το σπίτι που χτίστηκε
Για τα παιδάκια που μεγάλωσαν
Για τα πλοία που άραξαν
Για τη μάχη που κερδήθηκε
Για τον άσωτο που επέστρεψε
Για όλα όσα τέλειωσαν
χωρίς ελπίδα πια.*

Η «Αφιέρωση» - το ομότιτλο ποίημα του Μανόλη Αναγνωστάκη (από τη συλλογή Συνέχεια 3, γραμμένο το 1962) είναι ίσως το πλέον αντιπροσωπευτικό της προσωπικής του θέασης στα «πράγματα» (κοινωνικά, ιδεολογικά, συναισθηματικά, πολιτικά εν τέλει). Την «Αφιέρωση» επέλεξε η αρμόδια επιτροπή που συνέστησε ο Δήμος της γενέθλιας πόλης του προκειμένου να τιμήσει φέτος (10 χρόνια από τον θάνατό του, στις 23 Ιουνίου του 2005, και 90 ακριβώς από τη γέννησή του, στις 9 Μαρτίου του 1925) τη μνήμη του ποιητή. Η «Αφιέρωση» θα λαξευθεί σε ειδική μεταλλική πλακέτα, επικολλημένη σε αναμνηστική γρανιτένια στήλη, η οποία θα τοποθετηθεί στη συμβολή μεταξύ των οδών Φιλίππου, Αμύντα και Πλάτωνος- εκεί όπου βρίσκεται σήμερα ένα μικρό πλάτωμα με τη σχετική νησίδα στο κέντρο του (το πλάτωμα δεν είναι χαρακτηρισμένο ως πλατεία, θα μπορούσε, όμως, παρά τις ελάχιστες διαστάσεις του).

Μικρή -αλλά καθοριστική- λεπτομέρεια: Ο Μανόλης Αναγνωστάκης έζησε από τη βρεφική του ηλικία ως τα δεκαεφτά του χρόνια σε διαμέρισμα μιας οικοδομής που σώζεται ως σήμερα στη συμβολή των οδών Ιουστινιανού και Μητροπολίτου Γενναδίου, επί της Πλατείας Δικαστηρίων (δεν είναι ακριβές το ότι γεννήθηκε σ' αυτήν, όπως αναφέρεται στη σχε-

τική εντοιχισμένη πλάκα, δεδομένου ότι, σύμφωνα με δήλωση του ίδιου στον υπογραφόμενο, η οικογένειά του εγκαταστάθηκε εκεί λίγους μήνες μετά τη γέννησή του). Το Δημοτικό σχολείο στο οποίο φοίτησε βρισκόταν στην οδό Αγίας Σοφίας, λίγο πριν από τη διασταύρωσή της με την οδό Ολύμπου (εκεί που βρίσκεται σήμερα κάποιο σχολικό κτήριο), ενώ Γυμνάσιο πήγε στο παρακείμενο Πειραματικό. Στο μέσον, περίπου, της απόστασης που μεσολαβεί μεταξύ της κατοικίας του και των σχολείων του- στη συμβολή των οδών Φιλίππου, Αμύντα και Πλάτωνος σχηματίζεται ένα πλάτωμα. Στις 30 Ιανουαρίου του 2014 ο αρχιτέκτονας (και προσωπικός φίλος του ποιητή) Μιλτιάδης Πολυβίου- κατέθεσε αναλυτική πρόταση ονοματοδοσίας προς τον Δήμαρχο Θεσσαλονίκης, τους Αντιδημάρχους Πολιτισμού και Αρχιτεκτονικού καθώς και προς την Επιτροπή ονοματοδοσιών) και είναι αυτή η πρόταση που υλοποιείται πλέον, με αφορμή και την επετειακή συγκυρία της συμπλήρωσης 90 χρόνων από τη γέννηση και των 10 από τον θάνατο του Μανόλη Αναγνωστάκη.

Η ονοματοδοσία της μικρής πλατείας στο τρίσρατο (Φιλίππου, Αμύντα και Πλάτωνος) - κάτι σαν «Δρόμοι παλιοί που αγάπησα και μίσησα ατέλειωτα/ Κάτω απ' τους ίσκιους των σπιτιών να περπατώ/ νύχτες των γυρισμών αναπότερπες/ κι η πόλη νεκρή...» και η τοποθέτηση της τιμητικής

στήλης με την επτάστιχη «Αφιέρωση» (ως «*πρώιμη αναγγελία της αποσάθρωσης της ποίησης από τη νομοτέλεια του κόσμου*» τη χαρακτήρισαν αναλυτές της ποίησής του), θα πραγματοποιηθεί στις 9 Μαρτίου 2015 - στην 90η επέτειο από τη γέννηση του ποιητή- στη γενέθλια πόλη και γειτονιά του. Εκεί, που έγραφε πως... «*και προχωρούσα μέσα στη νύχτα. Χωρίς να γνωρίζω κανέναν. Κι ούτε κανέναν με γνώριζε...*».

Στο τρισάκροτο και τη μικρή πλατεία θα χωρούσε ίσως κι ένα παγκάκι μ' ένα γλυπτό, μεταλλικό ομοίωμα του ποιητή σ' αυτό -αντίστοιχα βρίσκονται σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, σαν τον Ιρλανδό Τζέιμς Τζόυς λ.χ. που συναντά κανείς ως μπρούντζινο συνοδοιπόρο στη γέφυρα της Τεργέστης- αλλά μέχρι χθες οι εκπρόσωποι του Δήμου πάλευαν να εξασφαλίσουν λίγα ευρώ για τη στοιχειώδη οργάνωση της πρώτης αυτής εκδήλωσης με τη μικρή πλακέτα της «αφιέρωσης»... Η διοργάνωση σειράς εκδηλώσεων εγκρίθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο από τον περασμένο Δεκέμβριο (δέκα μήνες μετά την υποβολή πρότασης από τον αρχιτέκτονα Μ. Πολυβίου) και ο σχεδιασμός ολοκληρώθηκε από την οργανωτική επιτροπή που συγκροτήθηκε για τον σκοπό αυτό.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα, οι εκδηλώσεις της «*χρονιάς Μ. Αναγνωστάκη*» για τη Θεσσαλονίκη θα συνεχισθούν στις 23 Ιουνίου (ημερομηνία θανάτου του), με μουσικολογοτεχνική εκδήλωση, η οποία θα περιλαμβάνει ομιλίες, απαγγελίες και μουσικό μέρος (τραγούδια που «γράφτηκαν» σε στίχους του Μ. Αναγνωστάκη) και ονοματοδοσία (αίθουσα «Μανόλης Αναγνωστάκης») της Αίθουσας Πολλαπλών Χρήσεων στο ισόγειο του Δημοτι-

(Με τη σύζυγό του Νόρα, στο μπαλκόνι του «*πατριικού*» σπιτιού (Ιουστινιανού και Μητροπολίτου Γενναδίου. Το σπίτι σήμερα στεγάζει σύνδεσμο φιλάθλων). Το επισκέφθηκε το 1997 -σε μία από τις λίγες «*επιστροφές*» του στη Θεσσαλονίκη, με αφορμή εκδήλωση τιμής στον ίδιο και την παρουσία του που διοργανώθηκε στο πλαίσιο της «*Πολιτιστικής Πρωτεύουσας*» (Φωτο: Μ. Πολυβίου, δημοσιεύτηκε στο τεύχος - *αφιέρωμα στον Μανόλη Αναγνωστάκη* του περιοδικού «*Εντευκτήριο*», τεύχος 71- 2005)..

κού Μεγάρου και -το ερχόμενο φθινόπωρο- τη διοργάνωση έκθεσης (ντοκουμέντων, κειμηλίων, φωτογραφιών, ανέκδοτων κειμένων κ.ά, και προσωπικών αντικειμένων, σε συνεργασία με τον γιο του ποιητή), με ταυτόχρονη έκδοση αναμνηστικού τόμου - φυλλαδίου, που θα είναι και ο κατάλογος των εκθεμάτων, είτε στην υπό μετονομασία αίθουσα του Δημαρχείου είτε στο Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης (ΚΙΘ).

Μνήμη Γιώργου Ιωάννου

(20 Νοεμβρίου 1927 - 16 Φεβρουαρίου 1985)

Της Αρχοντούλας Διαβάτη*

Θυμάμαι την καθημερινή εκείνη του Φεβρουαρίου, τη μέρα της κηδείας του Γιώργου Ιωάννου, μια μέρα με κρύο και χιονόνερο, καθώς πηγαίναμε προς στην Αγιά Σοφιά, πριν από χρόνια. Εικοσιεννιά χρό-

νια. Να όμως που η οικογένειά του κράτησε όλα αυτά τα χρόνια το σπίτι του στα Εξάρχεια -οδός Δεληγιάννη- πληρώνοντας ενοίκια και ανατιμήσεις, μέχρι που ήρθε η μερτή μέρα και δόθηκε λύση στο πρόβλημα. Το αρχείο του σημαντικού συγγραφέα, η μόνη κληρονομιά, στεγάστηκε στον γενέθλιο τόπο και άνοιξε την Κυριακή απόγευμα για το κοινό, στον έκτο όροφο του Βαφοπούλειου.

Στα εγκαίνια ήρθε κόσμος πολύς που διάβαζε και αγαπούσε τα βιβλία του. Ήρθαν να τον χαιρετήσουν στο σπίτι του. Απαγγέλθηκαν ποιήματα και ακούστηκαν ηχητικά ντοκουμέντα και ομιλίες και μουσική απόδοση ποιημάτων, όλα αυτά στο μικρό θεατράκι και μετά άρχισε να στριμώχνεται ο κόσμος στα ασανσέρ για τον έκτο, για το αρχείο. Μεγάλη έκπληξη ο σοφά

διευθετημένος χώρος. Το γραφείο του «ποιητή», τα βιβλία του, οι πίνακες, το κρεβάτι με τη μπάντα στον τοίχο, τα χειρόγραφα των έργων του, φωτογραφίες, δίσκοι, αφίσες ήταν τα πράγματα και σήμαιναν κάτι

που έπρεπε να αποκρυπτογραφήσουμε. Περιδιαβάζαμε μουνδιασμένοι νιώθοντας το δικό μας αίμα, βαθιά μέσα μας τη ζεστή συγκίνηση, κάνοντας εδώ κι εκεί πηγαδάκια - σίγουρα δεν παράπεσαν τα πράγματα στο Μοναστηράκι κι ούτε στο Μπιτ παζάρ, όπως συμβαίνει με τα κατάλοιπα λιγότερο τυχερών συγγραφέων, είχε παρατηρήσει ο γνωστός δημοσιογράφος στην επιμελημένη του παρουσίαση.

Και τώρα μόνοι, Γιώργο Ιωάννου...

Και τώρα μόνοι, Γιώργο Ιωάννου, σκεφτόμουν. Όπως εκείνος επισκεπτόταν -κατά τα γραφόμενά του- την προσφυγική Παναγία, τη Ρευματοκρατόρισσα, στην Αχειροποίητο, σε δυσκολίες και χαρές, και τα λέγανε σαν να πήγαινε επίσκεψη σε καμιά θεία του, «να χαϊδευτεί», ή στη γιαγιά του, έτσι κι εμείς να ερχόμαστε ε-

πίσκειψη, να συναντούμε τη γραφή σου, το σοβαρό και μελετημένο ύφος σου και τα θυμόσοφα σχόλια.

Η Δήμητρα, η μικρή αδερφή του ποιητή, μια ωραία μελαχρινή κυρία με κάτασπρα μαλλιά, είχε καθίσει κουρασμένη σε μια από τις πολυθρόνες στο σαλονάκι και νιώθοντας τόσο οικεία επιτέλους στο νέο αυτό αγαπημένο σπίτι, απαντούσε χαμο-

γελώντας στις ερωτήσεις μου. Ναι, από την Ανατολική Θράκη ήταν και έκαναν -η οικογένειά της- γλυκά, σοροπιαστά στην «πατρίδα», εξ ου και το παρατσούκλι του πατέρα, «Σορολόπης», που κατάληξε να γίνει το επίθετό τους - αλλά ο Γιώργος δεν ήθελε, ντρεπόταν στο δημοτικό, και το αλλάξαμε. «Ελάτε για καφέ, θα σας πω κι άλλα...».

Πηγή: Bookpress.gr

* Η Αρχοντούλα Διαβάτη είναι συγγραφέας.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ - ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Βασίλης Π. Τραϊφόρος, *Μίμης Τραϊφόρος - Σοφία Βέμπο, Της Ελλάδος παιδιά* Εκδόσεις Αλκυών 2013, σελ. 510

510 σελίδες, ένα εκ πρώτης όψεως ογκώδες βιβλίο. Θα μπορούσε κανείς να αποθαρρυνθεί από το μέγεθος. Παίρνοντας το στο χέρι, το ζυγίζεις και αναρωτιέσαι αν πρέπει να προχωρήσεις. Ανοίγεις τις πρώτες σελίδες, λες «ας διαβάσω τον πρόλογο»... και η μαγεία της αφήγησης σε παρασέρνει.

Η ιστορία του βραχύσωμου Πειραιώτη με την εθνική ντίβα αποτυπώνεται γλαφυρά, σχεδόν ονειρική. Τα επεισόδια που περιγράφονται, αποτυπώνονται με μαεστρία, αισθάνεσαι ότι τα ζεις ο ίδιος.

Ο συγγραφέας μπορεί να διαθέτει άφθονο υλικό για το βιβλίο του λόγω της συγγένειας με τον Τραϊφόρο και λόγω της σοβαρής έρευνάς του, όμως δεν αρκείται σε απλή κατάθεση. Ενορχηστρώνει το υλικό του και συντονίζει τις λέξεις, όπως ο μαέστρος τους μουσικούς, με την μπαγκέτα - γραφίδα του. Ο χωρισμός των κεφαλαίων είναι γραμμικός και απολύτως εύστοχος. Μετά την πρώτη περιγραφή των δύο προσώπων πρωταγωνιστών («Εκείνη», «Εκείνος»), ακολουθεί η περιγραφή της ανόδου

και της αναγνώρισης της εθνικής μας τραγουδίστριας, όπως και το χρονικό της γνωριμίας των δύο καλλιτεχνών («Η απογείωση της Σοφίας», «Όαση»). Η αφήγηση ποταμός συνεχίζεται με «Τη μαύρη Κατοχή και απελευθέρωση», την «καινούργια τώρα ζωή!» που οδήγησε σε μικρότερες και μεγαλύτερες επιτυχίες και τελικά έφερε τον θείο Μίμη «Και εκτός θεάτρου». Τη μεγαλύτερή του πίκρα τη γεύτηκε χρόνια αργότερα με την απώλεια της λατρεμένης του Σοφίας. Και αυτό το χρονικό της απώλειας της γυναίκας με «τη χαλύβδινη φωνή του Έπους της Αλβανίας» περιγράφεται με συγκινητικές λεπτομέρειες.

Η ανάγνωση ρέει, οι σελίδες περνούν γρήγορα. Τελειώνοντάς το, αντιλαμβάνεσαι ότι τελικά ο καταιγισμός των πληροφοριών δεν αποβαίνει σε βάρος του κειμένου, το πλούσιο φωτογραφικό υλικό έρχεται να ολοκληρώσει αυτό το ζωντανό και συναρπαστικό από την αρχή μέχρι το τέλος αφήγημα, μετουσιώνοντάς το σε μία κατάθεση ψυχής.

Γιάννης Σίμος

Λευτέρη Φύτρα: «Γεννήθηκα στον Πειραιά»

Κύριε Διευθυντά,

Η «Φιλολογική Στέγη Πειραιώς» και ο «Πειραιϊκός Σύνδεσμος» είχαν την καλοσύνη να παρουσιάσουν το βιβλίο «Γεννήθηκα στον Πειραιά» του γνωστού Πειραιώτη συγγραφέα κ. Λευτέρη Φύτρα. Η ωραία αυτή εκδήλωση πραγματοποιήθηκε το βράδυ της 19ης Νοεμβρίου, στην αίθουσα Βαρόνου Κίμωνος Ράλλη του Πειραιϊκού Συνδέσμου. Το βιβλίο παρουσίασαν οι κ.κ. Ευάγγελος Αθηναίος, συγγραφέας - εκπαιδευτικός και Στυλιανός Τραϊφόρος δημοσιογράφος-συγγραφέας. Αποσπάσματα αυτού αποδώσανε οι κ.κ. Πόπη Αστεριάδη, ερμηνεύτρια και Μάνος Χατζηγεωργίου ηθοποιός, Συντονίστρια η κ. Σοφία Σπύρου και μουσική (πιάνο) η κ. Δέσποινα Παπαδάκη.

Το «Γεννήθηκα στον Πειραιά» είναι το δωδέκατο βιβλίο του οικονομολόγου,

ΕΣΤΙΑ, ΕΤΟΣ 121ο ΑΡ. Φ. 40085

Πέμπτη 19/2/2015, σελ. 8

ανώτατου αξιωματικού του Στρατού (ε.α.) και καταξιωμένου συγγραφέα κ. Λευτέρη Φύτρα που με την γλαφυρή του πένα εξιστορεί τη ζωή του που είναι και η ζωή της γενιάς της ζοφερής εκείνης πολεμικής και μεταπολεμικής εποχής. Ανήκει κι αυτός σ' εκείνους τους Έλληνες που βάλανε το λιθαράκι τους για να σταθεί η Πατρίδα μας όρθια! Αυτούς που τους θυμούνται, οι πολικοί «μας», μόνο στις προεκλογικές τους ομιλίες... Διαβάζοντας το βιβλίο αυτό οι μεγαλύτεροι νομίζουν πως βρίσκονται κι αυτοί μαζί με τον Λευτέρη στις αράδες του, ενώ οι νεότεροι προβληματίζονται αντιλαμβανόμενοι πως «το σήμερα» αρχίζει, δυστυχώς, να μοιάζει με τα πέτρινα εκείνα χρόνια...

Με τιμή

Φοίξος Δήμου

Παλαίμαχος πλοίαρχος Ε.Ν.

Βασίλη Βασιλικού

«Περί Λογοτεχνίας και άλλων δαιμονίων»

εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 2014

Πρόκειται για έναν χορταστικό και καλοτυπωμένο τόμο ο οποίος περιλαμβάνει κείμενα του μεγάλου Έλληνα συγγραφέα γραμμένα στη διάρκεια εξήντα χρόνων (1962-2012) και δημοσιευμένα, κατά καιρούς, σε διάφορα έντυπα. Η ανθολόγηση, η επιμέλεια και η εισαγωγή των κειμένων οφείλεται στους Θανάση Αγάθο και Αριστοτέλη Σαΐνη. Το όλον εγχείρημα κρίνεται, εντέλει, εντυπωσιακό σε ποσότητα και ποιότητα. Είναι ένα βιβλίο - κιβωτός όπου τοποθετήθηκαν, όσα έπρεπε, κατά την κρίση των συντελεστών, να διασωθούν από τον κατακλυσμό των και-

ρών, τη λαίλαπα της αχρείαστης πληροφορίας και την καταστρεπτική δράση της λήθης. Η παρομοίωση με την κιβωτό σημαίνει ότι έχουν απομείνει αστέγαστα και πλείστα άλλα κείμενα του πληθωρικού συγγραφέα.

Το βιβλίο περιέχει κείμενα που ενώ στρέφονται ανήσυχια προς όλα τα σημεία του πνευματικού μας ορίζοντα τελικά στέκονται σταθερά όπως η μαγνητική πυξίδα δείχνοντας ένα σταθερό σημείο, ένα γόνιμο κέντρο. Η ανήσυχη και πρωτεϊκή φύση του Βασίλη Βασιλικού, αντικρίζει τα πράγματα κάτω από ένα ισχυρό κάτοπτρο

όπου τα επισημαίνει, τα αναλύει και τα ανασυνθέτει. Ποίηση, πεζογραφία, ονόματα, επικαιρότητα, πολιτική, συνεντεύξεις, Έλληνες και ξένοι πεζογράφοι, ποιητές και κριτικοί, λόγιοι και διανοούμενοι, λογοτεχνικά ρεύματα, μπήτνικς, Γάλλοι υπαρξιστές, διανοούμενοι της Αριστεράς κλπ αναλύονται, κρίνονται και χωρογραφούνται.

Θα έκανα λόγο για μια πλούσια «ποικίλη ιστορία» που φιλοτέχνησε ο συγγραφέας συνδυάζοντας το έμφυτο τάλαντο της γραφής με την κοινωνική ευαισθησία και την κτηθείσα λογισύνη. Εννοώ τον συγγραφέα Βασίλη Βασιλικό με το στέρεο ελληνικό κέντρο, όπου ιδανικά, ιδέες, βεβαιότητες και αμφιβολίες συμπλέκονται και διαλέγονται με τον σύγχρονο αναγνώστη. Αυτό δεν σημαίνει κανενός είδους απομόνωση ούτε παραπέμπει σε άγονους και ανόητους ελληνοκεντρισμούς γιατί ο Βασιλικός είναι ταυτόχρονα και Ευρωπαίος και οικουμενικός που θα πει πανανθρώπινος. Περαιτέρω, εννοώ την αναμφισβήτητη ελληνική του ιθαγένεια που τον διακρίνει ανάμεσα στους μεγάλους ξένους συγγραφείς και διανοητές.

Θαυμαστή είναι η αντοχή των κειμένων στο χρόνο αφού και σήμερα διατηρούν την φρεσκάδα και την διαχρονιά τους. Η νομική του «προπαιδεία» που ευτυχώς δεν τον έκανε έναν «στανικό δικη-

γόρο που μπορεί να έφτανε και παρ' Αρείω Πάγω» κατά την εύστοχη και ειρωνική παρατήρηση του Δ. Ραυτόπουλου, τον όπλισε με τον αποδεικτικό λόγο που σημαίνει επιχειρήματα άρα δίκαιο, διαυγή και επαγωγικό λόγο. Η γόνιμη περιέργειά του και η σπάνια κουλτούρα του τον αναδεικνύουν σε πειστικό διανοητή και δεινό χειριστή των πιο δυσνόητων θεωρητικών κατασκευών. Όλα αυτά προϋποθέτουν πραγματική και σε βάθος κατάκτηση και σφαιρική γνώση των παντοδαπών θεμάτων του. Με θαυμαστή άνεση και με τη φρεσκάδα ενός σοφού παιδιού ο Βασιλικός μπαινοβγαίνει στα δώματα της γνώσης, εισχωρεί στην ψυχολογία των προσώπων και στα έργα τους χωρίς να τα αποξενώνει από τα γενικότερα και καυτά προβλήματα της εποχής μας.

Συμπερασματικά θα μπορούσα να ισχυριστώ ότι το βιβλίο αποτελεί πραγματικό θησαυρό μικρών και μεγαλύτερων κειμένων που συναπαρτίζουν ικανό μέρος της πνευματικής «πατριδογνωσίας» ενός σπουδαίου συγγραφέα και ανήσυχου διανοητή, χωρίς πόξες και σαγηνεύματα και το συνιστώ ανεπιφύλακτα σε όσους θέλουν να έχουν μια σοβαρή εποπτεία στα σύγχρονα πνευματικά ζητήματα.

Δημήτρης Πιστικός

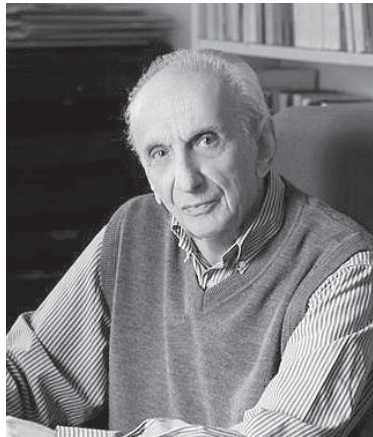

ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ 2013

Δημήτρης Ραυτόπουλος

Γεννήθηκε στον Πειραιά, 1924. Εγκατέλειψε τις σπουδές Χημείας λόγω της αντιστασιακής του δραστηριότητας και της εμφυλιακής περιπέτειας. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος από το 1944. Συνιδρυτής του περιοδικού «Επιθεώρηση Τέχνης» (1954 - 1967), επιδόθηκε στη δοκιμιογραφία και στην κριτική. Αυτοεξόριστος στο Παρίσι (1967-1974) εργάστηκε στο *Λεξικό Κυρίων Ονομάτων Le Robert*, όπου έγραψε περίπου χίλια λήμματα για την Ελλάδα και τον πολιτισμό της. Διεύθυνε το περιοδικό «Ηριδανός» (1975-76).

Βιβλία: *Οι ιδέες και τα έργα* (1965), *Τέχνη και εξουσία* (1985), *Κρίσιμη λογοτε-*

χνία (1986), *Σημεία στίξεως* (1987), *Άρης Αλεξάνδρον, ο εξόριστος* (1996), *Αναθεώρηση Τέχνης, η Επιθεώρηση Τέχνης και οι άνθρωποί της* (2006), *Εμφύλιος και λογοτεχνία* (2012).

Μετέφρασε ξένη λογοτεχνία και δοκίμιο. Ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας Συγγραφέων, μέλος της ΕΣΗΕΑ.

Κρατικά βραβεία: Δοκίμιου - κριτικής (1996) και Μεγάλο Βραβείο Γραμμάτων (2013). Βραβείο «Δίδω Σωτηρίου» της Ε.Σ. (2008). Βραβείο Ιδρύματος Προαγωγής Δημοσιογραφίας Αθανασίου, Μπότση (1989). Επίτιμος διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2008).

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΣΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Λίνος Μπενάκης

Ιστορικός της Ελληνικής Φιλοσοφίας, κυρίως της Βυζαντινής, τέως Διευθυντής του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών. Εκδότης της Επετηρίδος του Κέντρου ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ και πολλών αυτοτελών εκδόσεων. Έκτοτε Επιστημονικός Συνεργάτης της Ακαδημίας Αθηνών, υπεύθυνος για τις σειρές κριτικών εκδόσεων των Βυζαντινών φιλοσόφων και των Βυ-

ζαντινών Σχολιαστών του Αριστοτέλους στο πλαίσιο του Corpus Philosophorum Medii Aevi της Διεθνούς Ακαδημαϊκής Ενώσεως (19 τόμοι από το 1984 έως σήμερα). Είναι επίσης υπεύθυνος για την «Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη του Κληροδοτήματος “Ελλης Λαμπρίδη”» κλπ. Γεννήθηκε στην Κέρκυρα (1928), εσπούδασε Κλασική Φιλολογία και Φιλοσοφία στα Πανεπιστήμια Θεσσαλο-

νίκης και Κολωνίας (υπότροφος ΙΚΥ και αριστούχος Διδάκτωρ Φιλοσοφίας εκεί). Επίτιμος Διδάκτωρ Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1995), Αντιπρόεδρος του Ιονίου Πανεπιστημίου (Κέρκυρα, 1990-1994). Επισκέπτης Καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ρέθυμνο 2000 και 2004). Από το 1982 έως το 2002 Πρόεδρος της Επιτροπής για την Βυζαντινή Φιλοσοφία της Διεθνούς Εταιρείας Μεσαιωνικής Φιλοσοφίας (Έδρα το Βέλγιο). Μέλος του Δ.Σ. πολλών Επιστημονικών και Πολιτιστικών Εταιρειών.

Το συγγραφικό έργο του εκτείνεται σε περισσότερα από 100 επιστημονικά δημοσιεύματα στις περιοχές της Αρχαίας, της Βυζαντινής και της Μετα-βυζαντινής Φιλοσοφίας. Συγκεντρωμένα τώρα τα περισσότερα σε 4 τόμους, με συμπληρώσεις και Ευρετήρια κυκλοφορούν από τις Εκ-

δόσεις «Παρουσία». Στις Σειρές των Βυζαντινών Φιλοσόφων της Ακαδημίας Αθηνών εκδόθηκαν οι Πρώτες κριτικές εκδόσεις των Σχολίων του Μιχαήλ Ψελλού στην Φυσική του Αριστοτέλους (2008) και της Επιτομής Φυσικής του Θεοδώρου Σμυρναίου (2013). Μνημονεύονται Ιδιαίτερα τα έργα του Ιαμβλίκου Χαλκιδέως εκ της Κοίλης Συρίας *Προτρεπτικός επί Φιλοσοφίαν*, όπου και ο *Προτρεπτικός του Αριστοτέλους*, τα Πυθαγορικά Σύμβολα κ.ά., Αρχαίο κείμενο, Νεοελληνική Μετάφραση και Ερμηνευτικές Σημειώσεις (Ακαδημία Αθηνών 2012) και το *Μνήμη Ι. Θεοδωρακοπούλου, Κ. Τσάτσου, Π. Κανελλοπούλου. Ε.Π. Παπανούτσου και Β. Ν. Τατάκη*. Κείμενα για τους πέντε φιλοσόφους, Βιογραφία και Εξαντλητική Εργογραφία τους (2006).

Προτρεπτικός επί φιλοσοφίαν του Ιαμβλίκου Χαλκιδέως εκδόσεις Ακαδημίας Αθηνών

Έργα με τον τίτλο *Προτρεπτικός* μαρτυρούνται από τον Διογένη Λαέρτιο για τον Αντισθένη και τον Αρίστιππο. Ο Ψευδο-Ισοκράτης στον λόγο *Προς Δημόνικον* αναφέρεται σε προτρεπτικά κείμενα ανταγωνιστικών σχολών, Στο Πλατωνικό Corpus ανήκουν ή Επινόμις και ο Φίλιππος Οπούντιος. Απολεσθέντα προτρεπτικά έργα αποδίδονται στους Δημήτριο Φαληρέα, Θεόφραστο, στον Στωικό Κλεάνθη, στον Αρίστωνα τον Χίο, Χρύσιππο, Ποσειδώνιο, Επίκουρο και άλλους. Την κύρια και πιο αντιπροσωπευτική παρουσία του προτρεπι-

κού λόγου στην Ελληνική αρχαιότητα αποτελεί αναμφισβήτητα ο *Προτρεπτικός* του Αριστοτέλους (ανήκει στην περίοδο 353-350 π.Χ., όταν ο φιλόσοφος ήταν 30 ετών), έργο μεγάλης αξίας, πού ανήκει στους «εξωτερικούς λόγους» της πρώιμης συγγραφικής περιόδου του φιλοσόφου και πού διέσωσε σχεδόν ολόκληρο έξι αιώνες αργότερα με την ενσωμάτωσή του στον δικό του Προτρεπτικό ο σπουδαίος Νεοπλατωνικός φιλόσοφος από την Χαλκίδα της Κοίλης Συρίας Ιάμβλιχος (245-325 μ.Χ.).

Θ.Κ.

Τη χρονιά που μας πέρασε η Δραματική Σχολή του Πειραιϊκού Συνδέσμου υπό την προεδρία της κ. Σορώτου - Τσανάκη και υπό τη διεύθυνση του κ. Μ. Δεστούνη γιόρτασε τα εκατό χρόνια από την ίδρυσή της. Ο Σύνδεσμος τίμησε την επέτειο με πανηγυρική εκδήλωση στην αίθουσα Βαρώνου Κίμωνος Ράλλη στις 2 Ιουνίου, στην οποία μετά τους καθιερωμένους χαιρετισμούς και τις ομιλίες για την ιστορία της σχολής παρουσιάστηκε θεατρική παράσταση από τους μαθητές της.

Στα πλαίσια αυτής της επετείου, δίνουμε το βήμα στην Εφορεία Καλλιτεχνικού, για μία γενικότερη παρουσίαση των δραστηριοτήτων της.

Γιάννης Σίμος

ΠΕΙΡΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Του Εφόρου του Καλλιτεχνικού
Οικονομολόγου - Εκπαιδευτικού
Γεωργίου Κ. Δρούζα

ΩΔΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Από το 1894

Η Ιστορία του ΩΔΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ αρχίζει, ταυτόχρονα, με την Ίδρυση του «Μουσικού και Αθλητικού Συλλόγου» με την επωνυμία ΠΕΙΡΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ, το οποίο ξεκίνησε το 1894 με στόχο να γίνει αρωγός στην Οργάνωση των Πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων, που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα το 1896.

Μέλη της Χορωδίας του Ωδείου Πειραιώς και στελέχη του Συνδέσμου μετείχαν στις εορταστικές εκδηλώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων. Το 1903 αναγνωρίζεται από το κράτος ως πλήρες Ωδείο, με τον τίτλο ΩΔΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

Το ΩΔΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, διέκοψε τη λειτουργία του (ήταν η περίοδος που εκδιδόταν το 2ο τεύχος του έτους 1940, του παρόντος περιοδικού, στο οποίο έγραψαν πολλοί λόγιοι, μεταξύ των οποίων ο Κωστής Παλαμάς, ο Στρατής Μυριβίλης, ο Γρηγόρης Ξενόπουλος, κ. α.).

Το ΩΔΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ σήμερα εξακολουθεί να παρέχει Μουσική Παιδεία στους νέους, σύμφωνα με την Ιστορία & την παράδοσή του.

Το έμπειρο και αυστηρά επιλεγμένο διδακτικό προσωπικό με μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό, το χαρακτηρίζει το ήθος, η επαγγελματική ικανότητα και κυρίως η βαθιά γνώση της Μουσικής Τέχνης.

Πολλοί καταξιωμένοι Μουσικοί διέτελλεσαν Διευθυντές του και καθηγητές, όπως ο Γιώργος Νάζος, ο Φιλοκτήτης Οικονομίδης, ο Μιχάλης Βελούδιος, ο Μενέλαος Παλλάντιο, ο Ιωσήφ Μπουσίντου, ο Κίμωνας Τριανταφύλλου, ο Γιώργος Σκλάβος, ο Κώστας Κυδωνιάτης, η Ισμήνη Κάρτερ, κ.α. Τα τελευταία χρόνια τη Διεύθυνση του ΩΔΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ έχει αναλάβει ο Αρχιμουσικός και Μαέστρος Αιμίλιος Χαντζιέβ.

Λειτουργούν Τμήματα: Πιάνου, Μονωδία, Βιολί-Βιολεντσέλο, Κιθάρας - Μπουζούκι, Πνευστά, Drums, Ηλεκτρικό Μπάσο και τμήμα Τζαζ. Επίσης, Ανώτερα Θεωρητικά: Ειδικό Αρμονίας, Αντίστιξη, Φούγκα, Σύνθεση καθώς και τμήμα Διεύθυνσης Χορωδίας και Ορχήστρας. Τέλος λειτουργεί Σχολή Βυζαντινής Μουσικής.

ΑΝΩΤΕΡΗ ΣΧΟΛΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ - Από το 1914.

Η ΣΧΟΛΗ, ιδρύθηκε το 1914, με Διευθυντές τους Βασίλειο Ρώτα και Μιχάλη Κουνελάκη και συνέβαλε τα μέγιστα, στα Πολιτιστικά & Καλλιτεχνικά δρώμενα της εποχής εκείνης.

Η Ανώτερη Σχολή Δραματικής Τέχνης, με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου διέκοψε τη λειτουργία της (1). Επαναλειτούργησε το 1963, υπό τη Διεύθυνση του Πειραιώτη ηθοποιού και λογοτέχνη Γκίκα Μπινιάρη, ο οποίος κατέβαλλε τεράστιες προσπάθειες για την ανασύστασή της.

Τα αποτελέσματα ήταν εκπληκτικά. Οι θεατρικές παραστάσεις των σπουδαστών στο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά γίνονται αφορμή να γραφτούν λαμπρές κριτικές και είχαν σαν αποτέλεσμα να αναγνωριστεί η Σχολή επίσημα από το Κράτος (3ετές πρόγραμμα).

Το 2005 η Δραματική Σχολή ανέβασε το έργο «Το Ξύπνημα», της συγγραφέας κας Μπούτου Τούλας, με συμμετοχή των σπουδαστών και σκηνοθεσία της Κατερίνας Πολυχρονοπούλου.

Μετά τον Γκίκα Μπινιάρη διετέλεσαν

Διευθυντές και δίδαξαν ο Νίκος Φιλίππου (οι δυο τους ήταν οι μακροβιότεροι) και ο Νίκος Δαφνής (απόφοιτος της Σχολής). Από τον Ιούλιο του 2014 τη Διεύθυνση ανέλαβε, ο ηθοποιός Σταύρος Καραγιάννης.

Επίσης, δίδαξαν και φοίτησαν οι: Τάκης Τσαμαργιάς (Καλλιτεχνικός Διευθυντής του Δημοτικού Θεάτρου Πειραιά), Γιώργος Γαλάντης, Κοραής Δαμάτης, κ. ά.

Στη Σχολή φοίτησαν ο Αιμίλιος Βεάκης, η Κατίνα Παξινοπού, η Σαπφώ Νοταρά, ο Σάκης Μπουλάς, η Κάριμεν Ρουγγέρη, ο Γιώργος Νινιός, η Ελισσάβετ Κωνσταντινίδου, η Άβα Γαλανοπούλου, η Έφη Μουρίκη, η Κλεοπάτρα Ροντήρη, η Ελένη Γερασιμίδου, η Μπέσσυ Μάλφα, ο Ιωσήφ Ιωσηφίδης, κ.ά.

(1) Η έκδοση του 4ου τεύχους του έτους 1940 (Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου), του περιοδικού που κρατάτε στα χέρια σας, το βρήκε στο τυπογραφείο και στην έκδοση αυτή το εξώφυλλο, έλεγε: «ΕΛΛΑΔΑ», με κείμενα των Δ. Βουτυρά, Ν. Χατζάρα, Χρ. Λεβάντα και Κ. Σούκα, με τίτλο: «Οι Πειραιώτες λογοτέχνες για τον Εθνικό Αγώνα».

ΣΧΟΛΗ ΡΥΘΜΙΚΗΣ και ΜΠΑΛΕΤΟΥ από το 1930

Σχολή Ρυθμικής ιδρύθηκε το 1930, από τη Γαλλίδα Μ. Jourdan, η οποία διετέλεσε επί σειρά ετών Διευθύντρια.

Η λειτουργία της διεκόπη κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και επαναλειτούργησε το 1956, υπό τη διεύθυνση της Λουκίας Σακελλαροπούλου και αργότερα της Πηνελόπης Πίκουλα - Γιαννούλη, με μεγάλο αριθμό σπουδαστών.

Η ΣΧΟΛΗ ΡΥΘΜΙΚΗΣ και ΜΠΑΛΕΤΟΥ προσφέρει έργο μεγάλων αξιώσεων μέσα στο πνεύμα και τις ανάγκες

της σύγχρονης εποχής και περιλαμβάνει τμήματα:

Ρυθμικής, Μπαλέτου, Γυμναστικής, Γιόγκα, Τζαζ, Μοντέρνοι και Παραδοσιακοί Χοροί.

Επίσης, διδάσκονται Κλασικοί και Ευρωπαϊκοί Χοροί καθώς και Δημιουργικός Αυτοσχεδιασμός.

Διευθύντρια της Σχολής είναι η Καθηγήτρια Μπαλέτου και Σολίστ της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, κα Στεργιανού Μήτση (Δήμητρα).

ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ, ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΪΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ, ΟΡΓΑΝΩΝΟΥΝ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ ΤΟΥΣ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΙΘΟΥΣΑ «ΒΑΡΩΝΟΥ ΚΙΜΩΝΟΣ ΡΑΛΛΗ», ΜΕ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΙΣΟΔΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ.

ΑΝΩΤΕΡΗ ΣΧΟΛΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ

Γράφει ο Διευθυντής
Σταύρος Καραγιάννης-Ηθοποιός

Η Σχολή ιδρύθηκε το 1914 και αναγνωρίστηκε ως Ανωτέρα Σχολή με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού το 1984.

Η Ανώτερη Σχολή Δραματικής Τέχνης στεγάζεται στο ιδιόκτητο νεοκλασικό Μέγαρο του Πειραιϊκού Συνδέσμου και διαθέτει αίθουσες διδασκαλίας ειδικά διαμορφωμένες.

Στη θεατρική σκηνή που βρίσκεται στον Β΄ όροφο του Μεγάρου (Αίθουσα Βαρώνου Κίμωνος Ράλλη) πραγματοποιούνται θεατρικές παραστάσεις με σπουδαστές της Σχολής, γενικές δοκιμές την περίοδο των εξετάσεων καθώς επίσης οι προαγωγικές και οι πτυχιακές εξετάσεις.

Εκτός από τα τριετή προγράμματα (πτυχίο Υπουργείου) της Δραματικής Σχολής λειτουργούν τμήματα:

Θεατρικό Εργαστήριο: για υποψηφίους Υπουργείου, σπουδαστές Δραματικής Σχολής και άτομα ανεξαρτήτως ηλικίας τα οποία επιθυμούν να γνωρίσουν την τέχνη της Υποκριτικής.

Θεατρικό Εφηβικό παιχνίδι: για μα-

θητές της Μέσης Εκπαίδευσης.

ΣΤΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΙ: Υποκριτική, Σκηνοθεσία, Χορός, Ορθοφωνία, Μουσική, Αυτοσχεδιασμός, Ιστορία Κινηματογράφου, Μακιγιάζ Θεάτρου και Κινηματογράφου.

Το Φεβρουάριο του 2015 εγώ και ο συνάδελφός μου και καθηγητής Υποκριτικής της Δραματικής Σχολής του Πειραιϊκού Συνδέσμου Τάσος Αλατζάς παρουσιάσαμε τη θεατρική κωμωδία «Ζωή... σε λόγου μας» του Άγγλου συγγραφέα Jim Sweeney σε σκηνοθεσία Τάσου Αλατζά. Η παράσταση ανέβηκε στα πλαίσια των εκδηλώσεων για τα 100 χρόνια από την ίδρυση της Δραματικής Σχολής του Πειραιϊκού Συνδέσμου.

Επίσης μέσα στο 2015 πρόκειται να ανέβει στον ίδιο χώρο θεατρική παράσταση με πρωταγωνιστές αυτή τη φορά τους ίδιους τους μαθητές μας, με σκοπό να γίνουν πράξη πάνω στο θεατρικό σανίδι όλες αυτές οι γνώσεις που αποκόμισαν και οι τεχνικές που διδάχθηκαν κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στη Δραματική Σχολή.

Αποχαιρετισμός στην καθηγήτρια Φιφή Μάτου (1918-2015)*

Της Ελένης Εμμ. - Κωνσταντοπούλου**

Σήμερα δεν αποχαιρετάμε απλώς ένα άτομο.

Αποχαιρετάμε μια ολόκληρη εποχή· κι όχι μόνο της προσωπικής μας ζωής, κάτι που συμβαίνει σε κάθε αποχαιρετισμό, αποχαιρετάμε έναν κόσμο που χάθηκε, έναν τρόπο ζωής, σκέψης, συμπεριφοράς που τα πήρε μαζί του φεύγοντας ο 20ός αιώνας.

Τα παιδιά που γεννήθηκαν στον αιώνα που διανύουμε σήμερα, ή και στα τέλη του προηγούμενου, δεν μπορούν ίσως να καταλάβουν τα αισθήματα που μας ενέπνεαν τότε οι φίλοι των γονιών μας και οι δάσκαλοί μας.

Η αγάπη, εφόσον υπήρχε, αναμιγνυόταν με τον σεβασμό κι αυτό γεννούσε δέος που, αναπόφευκτα, δημιουργούσε μια απόσταση.

Οι μεγάλοι, πάλι, απ' τη μεριά τους, δεν ήταν τόσο εκδηλωτικοί με τα παιδιά όσο είναι σήμερα. Τα αισθήματα, γενικά, ήταν πιο συγκρατημένα, ίσως και για αυτό πιο δυνατά.

Όσο για τους δασκάλους - και η κυρία που αποχαιρετάμε σήμερα ήταν πάνω απ' όλα δασκάλα - δεν προσπαθούσαν να κερδίσουν την αγάπη του παιδιού δωροδοκώντας το με άριστα ή κάνοντάς του όλα τα χατήρια, για να αποφεύγουν τις εντάσεις. Παρέμεναν στο βάθρο τους, πρόσφεραν τη γνώση και μέσω αυτής της προσφοράς κέρδιζαν, αν βέβαια τα κατάφεραν, τον σεβασμό και την αγάπη του παιδιού.

Ναι, κυρία Φιφή, είσαστε δασκάλα του περασμένου αιώνα. Σκύβατε λίγο από

το βάθρο σας και, μαζί με τα κλειδιά του σολ και του φα μας δίνετε και τα κλειδιά ενός μαγικού κόσμου. Τότε δεν ήξερα τη λέξη, τώρα ξέρω ότι είσαστε μυσταγωγός, ιεροφάντης των απολλώνιων μυστηρίων.

Δεν ξέρω πόσοι από εμάς χρησιμοποιήσαμε τα κλειδιά που μας έδωσε. Δεκάδες οι δάσκαλοι μουσικής που βγήκαν από τα χέρια της. Χιλιάδες όμως ίσως και να είναι τα παιδιά που, χάρη σ'αυτήν, με την ανάγνωση των ιερογλυφικών της μουσικής και τιθασεύοντας τα ανυπότακτα δάχτυλά τους ώστε να υπακούνε στα ιερογλυφικά αυτά, μάθανε να καλλιεργούν την αυτοπειθαρχία, την επιμονή, την αγωνιστικότητα και μέσω αυτών την αναζήτηση της αρμονίας, στη μουσική αλλά και στην τέχνη, γενικότερα και, κατ'επέκταση στη ζωή.

Ο καθένας μας διάνυσε τον δρόμο που μπορούσε, έφτασε μέχρις εκεί που μπορούσε να φτάσει.

Όταν πηγαίναμε στο μάθημά της αδιάβαστοι, κρεμόταν σαν δαμόκλεια σπάθη η απειλή «Θα τηλεφωνήσω στη μαμά σου». Ένας σύγχρονος εκπαιδευτικός αυτό θα τόλεγε «καταπίεση». Εγώ σήμερα το λέω «Μέσο καλλιέργειας της υπευθυνότητας».

Έτσι ήταν τότε οι δάσκαλοι: φορείς του νόμου. Και η μουσική νόμος είναι.

Με τον μετρονόμο μετράμε τον ρυθμό. Αυστηροί μαθηματικοί κανόνες διέπουν την αρμονία.

Και κάθε παράβαση τιμωρείται με παραφωνία.

Τη θυμάμαι πολύ καλά όταν ήταν νέα

και όμορφη. Τότε όμως μου φαινότανε μεγάλη.

Στα γεράματά της, με τη σεβάσμια μορφή της και τα αρζαντέ μαλλιά, μου θύμιζε τη γνωστή προσωπογραφία του Μπετόβεν. Τότε συνειδητοποίησα και τη μουσικότητα της φωνής της. Ενώ τα ελληνικά που ακούμε σήμερα γύρω μας, ακόμα κι απ'την τηλεόραση, είναι μονόχορδα, τα φωνήεντα έχουν μικρότερη διάρκεια από ό,τι άλλοτε και ο τόνος τραβάει προς το τέλος της φράσης, εκείνη εξακολουθούσε να τονίζει κάθε λέξη μέσα στη φράση ανάλογα με τη βαρύτητα που είχε στον λόγο. Μιλούσε σαν να διάβαζε παρτιτούρα, τηρούσε τις παύσεις, τα παρεστιγμένα, χρωμάτιζε, κι έτσι ένιωσα ότι η μουσική δεν ήταν το επάγγελμά της, ήταν η ίδια της η ζωή.

Κάποια μέρα μού ομολόγησε ότι από όλους τους μουσουργούς προτιμούσε πρώτα τον Μπετόβεν και μετά τον Σοπέν. Και τότε συνειδητοποίησα ότι ήταν Μπετοβενική, όχι απλώς με την έννοια του «λάτρης του Μπετόβεν» αλλά, κυρίως, Μπετοβενικός χαρακτήρας. Δεν ήταν Σοπενική. Δεν είχε την ασθενική ιδιοσυγκρασία του Σοπέν και τον διάχυτο συναισθηματισμό του. Ήταν καθαρά μπετοβενική: ισχυρή προσωπικότητα, αυστηρή οργάνωση και αυτοχαλιναγώγηση. Μέσα από αυτό το αυστηρά δομημένο αρχιτεκτόνημα, τα συναισθήματα έβγαιναν από τις αφύλακτες πόρτες και ήξερε να τα ξαναβάλει μέσα όποτε ήθελε. Μέσα στον μισό αιώνα και πάνω της γνωριμίας μας, την είδα μόνο δύο φορές να κλαίει: η μία ήταν σε μία τραγική για μένα στιγμή, στην κηδεία της μητέρας μου, που ήταν η επιστή-

θιά της φίλη. Ήμουν μικρό κορίτσι και τη στιγμή ακριβώς της ταφής άκουσα ένα γοερό κλάμα πίσω μου. Γύρισα κι ήταν η κυρία Φιφή. Είδε το βλέμμα μου και αμέσως συγκρατήθηκε. Μέσα στον πόνο και στη σαστιμάρα μου δεν μπόρεσα να μη θαυμάσω την αυτοκυριαρχία της.

Η δεύτερη φορά ήταν τον περασμένο Μάιο. Είχα πάει σπίτι της και κάθισα, όπως το συνήθιζα, να της παίξω κάτι στο πιάνο. «Θέλω να ακούσω τη φωνή του πιάνου μου», μούλεγε, αφότου εκείνη είχε πάψει να παίζει. Εκείνη την φορά ήμουν πολύ καλά προετοιμασμένη. Της έπαιξα ένα Σοπέν κι όταν τέλειωσα, γύρισα, βέβαιη ότι θα εισέπραττα το μπράβο μου, και την είδα να κλαίει. Δεν περίμενα τέτοιο έπαινο, να τη συγκινήσω μέχρι δακρύων. Αλλά βιάστηκε να με διαψεύσει. «Συγκινηθήκατε»; της λέω. «Ναι», μου απάντησε, χωρίς να κάνει προσπάθεια να συγκρατηθεί. «Συγκινήθηκα, γιατί θυμήθηκα πώς ήταν η ζωή μου. Αυτή ήταν η ζωή μου. Ήμουν δασκάλα. Πενήντα χρόνια δασκάλα».

Λυπάμαι που θα την διαψεύσω. Δεν ήταν μόνο τα 50 χρόνια της καριέρας της... δασκάλα ήταν μέχρι το τέλος της ζωής της. Έναν αιώνα παρά κάτι, ώσπου κουράστηκε πια να ανεβοκατεβαίνει ασταμάτητα τη μουσική σκάλα. Σταμάτησε στο πιο ψηλό σκαλί της κι εκεί έμεινε να αναπαυθεί. Ας την νανουρίζουν οι μελωδίες που αγάπησε και δίδαξε.

Καλό ταξίδι αγαπημένη μας δασκάλα.

Καλό ταξίδι στην αγκαλιά του Θεού και του Απόλλωνα, που τόσο πιστά υπηρετήσατε.

** Η Ελένη Εμμανουήλ Κωνσταντοπούλου είναι Ψυχολόγος, απόφοιτος Τάξης Πιάνου Φ. Μάτου, έτους 1978

***Σημείωση:** Το κείμενο αποτελεί τον επικήδειο λόγο που εκφωνήθηκε κατά την εξόδιο ακολουθία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Περιοδικά

Χρονικά, έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος,
τόμος 36ος, αρ. φ. 242, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2013

Παρουσία, τριμηνιαία έκδοση της Ένωσης Αιτωλοακαρνανών Λογοτεχνών,
τεύχη 4 (58), Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2014, 5 (59), Ιούλιος - Αύγουστος -
Σεπτέμβριος 2014 και 6 (60), Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2014

Παριανά, έτος ΛΕ', τεύχη 134, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2014,
135, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2014 και 136 Ιανουάριος - Μάρτιος 2015

Πειραιϊκή Εκκλησία, έτος 24ο, τεύχος 264, Νοέμβριος 2014

3η Χιλιετία, τευχ. 62 Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2014

Τα Αιτωλικά, τευχ. 23, Ιούλ. - Δεκέμβριος 2014

Νέα Αριάδνη, τευχ. 83, Ιούλιος - Σεπτ. 2014

Λιμενικά Χρονικά, τευχ. 100, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2014,
τεύχ. 101, Ιανουάριος - Μάρτιος 2015

Βιβλίο

Βασίλης Τραϊφόρος,
Μίμης Τραϊφόρος - Σοφία Βέμπο. Της Ελλάδος παιδιά,
εκδ. Αλκυών, 2013, σελ. 510